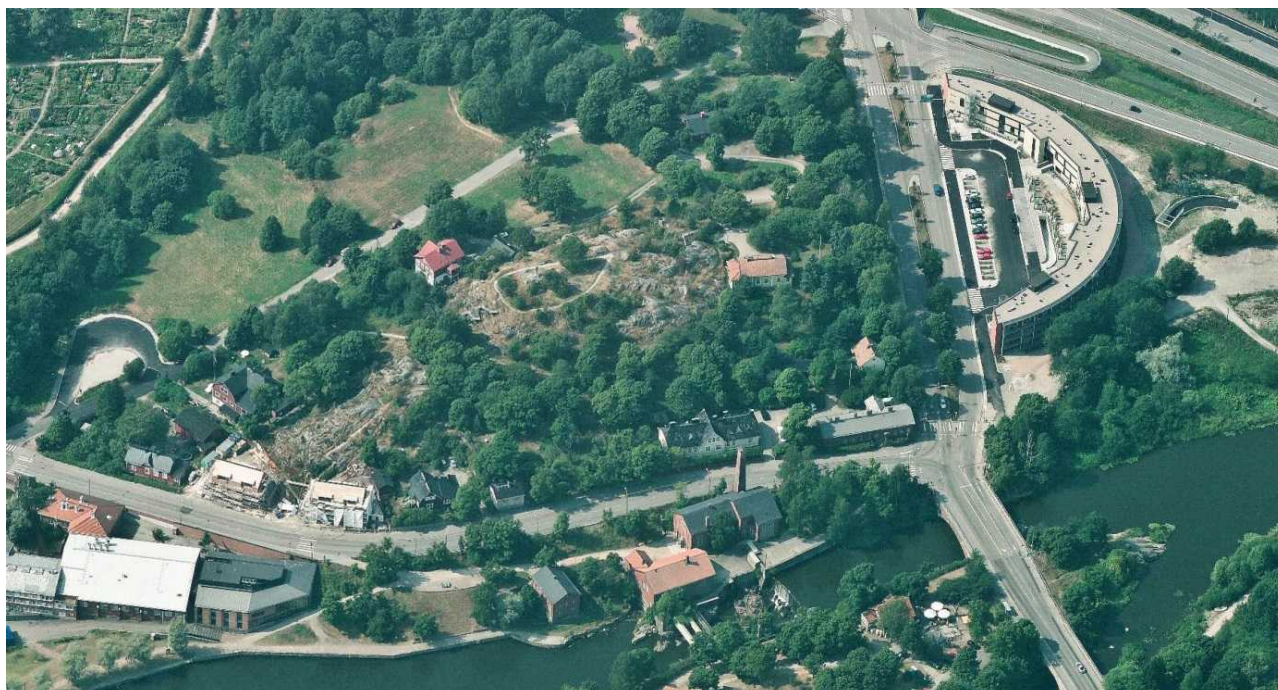

HELSINKI, VANHAKAUPUNKI, Kellomäki

Historiallisen ajan (1550-1640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevan tontin koekaivaus 12.-16.11.2012 ja alueen rakennustöiden tarkastuksia vuosina 2007-2008, 2008 ja 2009

Helsingin kaupunginmuseo

Kulttuuriympäristöyksikkö
Markku Heikkinen ja Heini Hämäläinen

TIIVISTELMÄ:

Helsingin Vanhankaupungissa Kellomäen eri rinteillä, kaupungin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan pohjoisosassa, suoritettiin 2000-luvun alussa Helsingin kaupunginmuseon toimesta arkeologien koekaivaus ja useita tarkastuksia rakennustöiden takia.

Vuonna 2012 tehtiin koekaivaus Kellomäen itärinteellä sijaitsevalla rakennettavalla tontilla osoitteessa Hämeentie 176. Tontin koillisosassa havaittiin lattiakiveystä 1800-luvun varastosta ja betonista purkujätettä toisesta varastosta, joka on myös 1800-luvulta. Myös löytöaineisto viittaa toimintaan 1900- ja 1800-luvuilla. Löytöjä ei tallennettu kokoelmiin. Tontin alavia alueita peitti paksuhko peltomultakerros jäänteenä 1900-luvun palstaviljelystä ja tontin luoteisosaan oli kasattu uusia täyttömaita. Kaupunkiaikaan viittaavia rakenteita tai löytöjä ei havaittu.

Kellomäen kaakkois- ja etelärinteiden rakennuspaikkojen tarkastuksissa vuosina 2009 ja 2008 ei havaittu mitään kaupunkiaikaan tai kaupunkiajan jälkeiseen 1600–1700-lukujen asutukseen viittaavaa rakennetta tai esineistöä. Alueilla oli rakennusjäännöksiä ja esinelöytöjä 1800-luvulla kehittyneestä asutuksesta. Samoin Kellomäen pohjoisrinteellä vuosina 2007–2008 ei havaittu alueen aikaisemman arkeologisen tutkimuksen ja voimakkaan rakentamisen takia mitään kaupunkiaikaan viittaavaa.

SISÄLLYSLUETTELO

Tiivistelmä	
Sisällysluettelo	1
Arkisto- ja rekisteritiedot	2
Peruskarttaote	6
Johdantokartta	8
1. Johdanto	9
2. Tutkimusalueiden historia	10
3. Aikaisemmat arkeologiset tutkimukset Vanhassakaupungissa	44
4. Tutkimusalueiden kuvaus	68
5. Arkeologiset havainnot.....	81
5.1 Kellomäki 2012	81
5.2 Kellomäki 2009	99
5.3 Kellomäki 2008	106
5.4 Kellomäki 2007-2008	110
6. Yhteenveto.....	115
Lähteet ja kirjallisuus.....	116
Liite 1	Karttaluettelo
Liite 2	Kartat
Liite 3	Digitaalikuvaluettelot
Liite 4	Kuvataulut
Liite 5	Poistettujen löytöjen luettelo/ Kellomäki 2012 ja kuvataulut

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kohteen nimi:	Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki. Historiallisen ajan (1550-1640/1660-l.) kaupunkialueella sijaitsevan tontin koekaivaus 12.-16.11.2012 ja alueen rakennustöiden tarkastuksia vuosina 2007-2008, 2008 ja 2009.
Kunta:	Helsinki
Kylä:	Koskela (408)
Kaupunginosa:	Kellomäki 2007-2008: Vanhakaupunki (27) ja Koskela (26) Kellomäki 2008, 2009 ja 2012: Vanhakaupunki (27)
Kortteli:	Kellomäki 2007-2008: Vanhakaupunki: 932 ja tiealue (Koskelantie). Koskela: RNo 1 (puisto) ja yleisen tien alue (Lahdenväylä) Kellomäki 2008: 929 Kellomäki 2009: 925 ja 926 Kellomäki 2012: 925
Tontti:	Kellomäki 2007-2008: Vanhakaupunki: 1 ja tiealue. Koskela: Puisto ja tiealue Kellomäki 2008: 1 Kellomäki 2009: 1 Kellomäki 2012: 4
Kiinteistötunnus:	Kellomäki 2007-2008: Vanhakaupunki 091-027-0932-0001 ja tiealue. Koskela 091-408-0001 (puisto) ja tiealueita Kellomäki 2008: 091-027-0929-0001 Kellomäki 2009: 091-027-0925-0001 ja 091-027-0926-0001 Kellomäki 2012: 091-027-0925-0004
Osoite:	Kellomäki 2007-2008: Vanhakaupunki: Koskelantie 72/Kellomäenkaari 1 Kellomäki 2008: Vanhakaupungintie 5 Kellomäki 2009: Hämeentie 168-170 Kellomäki 2012: Hämeentie 176
Maan omistaja:	Helsingin kaupunki
Mj-numero:	91500002
Tutkimuksen laji:	Kellomäki 2007-2008, 2008 ja 2009: Tarkastus Kellomäki 2012: Koekaivaus

Kohteen laji: Asuinpaikat, kaupunki
Kohteen ajoitus: Historiallinen aika 1550-
Peruskartta: 203406 (Yleislehtijako)
L4133D (TM35-lehtijako)

Kartoitusalueen
sijaintikoordinaatit:

Kellomäki 2007-2008:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6677330
E = 387947
Z = 11-15 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6678285
E = 25498758
Z = 11-15 m

Helsingin erilliskoordinaatisto: x = 23 697
y = 51 563
z = 11-15 m

Kellomäki 2008:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6677143
E = 387975
Z = 19-20 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6678099
E = 25498791
Z = 19-20 m

Helsingin erilliskoordinaatisto: x = 23 511
y = 51 598
z = 19-20 m

Kellomäki 2009:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6677075
E = 388092
Z = 8-13 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6678034
E = 25498910
Z = 8-13 m

Helsingin erilliskoordinaatisto: x = 23 446
y = 51 716
z = 8-13 m

Kellomäki 2012:

ETRS-TM35FIN-tasokoordinaatit: N = 6677167
E = 388061
Z = 13-20 m

ETRS-GK25 tasokoordinaatit: N = 6678125
E = 25498877
Z = 13-20 m

Helsingin erilliskoordinaatisto: x = 23 538
y = 51 684
z = 13-20 m

Tutkimuslaitos: Helsingin kaupunginmuseo

Tutkijat: **Kellomäki 2007-2008, 2008 ja 2009:** Markku Heikkinen
Kellomäki 2012: Heini Hämäläinen

Kenttätöaika: **Kellomäki 2007-2008:** 2007-2008
Kellomäki 2008: 17.6. ja 5.9.2008
Kellomäki 2009: 5.9.2008, 19.5., 11.6., 16.6. ja 21.8.2009.
Kellomäki 2012: 12.-16.11.2012

Koekaivaus- ja tarkastus-
alueiden laajuus: **Kellomäki 2007-2008:** noin 12360 m²
Kellomäki 2008: noin 80 m²
Kellomäki 2009: 1212 m²
Kellomäki 2012: 1529 m² (kaivettu alue 13 m²)

Valvonnan kustantaja: **Kellomäki 2007-2008, 2008 ja 2009:** viranomaistyö
Kellomäki 2012: Helsingin kaupunki, kiinteistövirasto,
tonttiosasto

Tutkimuskustannukset: **Kellomäki 2007-2008, 2008 ja 2009:** Viranomaistyö
Kellomäki 2012: ~4500 €

Digitaalikuivat: **Kellomäki 2008:** HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2008:1-9
Kellomäki 2009: HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2009:1-56
Kellomäki 2012: HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2012:1-67

Aikaisemmat tutkimukset
Kellomäellä:

Cleve, Nils 1930-1931: Berättelse över arkeologiska undersökningar i Gammelstaden åren 1930 och 1931. Helsingfors stads museum.

Heikkinen, Markku 1988: Helsinki, Vanhakaupunki. Koekaivaus 1988. Helsingin kaupunginmuseo.

Heikkinen, Markku 1999: Helsinki, Vanhakaupunki 1999. Historiallisen ajan kaupunkikaivauksen kertomus.

Heikkinen, Markku 2005: Viikki, Viikintie, Viikki, Vanhankaupunginkoski ja Vanhakaupunki, Taide- ja viestintäoppilaitos. Historiallisen ajan tien koekaivaus 2003, maarakennustöiden arkeologinen valvonta 2003-2004 ja historiallisen ajan (1550-1640) kaupunkialueella tehdyn maarakennustyön arkeologinen valvonta 2003-2004.

Suominen, Esa – Pykä-aho, Päivi 1984: Vanhankaupungin fosfaattikartoitus. Helsingin kaupunginmuseo. *Tulokset on esitetty raportissa: Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseo.*

Heikkinen, Markku 1987: Viemäritöiden yhteydessä tehtyjä havaintoja. Helsingin kaupunginmuseo. *Tulokset on esitetty raportissa: Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseo.*

**Tutkimukset muualla
Vanhassakaupungissa:**

Rinne, Juhani 1913: Kuninkaankartanonsaari, tarkastus (ei kertomusta).

Knapas, Rainer 1971: Kuninkaankartanonsaari, tarkastus.

Heikkinen, Markku 1989-1993: Vanhakaupunki 1989-93, kaivaus.

Heikkinen, Markku 1997: Vanhakaupunki 1997, kaivaus.

Heikkinen, Markku ja Mellanen, Jaana 1999-2000: Vanhakaupunki, Annala 1999-2000, valvonta.

Heikkinen, Markku 2000: Verkatehtaanpuisto 2000, valvonta ja kaivaus.

Aikaisemmat löydöt
Kellomäeltä:

HKM XXXIII:43-45 (1930, irtolöytöjä Kellomäen kaivauksilta)
HKM XXXXV:84:alanumerot (kaivaukset 1930-31)
HKM XLV:349 (1970, irtolöytö v. 1930-31 kaivauksilta)
HKM XLV:511-579 ja 642-657, vain osa Kellomäeltä
(fosfaattikartoitus 1984)
HKM XLV:690-699 (koekaivaus 1988)
KM 2000028:1-2732 (kaivaukset 1999)

Aikaisemmat löydöt
Vanhastakaupungista
yleensä:

HKM XLV:40 (1929, irtolöytö, mekaaninen kutomo)
HKM XLV:188-197 (1950, vesilaitoksen hallussa v:sta 1908)
HKM XLV:199 (1951, irtolöytö, liikennelaitoksen työmaa Kustaa
Vaasan katu)
HKM XLV:203 (1951, irtolöytöjä Koskelasta)
HKM XLV:207-237 (1952, irtolöytöjä, Koskela, vaunuhallit)
HKM XLV:238-277 (1952, irtolöytöjä, Koskelantie 37)
HKM XLV:279-282 (1954, irtolöytöjä, Koskelantie 37)
HKM XLV:333-338, (1973, irtolöytöjä Vanhankaupungin pelloilta)
HKM XLV:361-362 (1973, irtolöytöjä Jokiniementieltä)
HKM XLV:464-468 (1967, irtolöytö Koskela, vesilaitoksen sillan
luota)
KM 2005064 (kaivaukset 1989-93)
KM 98021:1-7078 (kaivaukset 1997)
KM 2000074:1-162 (Annalan valvonta 1999-2000)
KM 2000075:1-117 (kaivaus 2000)

lisäksi kymmenkunta irtolöytönumeroa, lähinnä pelloista löydettyjä
rahoja kaupunkiajalta ja sen jälkeen Kansallismuseon
Rahakammion kokoelmissa (ks. esim. Vaasa-ajan kaupungit 1.
Helsinki.)

Alkuperäinen raportti: Helsingin kaupunginmuseo

Kopio: Museoviraston arkeologinen keskusarkisto, Helsinki

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2007-2008, 2008, 2009 ja 2012

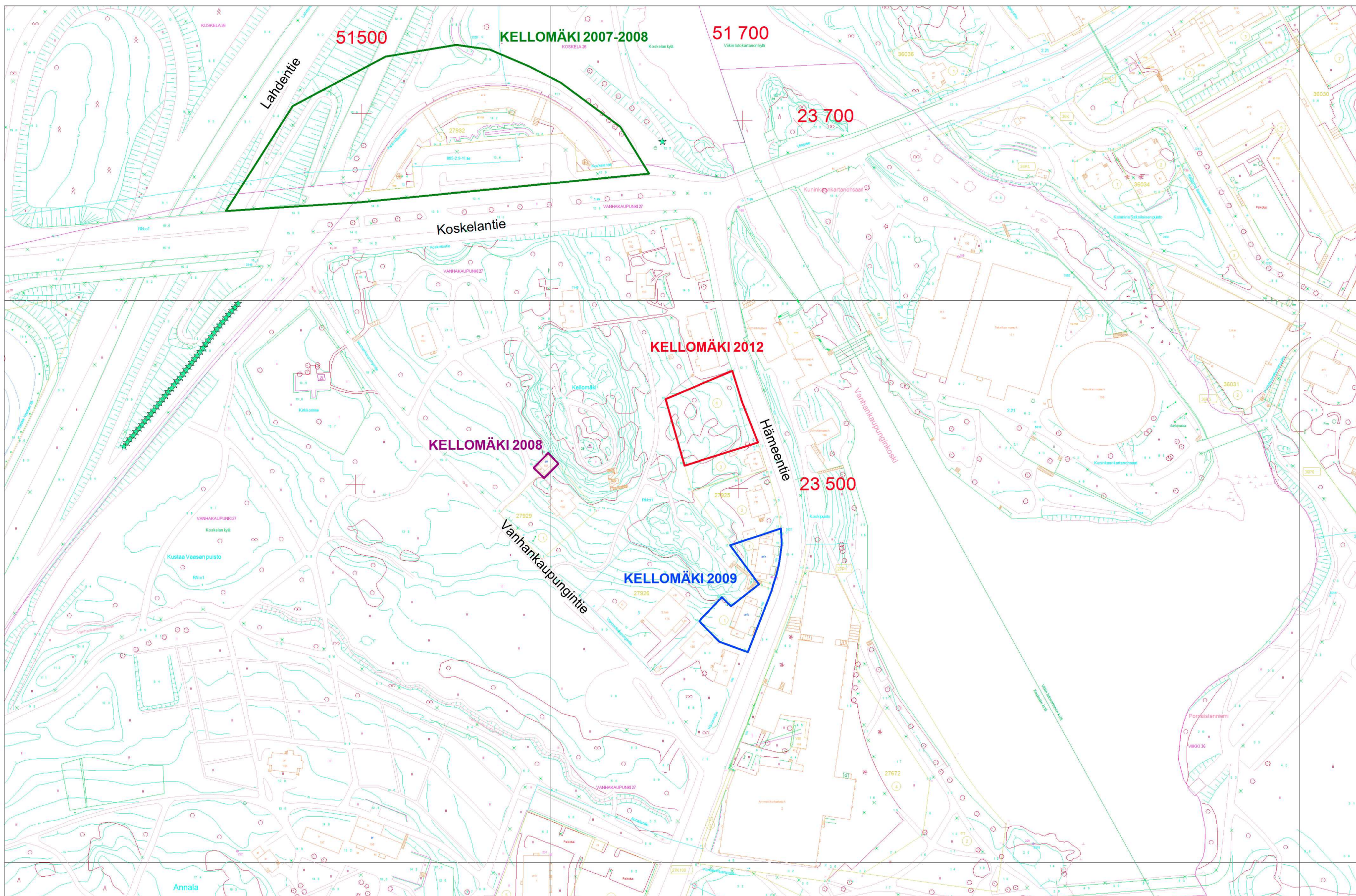
Mk 1:20 000

ETRS-TM35FIN

Kellomäen koekaivauksen ja tarkistuksen sijaintialue on ympyröity.
Pohjakartta Maanmittauslaitos 2014.

51 600

52 000

Helsingin erilliskoordinaatisto

Kellomäen koekaivaus- ja tarkastusalueet vuosilta 2007-2008, 2008, 2009 ja 2012 on rajattu eri värein. Mk 1:2000. Karttapohja Helsingin kiinteistöviraston kaupunkimittaus.

1. JOHDANTO

Helsingin Vanhankaupungissa Kellomäen eri rinteillä, Helsingin (1550–1640-l.) entisen sijaintipaikan pohjoisosassa, suoritettiin vuosina 2007–2012 yksi laajempi koekaivaus ja kolme pientä tarkastusta/valvontaa rakennustöiden takia. Niiden aikana ei havaittu mitään kaupunkiaikaan tai kaupunkiajan jälkeisen 1600–1700-lukujen asutukseen viittaavaa rakennetta tai esineistöä. 1800- ja 1900-lukujen asutuksesta oli säilynyt jäänteitä rakennuksista ja jonkin verran esineistöä. Tämä raportti on tavallista raporttia laajempi, koska siihen lisättiin muitakin Kellomäen arkeologisia ja historiallisia tietoja, erityisesti tämän raportin kohdealueilta, yhteenvedoksi alueella suoritetuista tutkimuksista sadan vuoden ajalla 1913–2012. Kyseessä ei ole kuitenkaan kaiken kattava raportti aiheesta.

Vuoden 2012 koekaivaus tehtiin Helsingin kaupunginmuseon toimesta Kellomäen itärinteen tontin muinaisjäänösrakennusten selvittämiseksi ennen tontin myyntiä. Tutkimukset kustansi Helsingin kaupungin kiinteistöviraston tonttiosasto. Koekaivaukset johti museon tutkija Heini Hämäläinen.

Vuosien 2007–2008, 2008 ja 2009 tarkastukset on tehty Helsingin kaupunginmuseon viranomaistyönä Markku Heikkisen toimesta. Vuosien 2007–2008 tarkastuksessa Kellomäen pohjoisosassa oli kysymys täysin tuhoutuneen alueen tarkastuksesta Lahden moottoritien liittymisrampin siirtämisen ja niiden kohdalle tulleen talon rakentamisen aikana. Vuonna 2008 tarkastettiin Kellomäen lounaisrinteellä puretun ulkorakennuksen pienehkö kohta ennen uuden rakennuksen rakentamista. Vuonna 2009 Kellomäen kaakkoisrinteellä tarkastettiin kahden tontin alue koekuopin ja seuraamalla maanpoiston ennen varsinaisia rakennustöitä.

Koekaivausalueesta tehtiin dokumentointi muistiinpanoin, valokuvaamalla ja piirtämällä. Koekaivauksilla oli kaivauksenjohtaja Heini Hämäläisen lisäksi kaksi apulaistutkijaa viikon ajan. Heini Hämäläinen digitoi koekaivauksen kartat, käsitteli ja luetteloi kuvat ja kirjoitti tämän raportin koekaivausosuuden helmikuussa 2015. Koekaivaus- ja tarkastuskohteet merkittiin kaupungin sähköiseen kantakarttaan mittakaavaan 1:2000 vanhassa Helsingin kaupungin erilliskoordinaatistossa, joka oli vielä silloin voimassa oleva koordinaatistosysteemi. Kohteiden muiden koordinaatistojärjestelmien tiedot ovat arkisto- ja rekisteritiedoissa. Koekaivausalueesta piirrettiin kaksi yleiskarttaa mittakaavoihin 1:500 ja 1:200 sekä yksi kartta jossa kuvataan koekuoppa 1:n taso sekä itäprofiili. Löydöt painottuvat 1800- ja 1900-luvuille ja niistä tehtiin poistettujen löytöjen luettelo. Koekaivauksen dokumentointikuvat luettelointiin kaupunginmuseon erilliseen järjestelmään numeroilla HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2012:1–67.

Tarkastuskohteista otettiin useimmiten valokuvia. Markku Heikkinen digitoi kartat, käsitteli ja luetteloi kuvat sekä kirjoitti tämän raportin tarkastuksien osuudet, Vanhankaupungin arkeologian ja historian katsaukset touko-kesäkuussa 2014. Tarkastuksien kuvat luettelointiin kaupunginmuseon erilliseen järjestelmään numeroilla HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2008:1–9 ja HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2009:1–56.

2. TUTKIMUSALUEIDEN HISTORIA

Forsbyn kylä

Tutkimusalueet sijaitsivat Helsingin Vanhankaupungissa Vantaanjoen suun länsipuolella Kellomäen eri rinteillä. Kellomäki oli kuulunut keskiajalla Helsingin pitäjän Viikin neljännekunnan Forsbyn kylään, joka oli pitäjän vanhimpia kyliä. Ensimmäinen maininta kylästä vuodelta 1417 liittyy virolaisen Padisten sisterssiläisluostarin munkkeihin, jotka olivat joutuneet käräjille syytettyinä siitä, että olivat seisseet ”Forsbyn maalla” ja haavineet” kaloja ”kosken Forsbyn puoleisessa vedessä”, mihin heillä ei ollut oikeutta.

Helsingin perustamisen tieltä vuonna 1550 hävitetty viiden talonpojan kylä sijaitsi nimensä perusteella Vantaanjoen suun koskien luona. Helsingin kaupunginmuseon vuosien 1989-93 kaivauksissa havaittiin kaupunkiaikaa (1550–01640-l.) vanhempia kerroksia Vanhankaupungintien eteläpuolelta.

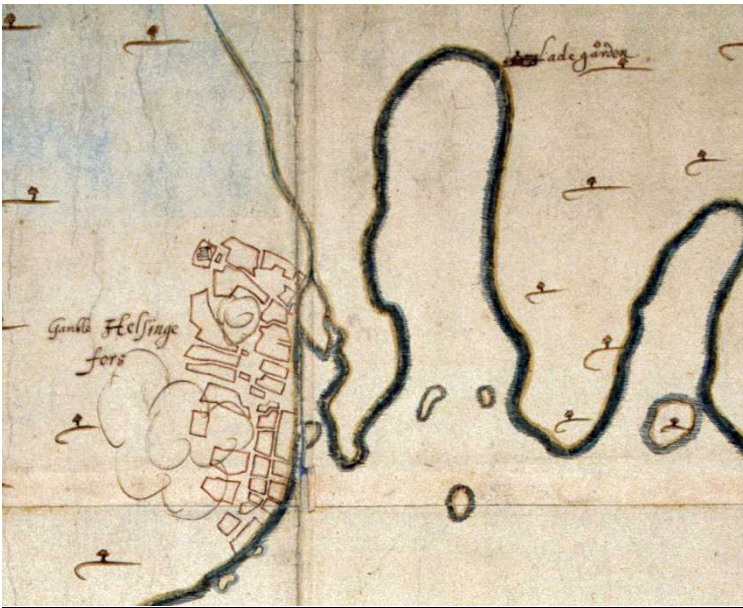
Kaupunkiaika

Kustaa Vaasan perustama Helsinki sijaitsi Annalanmäen ja Kellomäen rinteillä sekä niiden välisessä laaksossa 1550–1640 -luvulla. Vanhasta Helsingistä on säilynyt vain yksi kartta, jonka ilmeisesti Hans Hansson on piirtänyt vuonna 1645 (ks. kartta s. 11). Kartassa ei näy kuin kortteleiden sijainti. Tontteja tai rakennuksia ei ole merkitty. Ainoa merkitty rakennus on kirkko kaupunkialueen luoteisnurkassa. Kaupungin eri rakentamisvaiheista ja rakennuksista ei ole paljonkaan kirjallisia tietoja. Kaupunki on palanut tuntemattomassa laajuudessa vuonna 1570 ja muistakin pienemmistä paloista on tietoa. Onko kaupungin asemakaavaa muutettu suuren tulipalon jälkeen vai onko se pysynyt perustamisestaan saakka samanlaisena ei tiedetä. Alueen kaupunkiaikaa edeltävästä ajasta, kaupungin perustamisesta ja historiasta, kaupungin ulkonäöstä ja julkisista rakennuksista, vanhoista ja uusista arkeologista kaivauksista, esineistä ja alueen kaupunkiajan jälkeisestä historiasta saa tarkempia tietoja **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit 1** -raportista ja **Narinkka 1994** –vuosikirjasta sekä niiden julkaisemisen jälkeen tehtyjen kaivausten raporteista. Vuoden 1645 kartta on sijoitettu, ottaen huomioon **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit 1** -raporttiin koottu vanha kartta-aineisto, maaperätiedot ja muut tekijät, nykykarttapohjalle (ks. kartat s. 11-12).

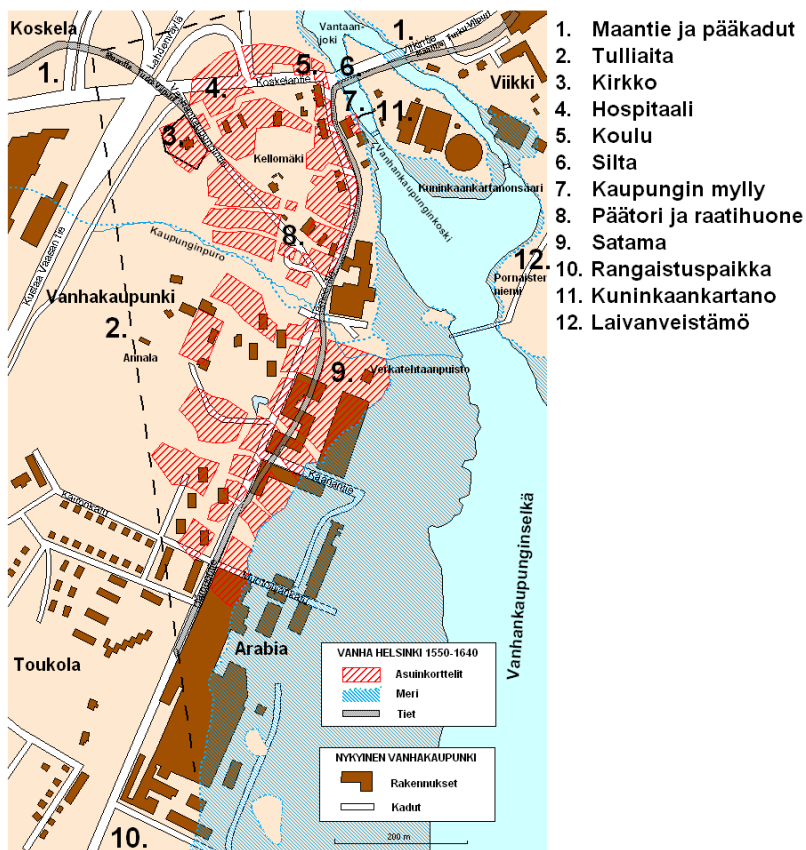
Kustaa Vaasa oli määrännyt kaupungin rakennettavaksi renessanssin ihanteiden mukaan ruutuasemakaavaan. Kaupungin korttelit noudattelivat kuitenkin keskiaikaiseen tapaan luonnonmuotoja. Näin tapahtui erityisesti Kellomäellä, jossa oli enemmän jyrkkiä kallioalueita kuin etelämpänä.

Kellomäen ympäristössä sijaitsi suurin osa kaupungin merkittävistä virallisista toiminnoista. Kellomäen luoteisosassa, nykyisen Vanhankaupungintien pohjoispään länsipuolella, sijaitsi kaupungin kirkko ja kirkkomaa. Sitä vastapäätä oli kadun toisella puolella hospitaali. Se mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1559. Kellomäen eteläpuolella oli kaupungin päätori ja raatihuone. Kellomäen kohdalla johti koskien yli silta itään ja kosken partaalla oli kaupungin mylly vuoden 1569 kaupungille privilegiossa myönnetyllä oikeudella. Sen lähellä on sijainnut Venäjänkauppaa varten vaaka. Se on voinut sijaita myös saarella. Kellomäen koillisrinteellä sijainnut kaupungin koulu mainitaan ensimmäisen kerran v.

1560. Sen vuoden 1632 sijainti paljastuu raastuvanpöytäkirjasta. Samaan paikkaan on sijoitettu myös kaupungin pappilaa.¹

Vanha Helsinki Hans Hanssonin vuoden 1645 Uutta ja Vanhaa Helsingforsia esittävässä kartassa.²

Vanhan Helsingin rekonstruktio vuoden 1645 kartan mukaan ja kaupungin eri toimintojen sijainnit. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

¹ Kellomäen historiassa on käytetty seuraavia lähteitä: Heikkinen Markku 1989: Helsinki. Vaasan-ajan kaupungit 1. ja Heikkisen artikkeleita Narinkka 1994:ssä.

² Charta öfver gamle och Nya Helsingfors varande ägor. Ruotsin valtionarkisto/signum: lantmät. lev. 1850 nr. 78. Kartav. stot format.

Uudempi Vanhan Helsingin rekonstruktio kartta Kellomäen alueella. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

Kaupunki siirretään

Kaupungin taloudellisten vaikeuksien takia valtiovalta päätti pitkän harkinnan jälkeen lokakuussa 1640 perustaa kallioiselle Vironniemelle, ulkomeren äärelle, Uuden Helsingin. Vanha ja Uusi Helsinki olivat hetken olemassa yhtä aikaa 1640-luvun alussa. Valtiovallan taholta tulleiden useiden houkutteluiden ja uhkailuiden jälkeen suurin osa porvareista siirtyi vähitellen vuoteen 1647 mennessä uuteen kaupunkiin. Vielä 1662 uhattiin Uuden Helsingin maistraatin taholta repiä Vanhassakaupungissa asuvien rakennukset, jos he eivät muuta Uuteen Helsinkiin. Tämän jälkeen entiselle kaupunkialueelle tai sen lähistöön jäivät vain hospitaali, krouvit ja myllyt asukkaineen ja hoitajineen.

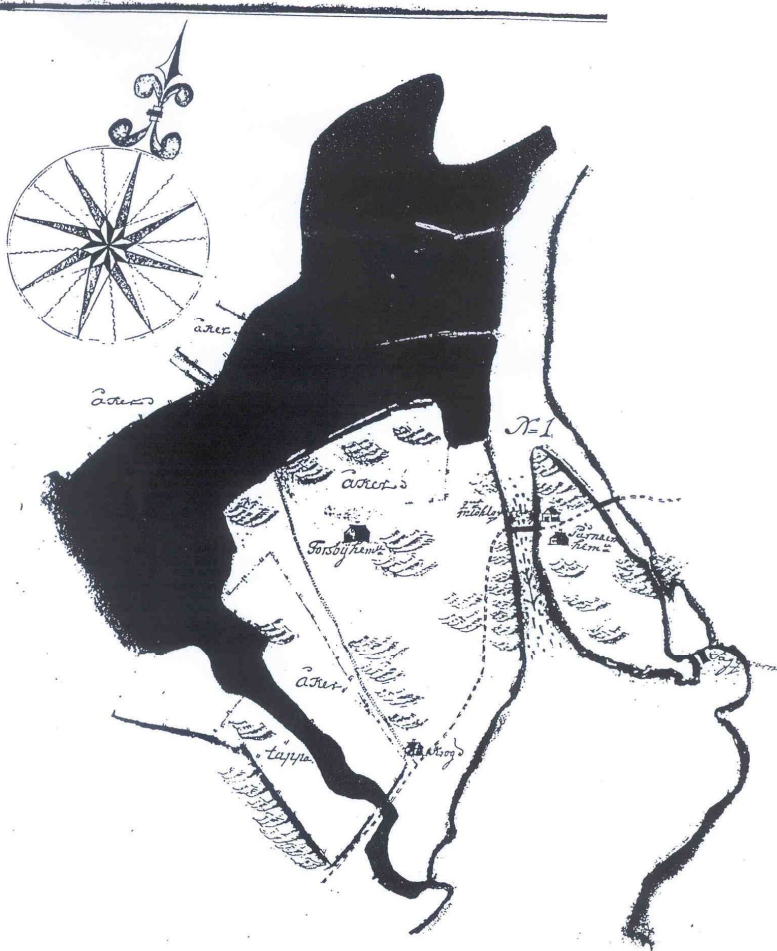
Uusi aikakausi³

Vanhankaupungin aluetta (*Gamble Helsingfors, Gamla Helsingfors, Gamla staden, Gamelstaden, virallisesti vuodesta 1909 Gammelstaden*) käytettiin kaupungin siirron jälkeen Uuden Helsingin laidun- ja heinäalueina. Kaupungin raatimiehet saivat 1600-luvun lopulla näistä maista ja kosken partaalla sijainneesta kaupungin myllystä veropalkkaa.

Välillä kokonaan autioituneen Koskelan kylän yhteen taloon kaupungin maistraatti otti 1700-luvun alussa viljelijän vuokralle. Kaupungin vuokratilan, Forsbyn, vuokraajat saivat 1700-luvun kuluessa vähitellen haltuunsa kaikki Koskelan kylän maat. Länsikosken

³ Osa tässä käytetyistä kartoista on mustavalkoisia ja käytettävissä ei ollut selitysosia, joiden etsimistä ei katsottu tarpeelliseksi tähän raporttiin.

rannalla sijaitsi kaupungin mylly ja ilmeisesti Hämeentien ja Vanhankaupungintien risteyksen pohjoispuolella krouvi heti 1600-luvulta lähtien. Viikin puolella saassa länsikosken itärannalla oli maaherran myllyt ja krouvi. Koskelan vaunuhallien kohdalla sijaitsi kaupungista 1643/44 siirretty hospitaali vuoteen 1765 saakka.

Kellomäen alue vuonna 1738. Kellomäen luoteisosassa on Forsby hem. Nykyisten Vanhankaupungintien ja Hämeentien risteyksen pohjoispuolella on krouvi, siltojen luona myllyjä ja saassa Pårnain hem. Muita rakennuksia ei ole Kellomäelle merkitty. Kellomäen pohjoisrinteessä on peltoja kuten myös mäen Vanhankaupungintien eteläpuolella. Tummat alueet ovat niittyjä.⁴

Vanhaankaupunkiin ei syntynyt keskiaikaisen Forsbyn/Koskelan kylän kaltaista seuraajaa, mutta hospitaali, kaupungin ja maaherran myllyt ja krouvit toivat runsaasti eloa alueelle 1600-luvulla ja 1700-luvun alussa. Tilanne oli erilainen kuin ennen kaupungin perustamista, sillä alueen kautta kulki nyt Suuren Rantatien Helsingin niemen poikki Vanhaan Helsinkiin 1550-luvulla ja Uuteen Helsinkiin 1640-luvulla rakennetut tielinjaukset. Ne ja muut tiet sekä Vantaanjoen ja meren mahdollisuus kesä- ja talviliikenneväylinä teki alueesta liikenteen solmukohdan. Vantaanjoki oli myös merkittävä voimanlähde teollisuudelle. Edellä mainitut tekijät mahdollistivat muunkin liiketoiminnan. Alueesta muodostui niiden avulla Helsingin pitäjän vilkkain ja tuottoisin kapakointipaikka. Kellomäen

⁴ H.O.Brinck 1738: Geometrisk Carta öfver Situation af fårsser wid Hälssing Gamelstaden.

itärinteellä kosken luona oli lähellä joen ylittävää siltaa myllärin talo ja Kuninkaankartanonsaarella Pärnain talo.

Ison ja Pikku vihan aikana alue, erityisesti myllyt, kärsi vahinkoja sotatoimien takia. Ison vihan aikana Kellomäeltä Koskelaan vaunuhallien luokse 1640-luvulla siirretyn hospitaalin rakennukset poltettiin ja ilmeisesti kaikki Vanhankaupungin säilyneet rakennukset siirrettiin kaupunkiin. 1700-luvulla alueella oli useita riitoja krouvienpito-oikeuksista, salakrouveista ja kielletystä maakaupasta. Sahalaitoksen väki, myllärit ja sahalla asioivat metsänomistajat olivat suurimpana syyllisiä riitoihin. Myös pitäjän suurimpien myllyjen omistusoikeudesta riideltiin pitkin 1700-lukua. Länsikosken länsirannan mylly oli kaupungin ja sitä vuokrasi yksityiset henkilöt tai yhtiöt. Vastarannalla saarella sijainnut Viikin latokartanon mylly kuului maaherralla aina vuoteen 1711. Tällöin se vuokrattiin yksityiselle. Myllyt rakennettiin useasti uudelleen tulvien ja tulipalojen takia.

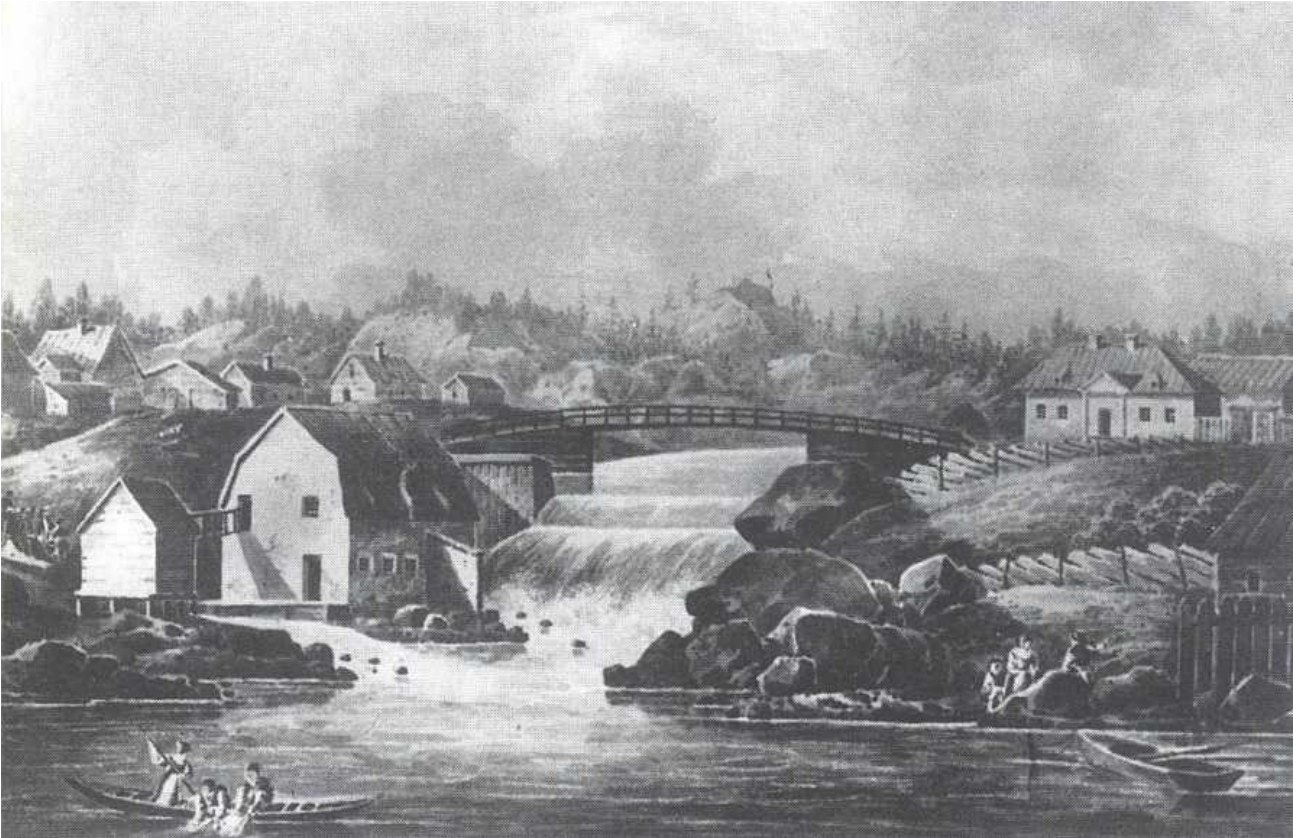
Länsikosken myllyjen rinnalle perustettiin 1700-luvulla myös muuta teollisuutta. Saha rakennettiin vuonna 1735 itäkosken eteläosaan ja värjäämö perustettiin vuonna 1744 länsikosken alapuolelle myllyjen eteläpuolelle Kellomäen kaakkoispuolelle. 1700-luvun loppupuolella alueen teollisuus käsitti useita myllyjä ja sahan. Kellomäen rannassa nykyisen Metropolian rakennuksen kohdalla sijaitti värjäämö, ja sen pohjoispuolella oli läänin suurin viinanpolttimo-mallastamo-panimo. Vanhassakaupungissa oli myös vaatetehtas ja tiilitehtas lyhytaikaisesti.

Forsbyn kartta Kellomäen kohdalta vuodelta 1777 (kopio 1803)⁵. Myllytontilla länsikoskessa rannassa näkyy mylly ja myllärin talo. Etelämpänä nykyisen Metropolian keskikohdalla on värjäämö (B). Myllytontin ulkopuolella Kellomäen ylärinteillä ja sillan luona näkyy rakennuksia kuten myös pienempiä neliömäisiä rakennuksia Kellomäen etelärinteellä. Kellomäen pohjoisosassa on kallioiden täplittämä pellot, joiden lounaispuolella on ilmeisesti Forsbyn tila päärakennus (A:n pohjoispuolella). Kellomäkeä ympäröivät niityt. Kuva: HKM/signum XV-15.

⁵ C.Hägström/J. Malmström: Charta öfver Forsby Hemmans In- och Utägor Uti Nylands Län Bårgo härad och Helsinges sockn. HKM.

Helsingin Vanhankaupunginkoski (1700-luvun loppu?). Vasemmalla on Vanhankaupungin mylly ja sen takana Kellomäen itärinteen asutusta. Tuntemattoman tekijän akvarelli. Historiallinen museo, Fabrikant Schukins saml. (arkitekturavdelningen, Moskova. Kuva Museovirasto. Historian kuva-arkisto.

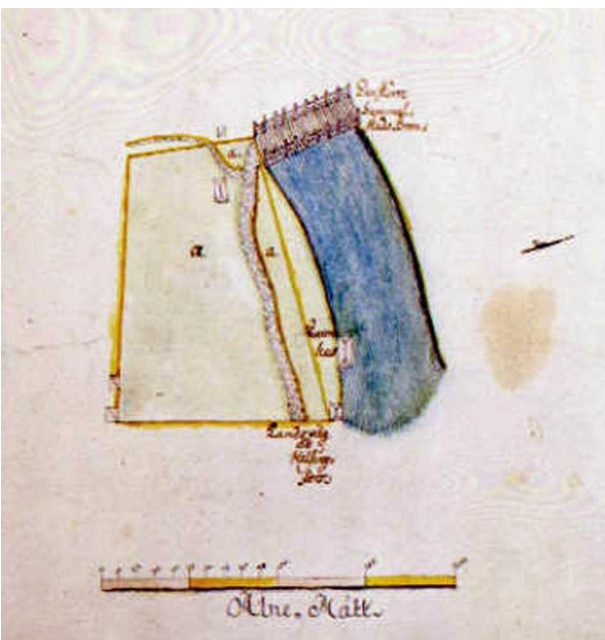

Gavril Sergeeffin akvarelli 1811 Vanhastakaupungista. Oikealla näkyvän itäkosken luona oli saha, vasemman länsikosken rannalla myllyt ja vasemmalla Vanhankaupungin puolella on värjäämö, jonka takana on korkea Kellomäki. Sen rinteillä näkyy rakennuksia. Maalattu etelästä. Sota-arkisto, Moskova. Kuva: Museovirasto.

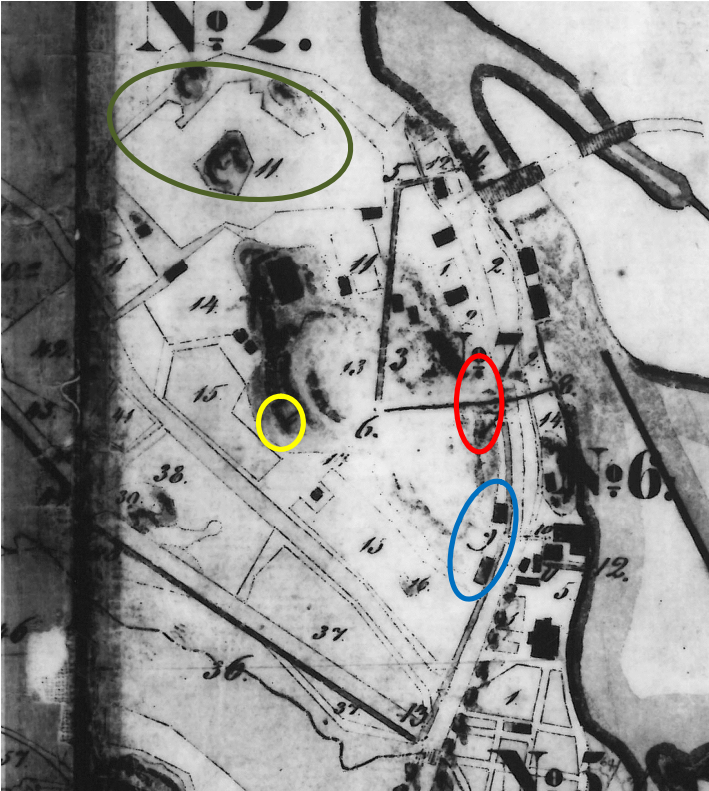
Gavril Sergejeffin akvarelli 1811 Vanhastakaupungista. Oikealla länsikosken rannalla näkyy Vanhankaupungin puolella myllyt ja taustalla panimo ja sen takana värjäämö. Oikealla on Kellomäki. Maalattu pohjoisesta. Sota-arkisto, Moskova. Kuva: Museovirasto.

Forsbyn tila alkoi hajoamaan 1800-luvun kuluessa kaupungin vuokratessa alueita muille. Villa Annebergin huvila rakennettiin 1830-luvun alussa laajoine muotopuutarhoineen ja puistoinen Vanhankaupungin eteläosaan Annalanmäelle. Sen vuokraaja kauppaneuvos G.O. Wasenius vuokrasi ajoittain myös kaupungilta Forsbytä ja Viikkiä. Itse huvila lähialueineen pysyi Waseniuksilla 2. maailmansodan alkuun saakka, mutta muita alueita lohkottiin siitä vähitellen pois. Vanhankaupungin pohjoisosan Forsbyn tilaa hoiti viimeiseksi 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun lopulla yhtiö, jonka jälkeen tilan maita jaettiin useille palstaviljelijöille.

Myllytontti vuonna 1807. Kosken rannassa näkyy mylly ja silta ja muualla myllärin rakennuksia. Kuva: HKM.⁶

⁶ E.L.Fonsees: Charta å den åhr 1795 besigtigade av utsedde Gammelstads Qvarnens Wärk jemte Mjöltnare åbyggnader. HKM XV:24.

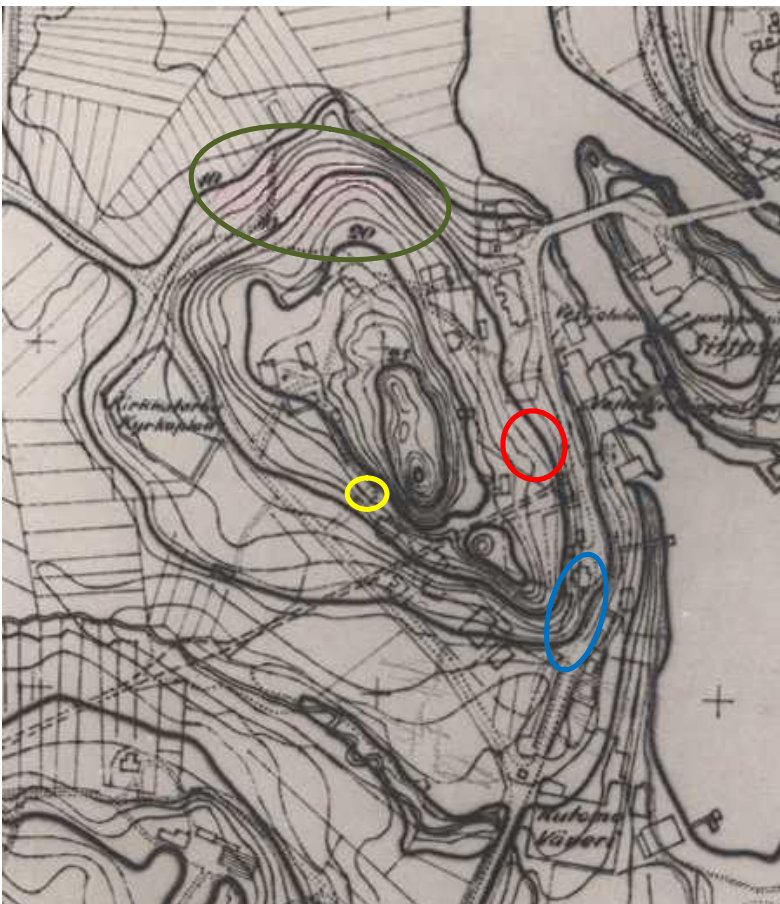
Kellomäki vuonna 1842⁷. Oikealla alhaalla näkyy värjäämö meren rannassa ja sen pohjoispuolella entisen polttimon ym. paikka. Tien toisella puolella on Hämeentie 168 ja 170:ssä (Kellomäki 2009) rakennuksia. Niiden pohjoispuolella on rakentamatonta (Kellomäki 2012) kuten myös Kellomäen lounaisosassa (Kellomäki 2008) ja pohjoisrinteessä (Kellomäki 2007-2008). Myllytontilla on kosken partaalla on kaksi myllyä ja tien länsipuolella Kellomäen rinteellä runsaasti muita rakennuksia. Kuva: HKA.

Uutta teollisuutta syntyi alueelle 1800-luvun lopussa; 1872 alettiin rakentaa kaupungin vedenpuhdistuslaitosta Kuninkaankartanonsaarelle, vuosisadan vaihteessa Mekaanista villakutomoa (nyk. Metropolian rakennus) värjäämön paikalle ja 1873 Arabian posliinitehdasta työvään asuntoalueineen alueen eteläosaan nykyiseen Toukolaan. Arabian tehdas sijaitsi jo entisen kaupunkialueen ulkopuolella. Vanhankaupungintien varteen rakennettiin asuin- ja nuorisoseurarakennuksia ja Kellomäen rinteelle lähelle siltaa Hämeentien varteen vesilaitoksen työvälle asuntoja 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Toukolan pientaloalue rakennettiin 1920-luvulla ja Toukolan kerrostalot 1950- ja 1960-luvuilla.

⁷ H.Gylden: Karta öfver Helsingforsstad med derunder lydande ägor belägne inom Helsing socken och fögderi af Nylands Län. HKA.

Kellomäki vuonna 1877. Tilanne on lähes samanlainen tarkastusalueilla kuin vuonna 1842. Kellomäki 2009:n alueelle on merkitty enemmän rakennuksia ja nykyisen tontin luoteispuolella on asuinrakennus. Kellomäki 2012:n alueelle on tullut koilliskulmaan kaksi varastorakennusta. Nykyisen tontin länsipuolella näkyy kaksi rakennusta. Kuva: HKA.

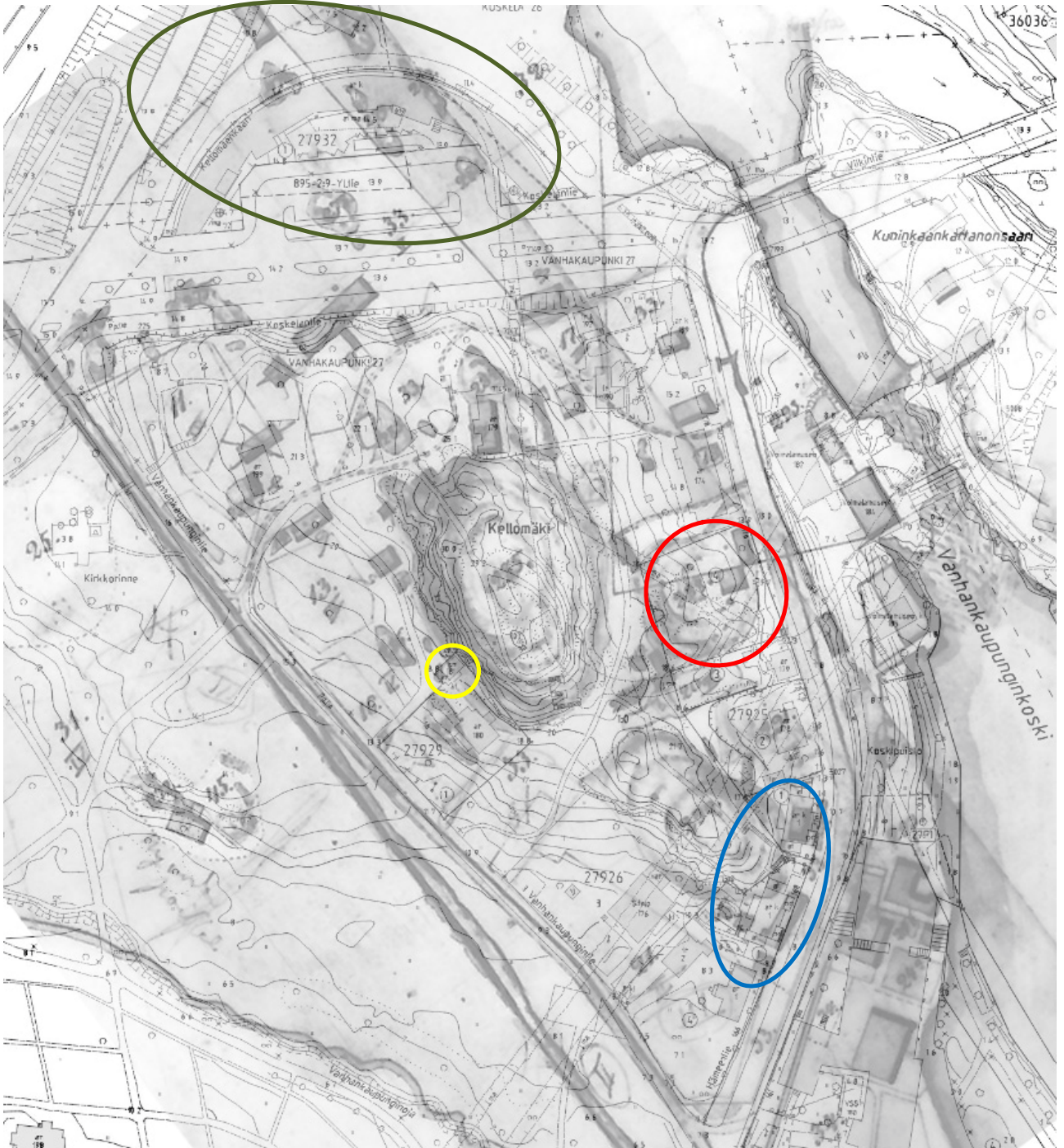

Kellomäki korkeuskäyrillä varustettuna 1920-luvun alussa ennen kuin Koskelantien rakentaminen 1930-luvun alussa tuhosi mäen pohjoisosan. Kuva: HKM.

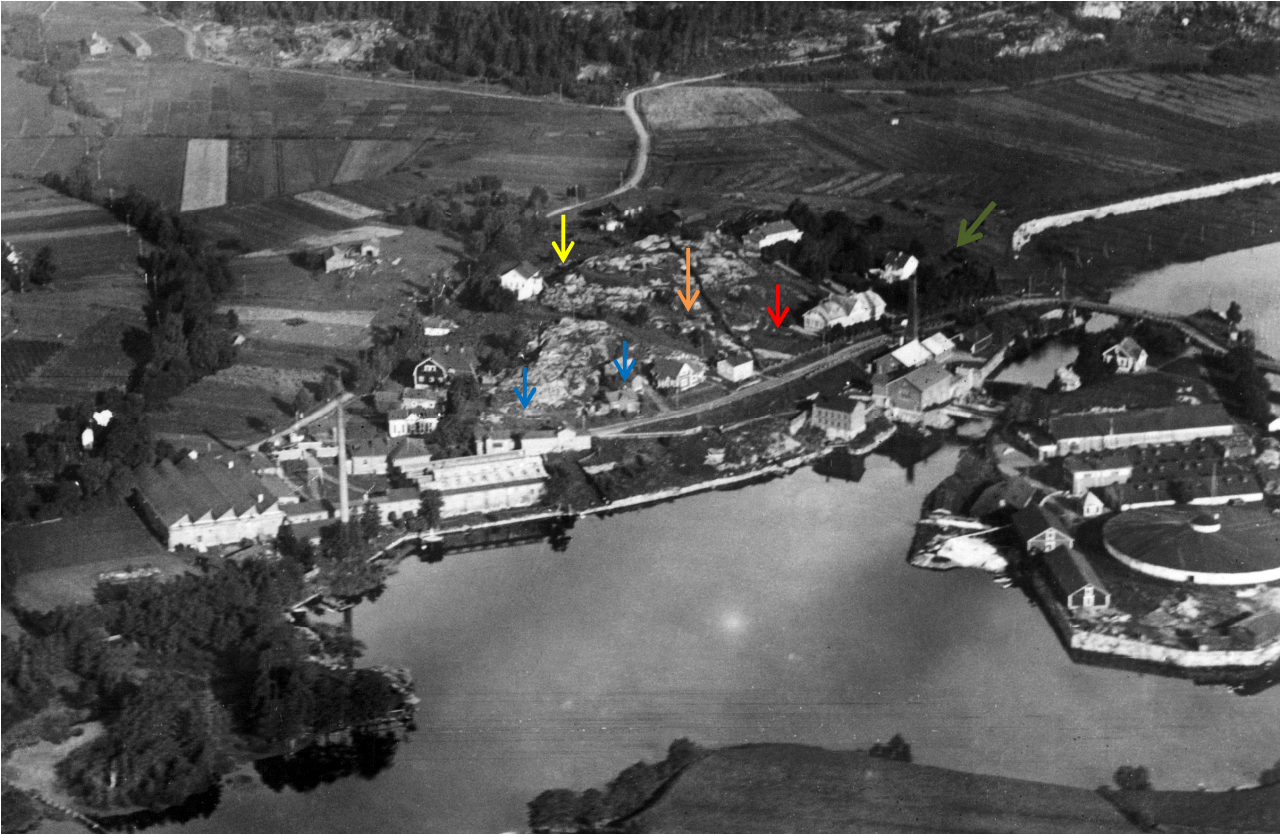

Kantakartta ja vuoden 1877⁸ kartta asemoituina päällekkäin. Markku Heikkinen/HKM.

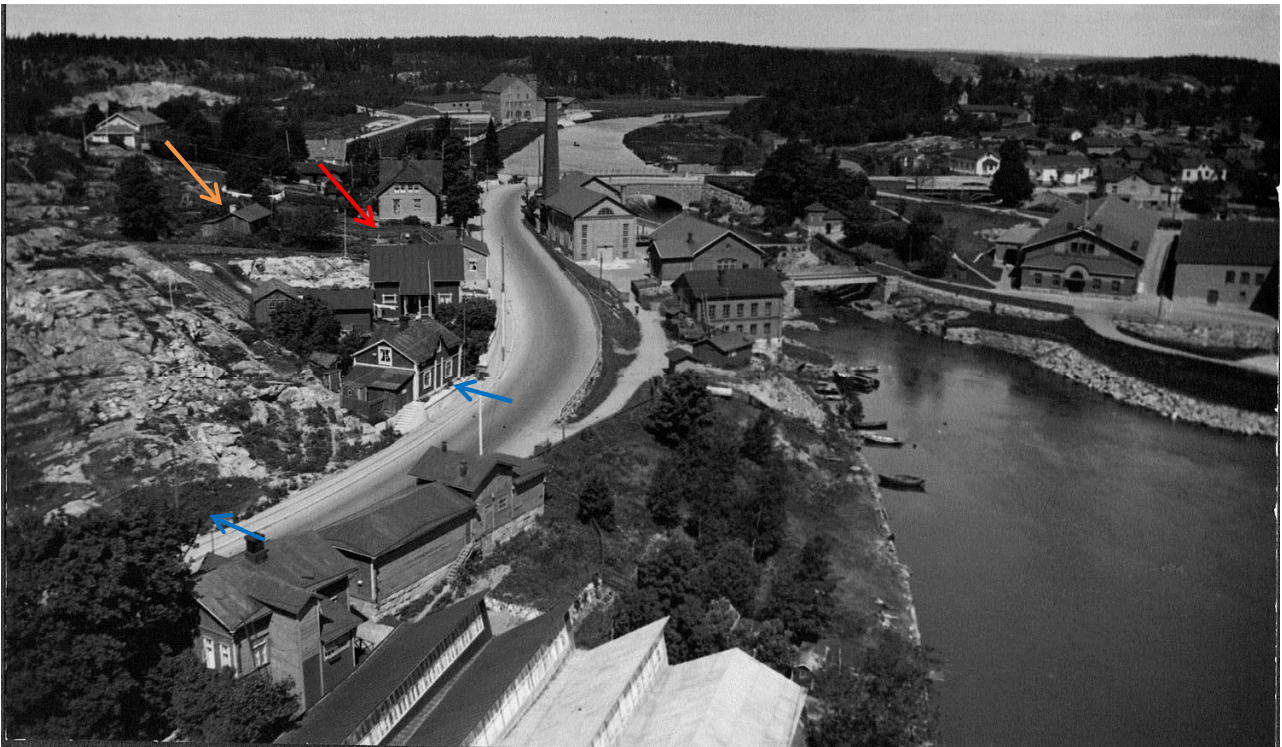
⁸ Tuntematon tekijä: Karta öfver Villorna NO 1 och 2 Änas och Forsby samt villorna 5, 6 och 7 invid Helsingfors stad.

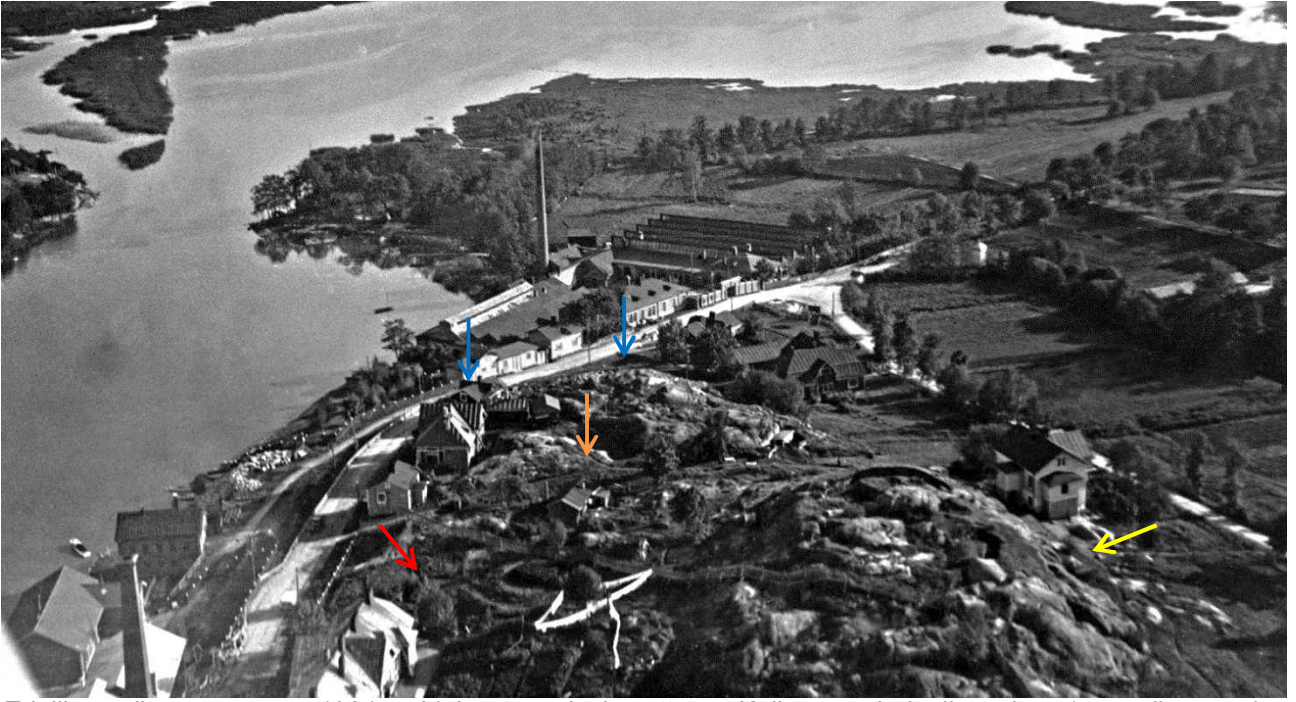
Edellinen tilanne mustavalkoisella kantakarttapohjalla.

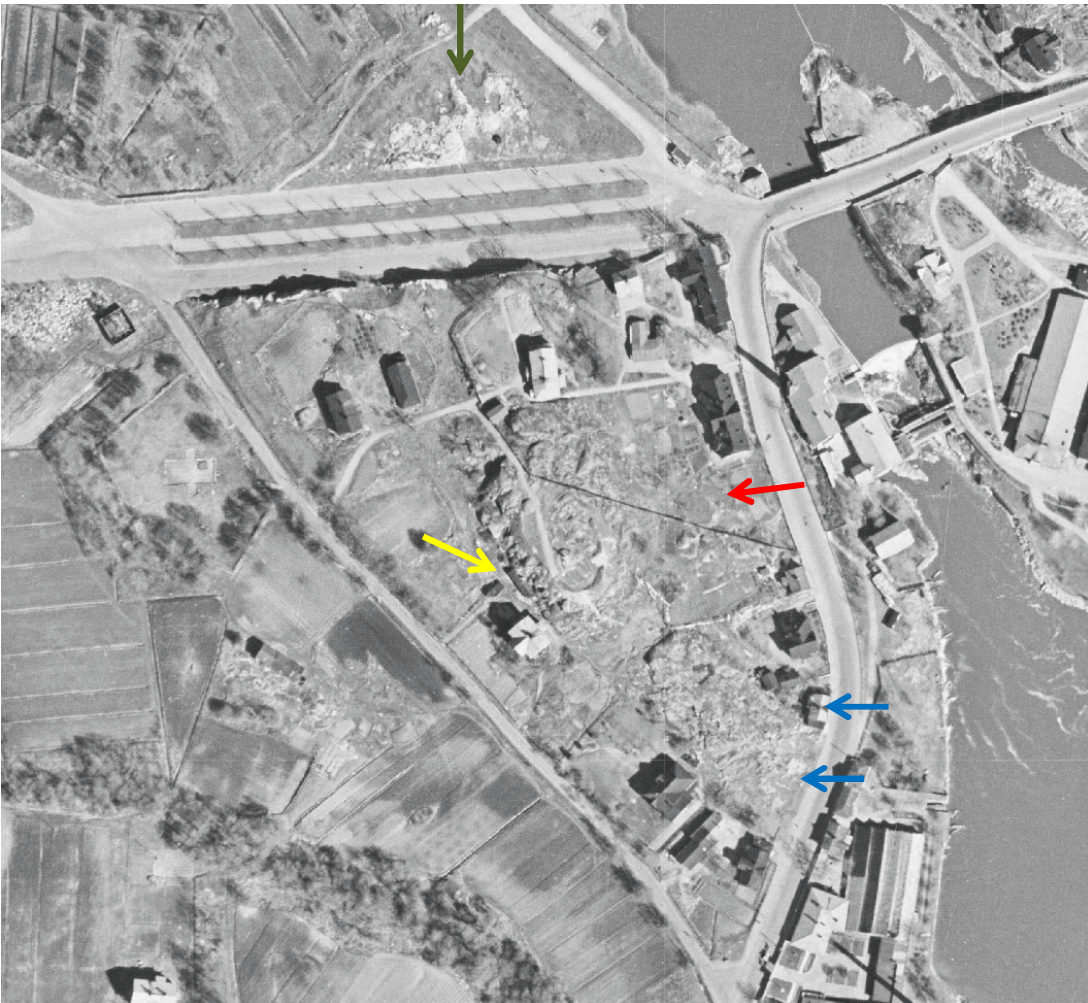
Viistoilmakuva Kellomäestä ennen vuotta 1926. Koekaivaus ja tarkastusalueet **Kellomäki 2012**, **2009**, **2008** ja **2007-2008** on osoitettu värinuolin. **Oranssi nuoli** osoittaa Kellomäki 2012 lounaispuolella olevaa rakennusta. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM

Viistoilmakuva Kellomäestä Hämeentien kohdalla vuonna 1932. Kuvan vasemmassa reunassa rakentamaton alue Hämeentien länsipuolella avokallion vieressä on **Kellomäki 2009**:n Hämeentie 168 ja ensimmäisen rakennus siitä pohjoiseen on Hämeentie 170. **Kellomäki 2012** sijaitsee rakentamattomalla alueella nuolen kohdalla rakennusten välissä. **Oranssi nuoli** osoittaa Kellomäki 2012 lounaispuolella olevaa rakennusta. Kuvaussuunta N. Kuva: HKM:

Edellinen tilanne vuonna 1931 pohjoisesta päin kuvattuna. Kellomäen huipulla näkyy 1. maailmansodan linnoitteita. Kuvaussuunta SE.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 1943. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 1943 ja kantakartta päällekkäin. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ensimmäisen maailmansodan aikana Kellomäen aluetta suunniteltiin linnoitettavaksi. Ensimmäisen maailmansodan Helsingin maalinnoituksen Inventointiraporttien mukaan länsikosken sillan pohjoispuolelle ja Vanhakaupungin ja Hämeentien risteuksen pohjoispuolelle Kellomäki 2008 kohdalle piti tulla linnoitteita. Saman tekijän raporteissa ne ilmoitetaan vain suunnitelmiksi, joita ei ole toteutettu ja myös hävinneiksi linnoitteiksi. Vuoden 1920- ja 30 luvun viistoilmakuvassa näkyy Kellomäen päällä laajoja linnoitteita, joista inventointiraporteissa ei ole mainintaa. Taisteluhaudat on peitetty ehkä kun Kustaa II Aadolfin ja Helsingin maapäivien 1616 muistokivi paljastettiin mäen päällä vuonna 1932. Vuoden 1943 ilmakuvassa ne on täytetty, mutta valleja on vielä esillä. Mäellä saattoi olla myös 2. maailmansodan aikana ilmatorjunnan asemia, mutta niistä ei ole tarkkaa tietoa.

Alue pysyi Helsingistä erillisenä teollisuusalueena, joka teollisuudesta huolimatta oli maaseutumaisista aluetta aina toiseen maailmansotaan saakka. Entisen kaupunkialueen suuri muutos oli kun Verkatehtaanpuiston eteläpuolelle rakennettiin suuret pienteollisuustalot 1953, 1963 ja 1964 ja Hämeentie länsipuolelle asuinrakennukset Annalanmäelle vuosina 1946–48. Etupäässä entisen kaupunkialueen eteläosan itäpuolelle ja kaakkoispuolelle on viime vuosikymmeninä rakennettu Arabianrannan uusi asuinalue. Kaupunkiaikana alueet on olleet merialueina.

Vanhakaupunki ja Toukola olivat vuosituhannen vaihteessa voimakkaan muutoksen kourissa. Teollisuus kaikkosi osittain alueelta 1900-luvun lopulla, mutta kunnostettuihin rakennuksiin muutti tilalle mm. taide- ja viestintäoppilaitoksia, uuden median pienyrittäjiä ja museoita. Uusi Arabianrannan asuinalue oli syntymässä merestä vallatulle täyttömaalle ja kaupunki peruskunnosti Vanhankaupungin aluetta voimakkaasti.

1990-luvun puolesta välin lähtien Vanhaakaupunkia kunnostettiin suunnitelmallisesti. Jo 1980-luvun lopussa Vanhankaupunginkosken rantamuureja korjattiin aluksi myllyn eteläpuolella ja sitten Kuninkaankartanonsaaren rannoilla. Tavin (Metropolia) valvonta-alueen pohjoispuolinen puisto kunnostettiin samalla. Sen jälkeen suunnitelmallinen kunnostustyö eteni etelästä pohjoiseen. Aluksi kunnostettiin Toukolaa. 1996 alkoi Annalan alueen kunnostustyöt ja 1999 työt ulottuivat jo Kellomäelle. Verkatehtaanpuistoa kunnostettiin vuonna 2000. Kunnostukseen kuului niin kasvillisuuden hoito, kevyenliikenteenväylien ja -siltojen rakentamiset, valaistukset, tekopuron teko entisen puron kohdalle kuin alueen rakennuskannan remontoiminen.

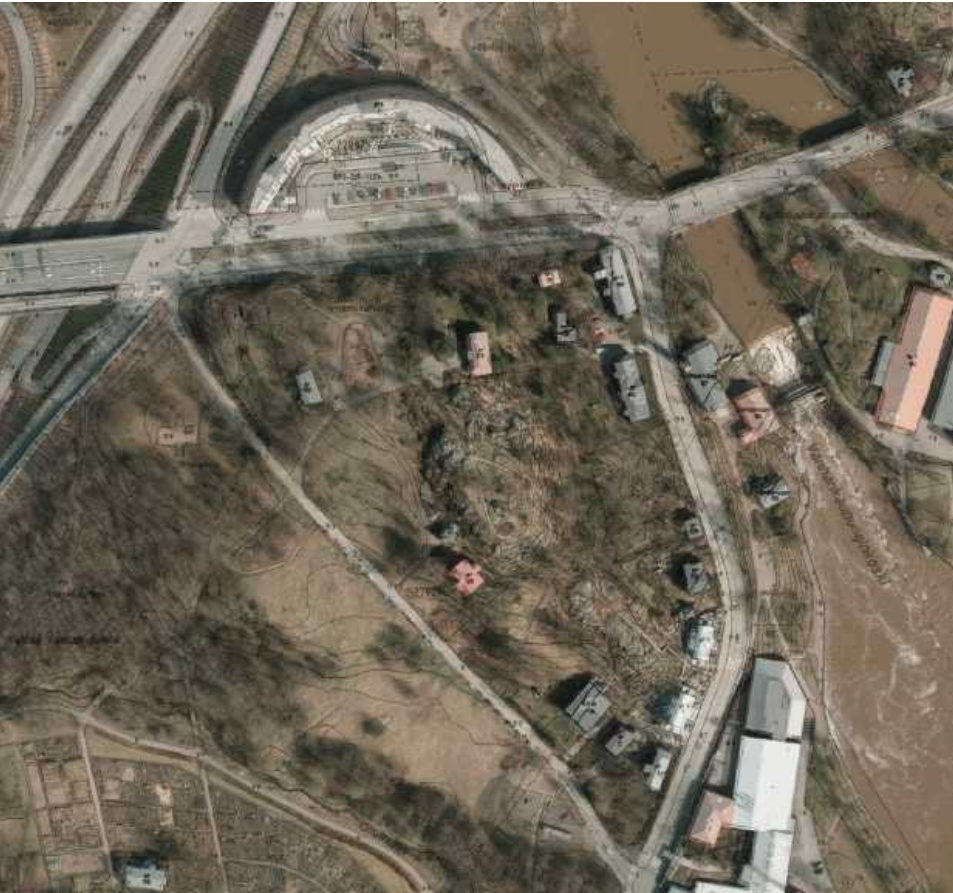
Samoin rakennuksille ja alueille suunniteltiin uusia käyttötarkoituksia. Mm. Hyötykasviyhdistys hoitaa Helsingin kaupunginmuseon vuoden 1997 kaivausalueille Annalanmäen pohjoisosaan tehtyä pienviljely- ja teemapuutarha-alueita. Teollisuus- ja varastotiloihin on muuttanut uusia oppilaitos- tai museolaitoksia (mm. Stadian taide- ja viestintäoppilaitos, nykyisin Metropolia, entisessä verkatehtaassa ja kaupunginmuseon Voimalamuseo, nykyisin Tekniikan museon, entisissä vesilaitoksen voimalaitoksissa).

Vanhakaupungin alue siirtyi kaupungin siirron jälkeen vähitellen, viimeistään 1800-luvun alussa, hallinnollisesti Helsingin pitäjään. Forsbyn tilan asukkaat merkittiin pitäjän kirkonkirjoihin, tila pitäjän maarekisteriin ja tilaa koskevat asiat käsiteltiin kihlakunnanoikeudessa. Helsingin maalaiskunnan perustamisen jälkeen vuonna 1865 asukkaat ja teollisuuslaitokset maksoivat kunnallisverot maalaiskunnalle. Vanhakaupunki liitettiin senaatin päätöksellä takaisin Helsinkiin vasta 15.5.1899. Kuninkaankartanonsaari ja Viikki liitettiin kaupunkiin ensimmäisen kerran vasta vuonna 1946 suuren esikaupunkiliitoksen yhteydessä.

Kellomäki tunnettiin aiemmin nimellä Forsby backa aina 1900-luvulle saakka. Kellomäki, ruotsiksi Klockberget, esiintyy vasta 1900-luvun alusta lähtien.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 2012. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva Kellomäestä vuonna 2012 ja kantakanntta päällekkäin. Kuva: Helsingin kaupunki.

Kellomäki 2012 – Hämeentie 176

Kaupunkiaikana Kellomäki 2012:n alue on ollut rakennettua korttelialuetta (ks. kartat s. 11-12). Nykyisen Hämeentien kohdalla suunnilleen kulkeneen kadun länsipuolella on ollut isoja kortteleita, joiden välissä on ollut kapeita kujia kohti Kellomäen huippua. Rekonstruktiokarttojen mukaan tarkastusalueen eteläosassa olisi ollut tällainen kuja. Kellomäki 2012 kohdalla rinne nousee maltillisesti kohti Kellomäkeä.

Kellomäkeä esittävään ensimmäiseen karttaan vuodelta 1738 (*H.O. Brinck; Geometrisk Carta öfver Situation af fårsser wid Hälssing Gamelstaden*) Kellomäen 2012 koekaivausalueelle ei ole merkitty mitään (kartta s. 13).

Vuoden 1777 kartassa (*C. Häggström/J. Malmström; Charta öfver Forsby Hemmans In- och Utägor Uti Nylands Län Bårge Härad och Helsing Sockn*, kartta s. 14) Kellomäen koilliskulmaan on merkitty iso myllytontti. Sen eteläraja meni koekaivausalueen nykyisen tontin pohjoisosan halki W-E – suunnassa. Myllytontin lounaisnurkan eteläpuolella on rakennus, joka sijaitsi todennäköisesti koekaivaustontin luoteisosassa. Myllytontin länsirajan länsipuolella Kellomäen ylärinteessä on kaksi muuta rakennusta.

Vuoden 1777 kartassa myllytontin eteläpuolella koekaivaustontin luoteisosassa näkyy rakennus.

Vuoden 1842 kartassa (*H. Gylden; Karta öfver Helsingforsstad med derunder lydande ägor belägne inom Helsing socken och fögderi af Nylands Län*, kartta s. 17) koekaivausalueen tontilla, myllytontin eteläosassa ja sen eteläpuolella ei näy rakennuksia.

Vuoden 1877 kartassa (*Nyberg/Reuter; Karta öfver Villorna No 1 och 2 Ånäs och Forsby samt villorna No 5, 6 och 7 invid Helsingfors stad*, kartat s. 18–20 ja 27) myllytontin kaakkoiskulmaan Hämeentien varteen on ilmestynyt suunnikkaanmuotoinen rakennus kadun suuntaisesti. Kyseisen rakennuksen lounaispuolelle tonttirajan eteläpuolelle on ilmestynyt neliömäinen rakennus. Näiden rakennusten kulmat ovat vastakkain. Molemmat ovat koekaivaustontin rajojen sisällä. Vanhojen valokuvien perusteella kyseessä on

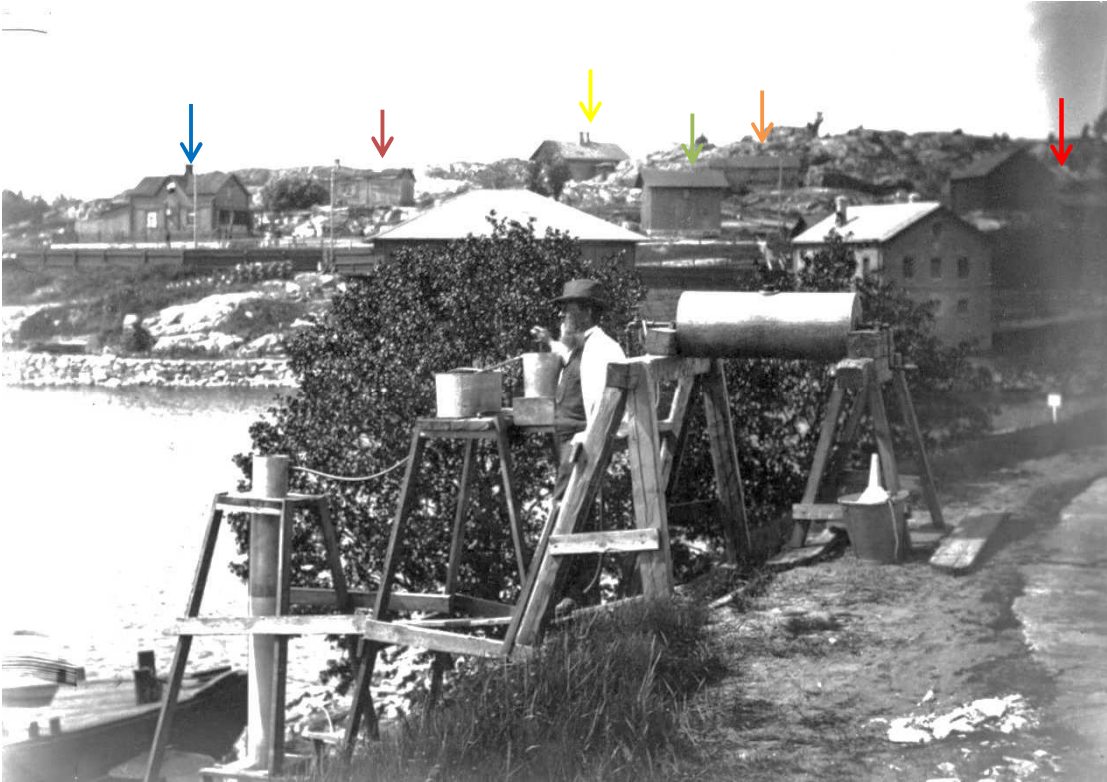
varastorakennukset. Rakennukset näkyvät vielä vuoden 1918 opaskartassa, mutta ei enää vuoden 1926 ilmakuvissa, 1920-luvun alun kartassa tai vuoden 1926 viistoilmakuvissa.

Vuoden 1877 kartassa koekaivaustontin lounaisnurkan ulkopuolella on asuinrakennus. Se näkyy vuosien 1909 ja 1918 opaskartoissa, 1920-luvun alun kartassa ja vuoden 1932 viistoilmakuvassa, mutta ei enää vuoden 1943 ilmakuvassa.

Vuoden 1877 tontin luoteisnurkan ulkopuolella silloisen myllytontin puolella näkyy lisäksi toinen rakennus: 1920-luvun kartassa se on kadonnut ja sen pohjoispuolella on toiseen suuntaan oleva rakennus. Sitäkään ei ole enää vuoden 1926 viistoilmakuvassa.

Vuoden 1877 kartta kantakartan päälle asemoituna. Koekaivausalue Kellomäki 2012:n tontti on rajattu punaisiin viivoihin. Tontin ja sen rajojen tuntumassa olevat rakennukset on ympyröity. Markku Heikkinen/HKM.

Kuva vuodelta 1891, jossa taustalla näkyy Hämeentie 170:n kohdalla ollut rakennus. Sen oikealla puolella on vuoden 1877 kartassa näkyvä rakennus, joka sijaitsi Hämeentie 170:n luoteispuolella. Johannesberg, Kellomäki 2008, näkyy mäen takana. Hämeentien varrella on Hämeentien 174 kohdalla ollut varastorakennus ja sen takana Kellomäki 2012 koekaivausalueen tontin lounaisnurkan ulkopuolella ollut rakennus. Oikealla ovat koekaivaustontin koillisnurkan rakennukset. Kuvaussuunta SW. Kuva: HKM.

Vanhankaupungin ranta Kellomäen kohdalla vuonna 1885. Vasemmalla on Handolinin värjäämö ja sen oikealla puolella meren rannassa on tontin varastorakennuksia ja entisen panimon kohdalla olevia rakennuksia. Hämeentien vastakkaisella puolella näkyy Hämeentie vanhempi, pienempi rakennus, joka on purettu ja rakennettu uusi tai laajennettu seuraavaan vuoden 1900 kuvaan mennessä. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

Etualalla on Handolinin värjäämö Metropolian keskikohdalla vuonna 1900. Sen vasemmalla puolella näkyy *Johannesberg* Kellomäen lounaisrinteellä ja oikealla puolella Kellomäen itärinteellä *Hämeentie 170:n vanha rakennus* (valkoinen viiva seinässä). Seuraavana on Hämeentie 174:n kohdalla vuosisadan vaihteessa ollut *varastorakennus*. Laitimmaisena on Kellomäki 2012:n koekaivausalueen koilliskulman *varastorakennukset*. Kuva HKM.

Tontin pohjoispuolelle oleva puurakennus Hämeentie:174ssä on rakennettu vesilaitoksen työntekijöille vuonna 1909. Sitä on laajennettu 1913. Sen rakennusvuodesta on epäselvyyttä. Kohdalla on kaksi W-E –suuntaista rakennusta vuosien 1909 ja 1918 opaskartoissa, 1920-luvun alun kartassa ei ole mitään, kaupungin Paikkatietovipunen antaa rakennusvuodeksi vuoden 1930 ja kaupunginmuseon vesilaitoksen rakennuksista tehty selvitys vuoden 1909. Rakennus näkyy kuitenkin jo ainakin 1920-luvun alun ilmakuviissa.

Tontin eteläpuolella korkealla kivijalalla oleva entinen mylläriin rakennus Hämeentie 174 on siirretty pohjoisesta vuonna 1899 (1913?). Se näkyy vuoden 1909 opaskartassa ja 1920-luvun alun kartassa.

1920-luvun alkuun ajoittuvan karttaan (kartta s. 18) koekaivaustontille ei ole merkitty rakennuksia.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2012:n alueesta. Tontilla näyttäisi olevan pengerryksiä. Koekaivaustontilla ei sijaitse enää rakennuksia kuten ei myöskään tontin lounaisnurkan ulkopuolella. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2012:n alueesta lisättynä kantakartalla. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2010 Kellomäki 2012:n alueesta. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2012:n alueesta lisättyä kantakartalla. Kuva: Helsingin kaupunki.

Kellomäki 2009 – Hämeentie 168 ja 172

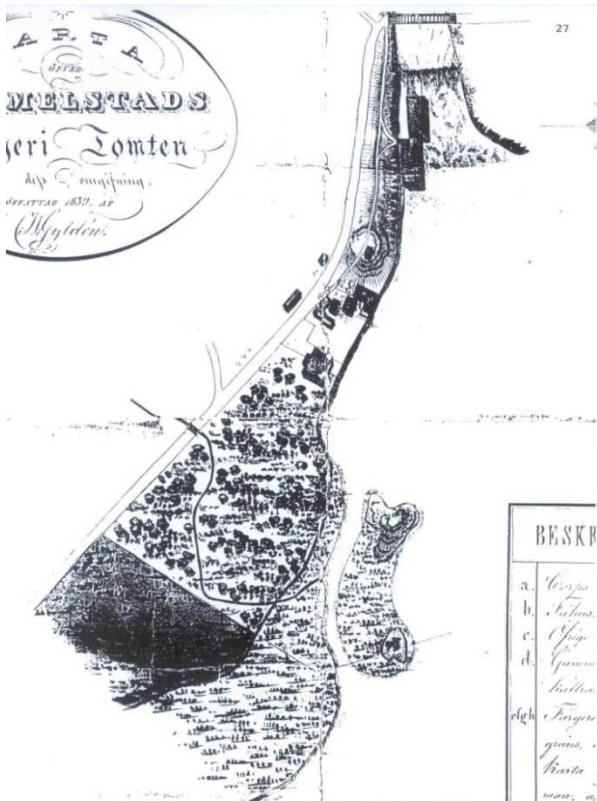
Kaupunkiaikana Kellomäki 2009:n alue on ollut rakennettua korttelialuetta rekonstruktio kartan perusteella (ks. kartat s. 11–12). Hämeentien kohdalla suunnilleen kulkeneen pääkadun länsipuolella on ollut isoja kortteleita, joiden välissä on ollut kapeita kujia kohti Kellomäkeä. Rekonstruktio kartassa tarkastusalueelle osuu kaksi korttelia ja niiden välinen kuja. Kellomäki 2009 osuu kohtaan, jossa on melko jyrkkiä avokallioita.

Kellomäen ensimmäiseen karttaan vuodelta 1738 Kellomäen 2009 tarkastusalueelle ei ole merkitty mitään rakennuksia (kartta s. 13).

Vuoden 1777 kartassa (kartta s. 14) tarkastusalueelle ei ole tapahtunut muutoksia edelliseen karttaan nähden.

Vuoden 1842 kartassa (kartta s. 17) tarkastusalueelle on merkitty kaksi rakennusta, jotka vaikuttaisivat sijaitsevan samoilla kohdilla kuin rakennukset vuoden 1877 kartassa. Pohjoisempi (ks. kartta s. 32 ja kuva s. 28) näyttää vastapäisen värjäämön vuoden 1839 kartassa huomattavasti pienemmältä kuin vuoden 1877 kartassa oleva. Vuoden 1885 kuvassa (kuva s. 28) rakennus näyttää erilaiselta kuin vuosien 1894 ja 1900 kuvissa (kuva s. 29). Rakennus on rakennettu kokonaan uudelleen tai laajennettu näiden vuosien välisenä aikana.

Hämeentien toisella puolella kaakossa Metropolia-talon keskiosassa toimi vuodesta 1744 vuoteen 1897 Popen, Tammelanderin (?), Enningin, Österbergien, Lampenin ja Handolinin värjäämö. Värjäämön pitäjät, jotka toimivat Forsbyn vuokramaalla, olivat useimmiten myös Forsbyn tilan vuokraajia 1700-luvulla. Värjäämö näkyy ensimmäisen kerran vuoden 1777 kartassa.

Kartta Värjäämön alueesta vuonna 1838. Värjäämön pohjoispuolisia rakennuksia vastapäätä Hämeentie länsipuolella on Kellomäki 2009:n rakennukset. Ote kartasta "Karta öfver Gammelstads Färgeri Tomten med dess Tomgifning", piirt H. Gylden 1838.

Forsbyn tilan vuokraaja helsinkiläinen kauppias Johan Österberg alkoi harjoittaa 1700-luvun lopussa värjäämö- ja polttimotoimintaa sekä krouvinpitoa. Värjäämön pohjoispuolella tarkastusaluetta vastapäätä sijaitsevassa läänin suurimmassa viinanpolttimossa vuodelta 1797 oli kolme muurattua pannua. Niiden yhteistilavuus oli 573 kannua eli kymmenkertainen tavalliseen talonpoikaispannuun verrattuna. V. 1797 perustetussa värjäämössä käsiteltiin villaa ja pellavaa. 1800-luvun alussa paikalla oli värjäämön lisäksi polttimon yhteyteen v. 1799 rakennettu panimo, mallastamo ja tiilitehdas (toiminnassa 1770–1811). Österbergin kuoleman jälkeen yritystä johti v. 1804 leski Juliana ja v. 1815 kuolinpesän nimissä poika Ferdinand. Maistraatin pöytäkirjojen mukaan kuolinpesä piti käynnissä v. 1815 värjäämää, panimoa, polttimoa ja mallastamoja. Toiminta todettiin tarkastuksessa lailliseksi. Panimo sai olla käynnissä, koska ”kaupungissa pitkään aikaan ei oltu valmistettu kunnollista olutta”. Kaupunki pidätti kuitenkin oikeuden vuokrata yksinoikeuden oluenvalmistusoikeuteen, jos joku halusi valmistaa olutta itse kaupungissa. Nikolai Sinebrychoff osti v. 1819 kymmeneksi vuodeksi oluenvalmistuksen ja myynnin yksinoikeuden Helsingissä. Ilmeisesti tässä yhteydessä panimo ja viinatehdas myytiin Sinebrychoffille ja niiden toiminta loppui pian tämän jälkeen 1820-luvun alussa uusien rakennusten valmistettua kaupunkiin. Paul Sinebrychoff myi 15 hopearuplalla rappeutuneet rakennukset v. 1847 kauppaneuvos G.O. Waseniukselle, joka yhdisti alueen hallussaan oleviin Annebergiin, Koskelaan ja Viikkiin. Panimon kohdalla olleita 1800-luvun rakennusten raunioita löydettiin vuosien 1988 ja 2003–2004 kaivauksissa/valvonnoissa.

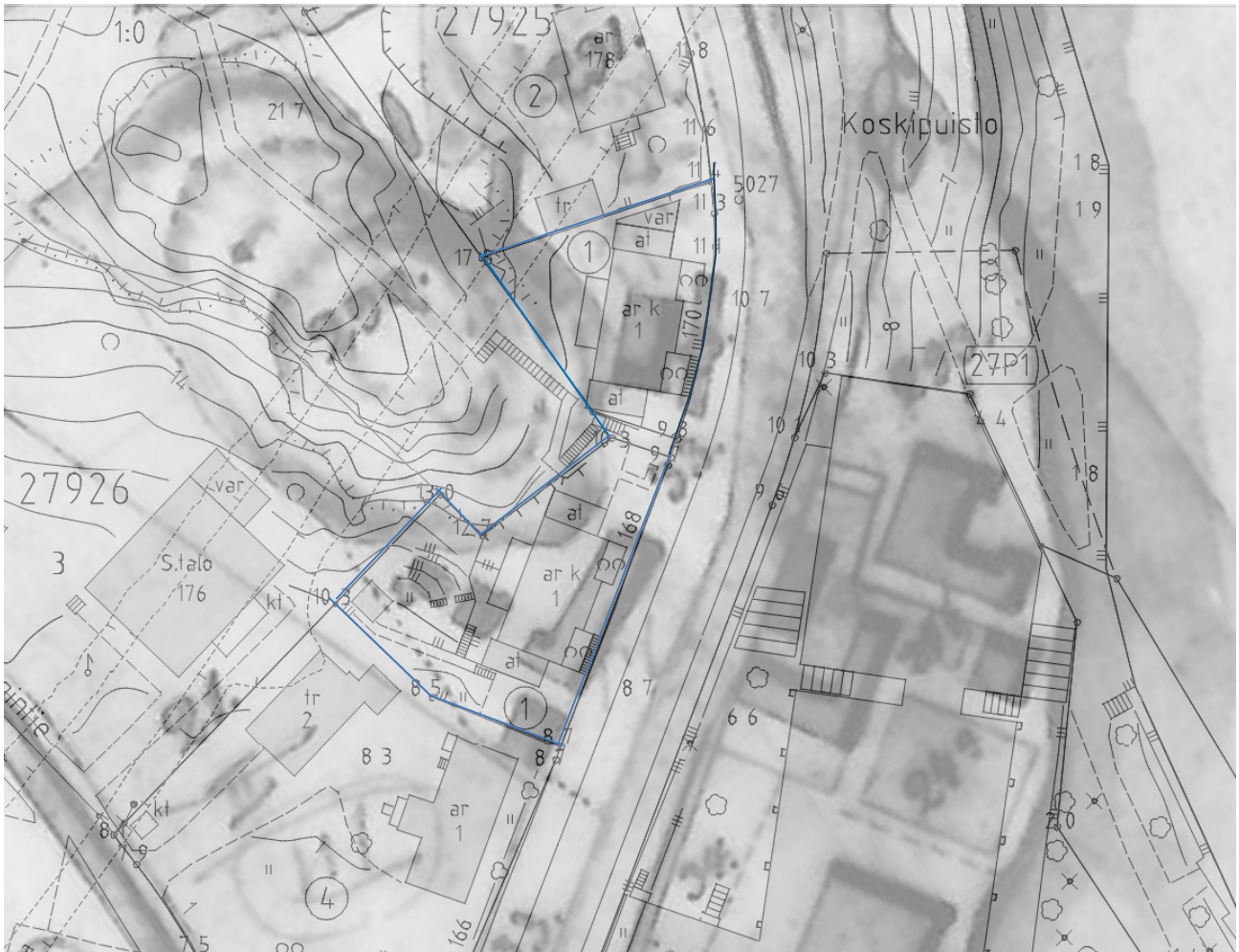
Vuoden 1877 kartassa (kartat s. 18–20 ja 34) tarkastus-alueen rakennuskanta näyttää lisääntyneen. Eteläisen Hämeentie 168:ssa sijaitsevan rakennuksen eteläpuolella on neliömäinen rakennus, joka sijaitsee osittain nykyisen Hämeentie 166:n puolella. Kadunsuuntaisen ison rakennuksen länsipuolella on neliömäinen rakennus ja sen länsipuolella vielä yksi pieni rakennus. Iso rakennus on sijainnut kaakkoon tulevan kallion juurella osittain nykyisen Hämeentien kohdalla.

Hämeentie 170:n rakennuksen edessä itäpuolella on uusi kapea karttamerkki, joka näyttäisi osoittavan rakennusta Hämeentietä vastaan.

Vuonna 1900 valmistui Mekaaninen villakehräämö Handolinin värjäämön kohdalle ja sen eteläpuolelle. Tehdas lopetti toimintansa vuonna 1957. Rakennus siirtyi kaupungin sähkölaitokselle, sittemmin energialaitokselle, vuoteen 1996 saakka, jolloin rakennusta alettiin korjata Helsingin ammattikorkeakoulun Taide- ja viestintäoppilaitokseksi. Tehtaan luoteispuolella pohjoisen pihan länsireunalla valvonta-alueen lounaisosassa Hämeentien varrella oli kaksi puurakennusta, työväen asuinrakennus ja talli, jotka on sittemmin purettu (ilm. 1950-60-luvulla). Ne sijaittivat Hämeentie 168 vastapäätä.

Tarkastusalueen pohjoispuolella oleva rakennus Hämeentie 172:ssa on vanha poliisivartioasema vuodelta 1913. Tämän tontin länsipäässä on sijainnut, Hämeentie 170:n rajojen luoteispuolella, matala asuinrakennus vuoden 1877 kartan ja vuoden 1891 kuvan (kuva s. 28) mukaan. Sitä ei näy nuoremmissa aineistoissa. Se on ilmeisesti purettu uutta rakennusta rakennettaessa.

Tarkastusalueen eteläpuolella Hämeentie 166:n asuinrakennus on 1920-luvun alusta. Se ei näy vielä vuoden 1918 opaskartassa, mutta 1920-luvun alun ilmakuvasse se näkyy. Tarkastusalueen lounaispuolella Vanhankaupungintien varrella oleva ruotsinkielisen nuorisoseuran Berghyddan on vuodelta 1910.

Kantakartta ja vuoden 1877 kartta asemituna Hämeentie 168 ja 170 kohdalla. Tarkastusalue Kellomäki 2009 on rajattu sinisin viivoin. Hämeentie 168 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennus on mennyt myöhemmin levennetyn Hämeentie kohdalle ja ulkorakennus on osittain Hämeentie 166:n puolella. Hämeentie toisella puolella on ilmeisesti 1820-luvun alussa lopetetun panimon kohdalla rakennuksia ja niiden alapuolella värjäämö. Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

Hämeentie vuonna 1907. Vasemmalla on Kellomäki 2009:n Hämeentie 168:n vanhat rakennukset ja taustalla näkyy Hämeentie 170:n kohdalla ollut rakennus. Oikealla on Mekaanisen kutomon puinen asuinrakennus ja talli. Kuvaussuunta N. Kuva: HKM.

1920-luvun alkuun ajoittuvan kartassa (kartta s. 18) Hämeentie 168:n iso rakennus on kadonnut ja tontin rakennuksista on jäljellä vain tontin kaakkoisnurkan rakennus. Iso rakennus on ilmeisesti purettu pois Hämeentien leventämisen tieltä.

Hämeentie 170:ssä on hävinnyt ison rakennuksen edessä ollut ilmeinen rakennus myös viimeistään Hämeentien leventämisen takia. Tosin heikosti näkyvissä vuosien 1885 ja 1900 (ks. kuvat s. 28–29) kuvissa rakennuksen edessä ei näyttäisi olevan mitään rakennusta. Vuoden 1891 kuvassa (kuva s. 28) rakennuksen Hämeentie puolella on iso pengerrys ja aita. Se näyttää pitemmältä kuin ennen nykyisen talon rakentamista tontilla näkynyt betoninen tukiseinä. Jälkimmäinen on ilmeisesti Hämeentien leventämisen ajalta, sillä Hämeentietä korkeammalla sijaitseva rakennus ja myös tontti ovat tarvinneet tukiseinän.

Kyseinen rakennus on purettu 1950–60-luvun taitteessa.

Sama kohta ja osittain samat rakennukset vastakkaisesta suunnasta vuonna 1950. Kuvassa näkyy vuoden 2009 tarkastusaikana vielä olemassa ollut tontin betoninen tukimuuri. Hämeentie 168:n rakennus on purettu jo paljon aiemmin. Kuvaussuunta S. Kuva: HKM.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2009:n alueesta. Hämeentie 168:ssä ei sijaitse rakennuksia. Hämeentie 170:ssä on vielä 1950/1960-luvun taitteessa purettu rakennus. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2009:n alueesta lisättyä kantakartalla. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2012 Kellomäki 2009:n alueesta. Uudet eko-talot ovat valmistuneet. Talojen välistä johtaa portaat Kellomäen poluille. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2012 Kellomäki 2009:n alueesta lisättyä kantakartalla. Kuva: Helsingin kaupunki.

Kellomäki 2008 – Vanhankaupungintie 5

Kaupunkiaikana Kellomäki 2008:n alue on ollut rakentamaton rekonstruktioartan (ks. kartat 11–12) mukaan. Alue on nykyisin melko tasainen, joten siinä on voinut olla pieni aukio kaupunkiaikana. Kohdalla on voinut olla myös yksittäisiä rakennuksia, joita ei ole merkitty karttaan. Korttelin, tontin ja siten rakennusten puuttuminen rekonstruktioartassa voi johtua myös vuoden 1645 kartan suuripiirteisyydestä.

Kellomäen ensimmäiseen karttaan vuodelta 1738 Kellomäen 2008 tarkastusalueelle ei ole merkitty mitään (kartta s. 13).

Vuoden 1777 kartassa (kartta s. 14) tarkastusalueen kaakkoispuolella on merkitty pieni neliömäinen rakennus, mutta se on tuskin ollut tarkastusalueella.

Vuoden 1842 kartassa (kartta s. 17) tilanne näyttää melko samalta kuin vuoden 1777 kartassa. Alueen ympärillä on peltoja/niittyjä/laitumia, mutta itse tarkastuskohde on kallioisuuden takia käyttämätön maa. Edellisen kartan rakennuksen kohdalla näkyy myös rakennus.

Vuoden 1877 kartassa (kartta s. 18–20) kohdalla ei ole vielääkään rakennuksia. Kartassa näkyy kohdalla useita pieniä kalliopaljastumia.

1800-luvun lopussa kaksikerroksisen rakennuksen (piir. 1889) rakennutti alueella laajasi vaikuttanut kauppias Johan A. Nyman. Päärakennuksen pohjoispuolella Kellomäen jyrkän seinämän juurella sijaitsevan ulkorakennuksen W-E -suuntainen siipi näkyy vuosien 1909 ja 1918 opaskartoissa.

1920-luvun alkuun ajoittuvan kartassa (kartta s. 18) näkyy Johannesberg. Ulkorakennusta tarkastuskohdassa ei näy.

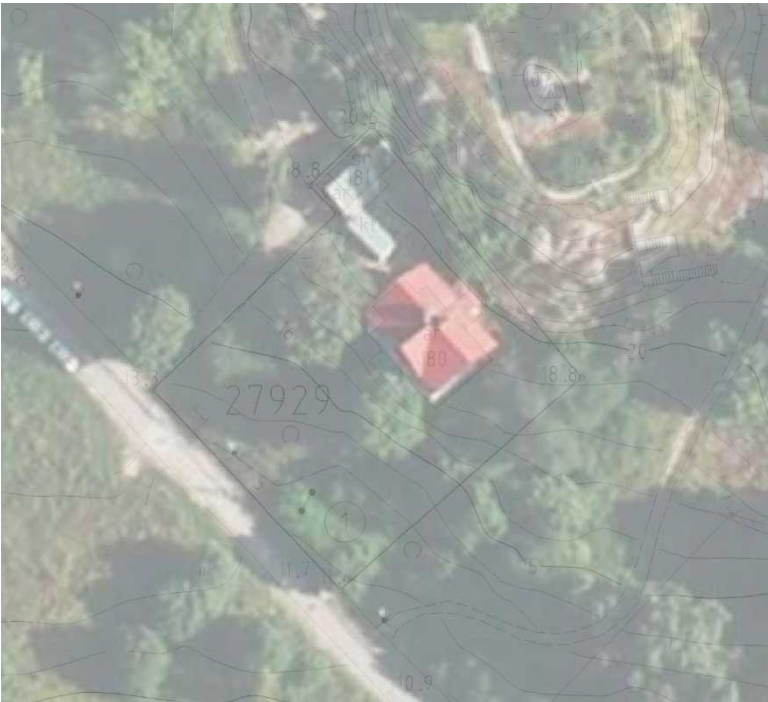

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2008:n alueesta. Kuvassa näkyy W-E-suuntainen ulkorakennus, joka oli purettu jo tarkastushetkellä. Sen länsipäästä lähti kapea rakennus etelään tarkastushetkellä. Sitä ei näy kuvassa vaan kuvassa on vanhempi etelämpänä sijaitseva rakennus. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2008:n alueesta lisättynä kantakartalla. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2009 Kellomäki 2008:n alueesta lisättynä kantakartalla. N-S –suuntainen ulkorakennus näkyy kuvassa. Kuva: Helsingin kaupunki.

Kellomäki 2007-2008 Koskelantie 72/Kellomäenkaari 1

Kaupunkiaikana Kellomäki 2007-2008n alue on ollut kaupungin pohjoisinta rakennettua korttelialuetta (ks. kartat s. 11-12). Alueella on ollut kaksi iso korttelia ja yksi pienempi joen rannassa. Koskelantien itäpäässä on ollut rakentamaton alue, mahdollisesti aukio tai kallioisuuden takia rakentamaton alue. Koskelantien rakentamisen yhteydessä vuonna 1930 tehdyissä arkeologisissa kaivauksissa Kellomäen pohjoisrinteeltä löydettiin useita rakennuksenpohjia ja esineistöä kaupunkiajalta (1550-1640-l.).

Kellomäen ensimmäiseen karttaan vuodelta 1738 Kellomäen 2007-2008 tarkastusalueelle ei ole merkitty rakennuksia. Alueella on aidattuna peltoalue (kartta s. 13), jossa on kalliota tarkoittavia karttamerkkejä.

Vuoden 1777 kartassa (kartta s. 14) Kellomäen 2007-2008 tarkastusalueelle ei ole myöskään merkitty rakennuksia. Peltoalue on aidattu ja se mainitaan Backåkern –nimellä. Peltojen rajat ovat rikkonaiset ja alueelle on piirretty myös isompia avokallioita.

Vuoden 1842 kartassa (kartta s. 17) tilanne on melko samanlainen kuin aiemmin. Peltoalue on nyt yhtenäisempi. Rakennuksia ei ole alueella.

Vuoden 1877 kartassa (kartta s. 18-20) alue merkitty pelloksi/niityksi, johon on merkitty entistä tarkemmin kalliopaljastumat. Alueen pohjoisreunassa on rakennus ja eteläosassa pitkä rakennus, mutta jälkimmäinen on tarkastusalueen ulkopuolella Koskelantien kohdalla.

1910-luvulle ajoitetun kuvan perusteella rinne on ollut puuton ja rakentamaton.

Kellomäen pohjoisrinne 1910 –luvulla ennen Koskelantien rakentamista. Rinne on puuton ja rakentamaton. Kuvaussuunta S. Kuva: HKM.

1920-luvun alkuun ajoittuvassa kartassa (kartta s. 18) alue ei ole merkitty mitenkään. Valokuvan perusteella rinne on ollut avoin ja ilmeisesti viljelmätön.

Alueen itäosaan rakennettiin Kuninkaankartanonsaaren ja Koskelassa sijaitsevan uuden Vanhankaupungin vedenpuhdistuslaitosten väliin 1920-luvun puolivälissä tie ja niiden länsipuolelle putket. Vuonna 1930 aloitettiin Koskelantie rakentaminen alueen halki.

Koskelantien itäpäähän rakennustyömaa Vanhankaupunginkoskien luona vuonna 1930. Vasemmalla on tie ja sen edessä maan alla putket uudelle Koskelassa sijaitsevaan Vanhankaupungin vedenpuhdistuslaitokseen, jotka on tehty jo vuonna 1926. Taustalla näkyy Kuninkaankartanonsaari ja Viikki. Samoin näkyy läntisen Vanhankaupunginkosken vanha ja uusi silta (1926). Kuva:HKM.

Koskelantien pohjoispuolinen alue oli kuvien perusteella joutomaata aina 1960-luvun loppuun, jolloin Lahdentie rakennettiin. Koskelantieltä erkani kaarevia tierampeja joutomaan läpi. Alueen itäosaan tehtiin tunneliaukko kaupungin maanalaisien, Viikinmäen jätevedenpuhdistuslaitoksen, tunneleiden rakentamista varten 1990-luvun alussa. Vuonna 2007 Lahdentien rampit siirrettiin länneemmäksi ja niiden kohdalle rakennettiin kaareva Nuorisäätiön asuinrakennus vuoteen 2010 mennessä.

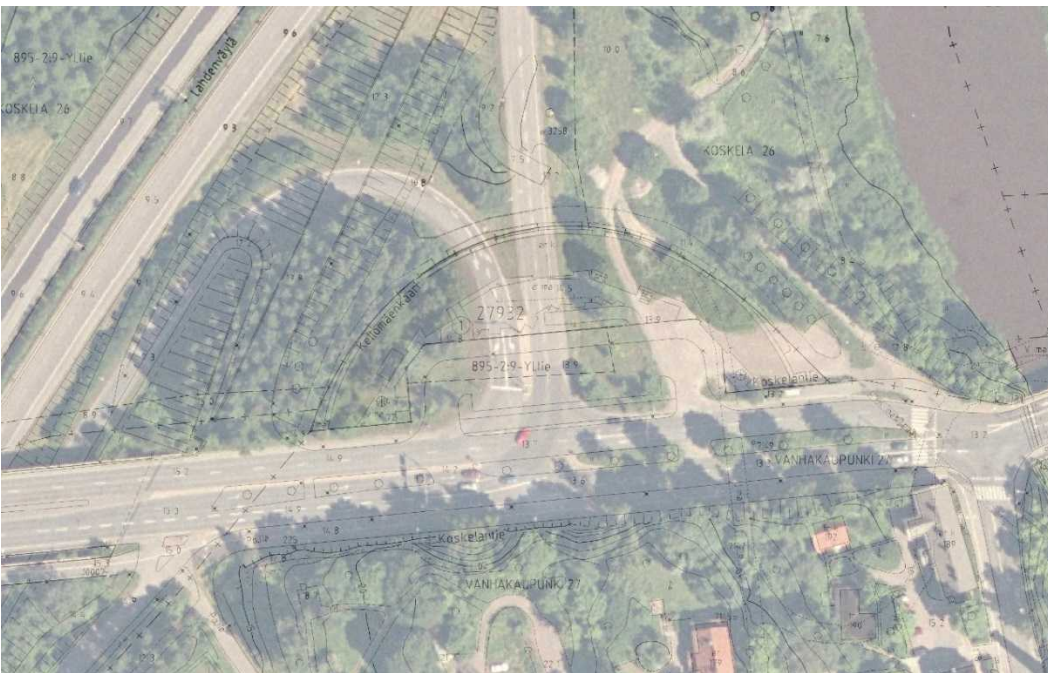
Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2007-2008:n alueesta. Koskelantie on rakennettu ja tie uuteen Vanhankaupungin vedenpuhdistuslaitokseen näkyy kuvan oikeassa reunassa. Tien länsipuolella maan alla on putket vanhaan vedenpuhdistuslaitokseen. Koskelantien pohjoispuolinen alue tarkastusalueen kohdalla näyttää joutomaalta. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1943 Kellomäki 2012:n alueesta lisätynä kantakartalla. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 1964 Kellomäki 2007-2008:n alueesta. Lahdentie rampeja ei ole vielä rakennettu. Kuva: Helsingin kaupunki.

Ilmakuva vuodelta 2005 Kellomäki 2007-2008:n alueesta lisättyinä kantakartalla. Tilanne ennen Lahdentien tieramppien siirtämistä lännemmäksi (ks. kantakarttaa) ja Nuorisosäätiön talon rakentamista. Kantakartasta näkee nykyisen tilanteen. Kuva: Helsingin kaupunki.

3. AIKAISEMMAT ARKEOLOGISET TUTKIMUKSET VANHASSAKAUPUNGISSA

Helsingin kaupungin synnyn ja kehityksen selvittämisessä on kirjallisten lähteiden vähäisyyden vuoksi arkeologisella aineistolla merkittävä osuus. Arkeologisten kaivausten avulla on mahdollisuus saada uutta tietoa kaupungin ulkonäöstä, ulkoisista yhteyksistä, sosiaalisesta rakenteesta ja kaupungin kehityksestä.

Vanhastakaupungista on 1700-luvun lopulta peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren väliset pellot olivat niin täynnä kivikasoja (= talonraunioita) että niiden takia peltojen vuokraajan maksama vuokra oli vain nimellinen. 1700-luvun lopussa Jernmark-niminen ukko oli kertomuksen mukaan löytänyt nykyisen Annalan kartanon kohdalta peltoa raivatessaan suuren kulta- ja hopea-aarten ja tullut upporikkaaksi. 1800-luvun puolenvälin tienoilta ovat peräisin tiedot, että Annalanmäen ja meren välisiltä pelloilta aina joen suuhun saakka on löydetty raunioita, kiveyksiä sekä rahoja. Vielä 1900-luvun alussa havaittiin Annalanmäen itärinteellä rakennusten perustoiksi epäiltyjä kumpareita. Myös Kellomäen rinteillä muisteltiin nähdyn raunioita.

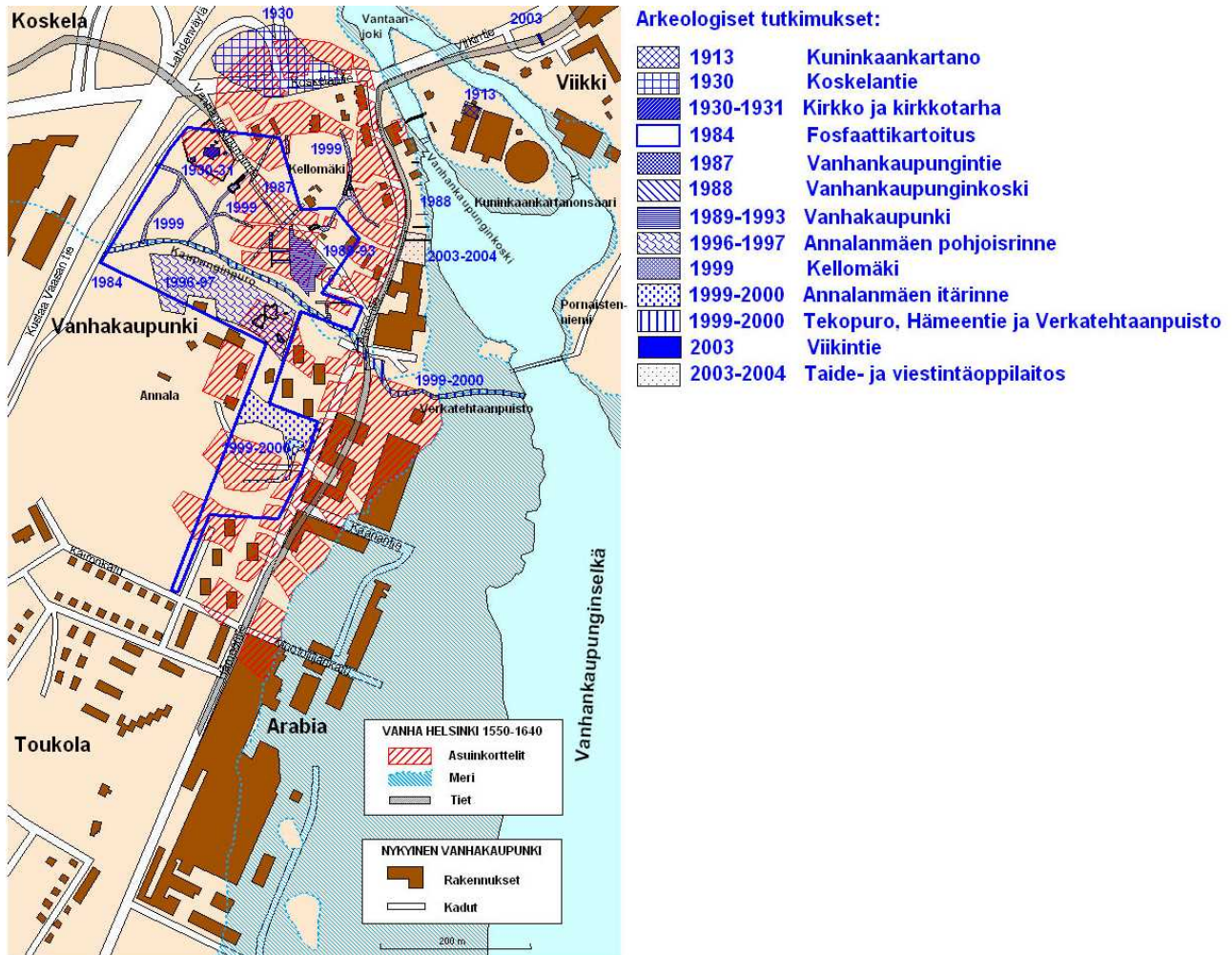
Ensimmäinen arkeologisen kiinnostuksen kohde Vanhassakaupungissa oli 1800-luvun puolessavälissä löydetty 1500-luvun jälkipuoliskolla vaikuttaneen helsinkiläisen, alunperin hollantilaisen, porvarin Hans van Sandenin hautakivi. Löydön ja siitä tehdyn kopion avulla voitiin estää Kellomäen luoteiskulmassa olleen Vanhankaupungin kirkon sijainnin vaipumista kokonaan pois yleisestä tietoisuudesta.

Tämän raportin Kellomäen koekaivaus- ja tarkastusalueilla on tehty kaivauksia vuosina 1930–31, 1987, 1988, 1999 ja 2003–2004.

1913 Kuninkaankartano: Ensimmäinen arkeologinen havainto, lähinnä seurantatutkimus, tehtiin vuonna 1913 Kuninkaankartanonsaarelta. Tällöin Helsingin vesilaitoksen kemiallisen suodatinrakennuksen laajennustöiden yhteydessä löydettiin Kuninkaankartanonsaarelta, silloiselta Siltasaarelta, kuninkaankartanoon kuuluneen ilmeisesti vuonna 1550 rakennetun puisen kolmituparakennuksen kivikellarin puolikas. Esille kaivettiin 14 x 9 metrin kokoinen osuus. Kellarin seinät olivat 70–90 cm paksut ja paikoitellen jopa kaksi metriä korkeat. Ne oli muurattu isoista ja pienistä harmaakivistä ja graniittilohkareista kalkkilaastilla. Lohkareitten saumat oli tiivistetty pienillä kivillä. Myös tiiliä löytyi. Kellarissa oli kolme huonetta ja kaksi tulisijaa. Paikalla kävi Juhani Rinne, mutta kertomusta ei ole jätetty vaan kaikki tiedot ovat päivälehdestä. Samoin lehdessä mainituista neljästä rahasta ei ole havaintoja sen jälkeen. Rauniosta on jäljellä valokuvaaja Signe Branderin ottamat valokuvat. Tekniikan museon vesilaitoksen karttakokoelmista löytyi vuonna 2001 kartta, jossa näkyy kyseisen rakennuksen esille saatu pohjakaava ääriivivoina piirrettynä.

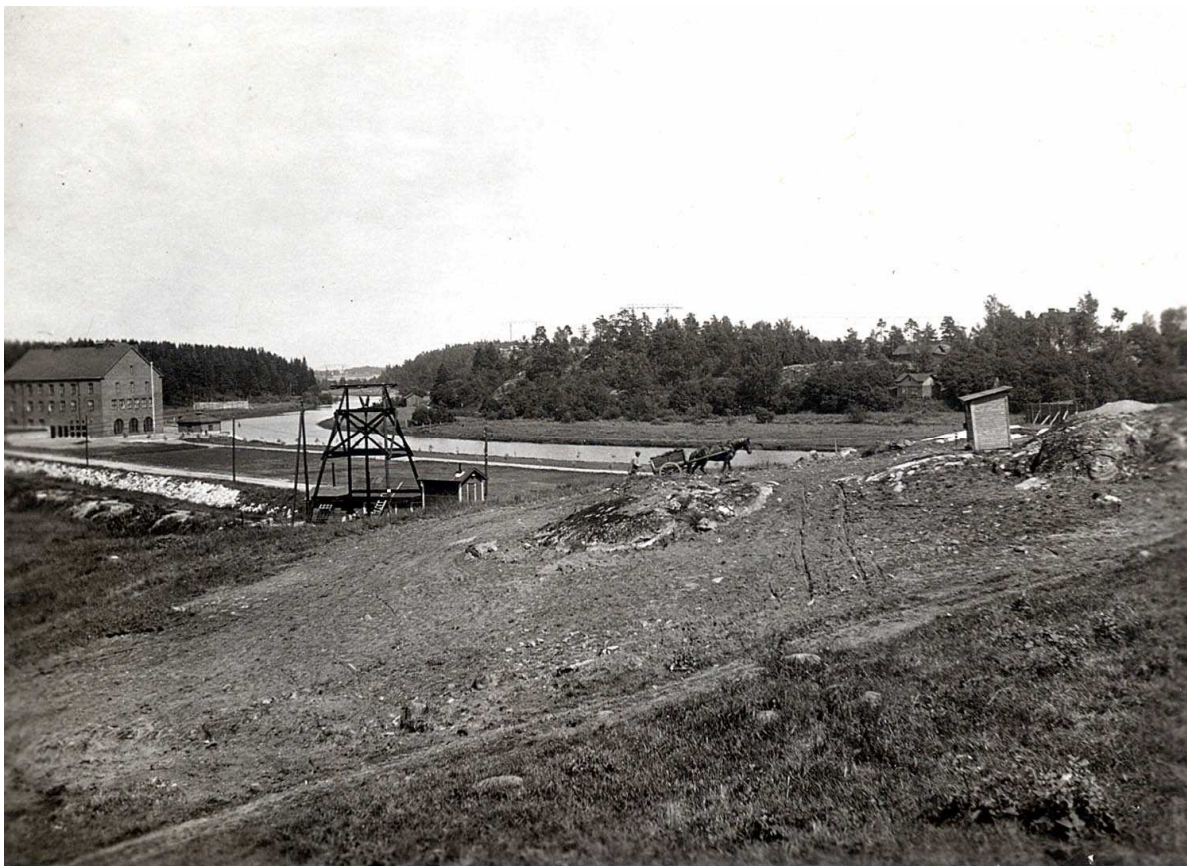
Vuonna 1971 löydettiin edellä mainitun rakennuksen koillispuolelta viemäritöiden yhteydessä 80 x 120 x 80 cm:n kokoinen irrallinen muurinosi, joka oli muurattu erikokoisista lohkotuista kivistä karkeata soraa sisältävällä lujalla kalkkilaastilla, jossa oli tiilenmuruja.

V. 1908 oli vesilaitoksen laajennustöissä, ilmeisesti edellä mainitun kemiallisen suodatinrakennuksen varsinaisessa rakentamisessa, oli löydetty puunuija, tiiliä, kiviä ja poltettua savea.

Vanhakaupungin arkeologiset tutkimusalueet (ks. kuvaukset tekstistä vuosien ja nimen mukaan). Kuva: Markku Heikkinen/HKM.

1930 Koskelantie: Ensimmäinen varsinainen arkeologinen kaivaus entisellä kaupunkialueella suoritettiin 1930–31. Kaivaukset liittyivät "Helsingin kaupungin historia" -teossarjan valmisteluun. Kaivausten johtajan Nils Cleven tarkoitus oli tutkia vain kirkon aluetta, mutta Koskelantien rakentamisen takia työt suunnattiin 1930 myös Kellomäen pohjoisrinteellä sijainneiden pienten kumpareiden tutkimiseen. Niistä paljastui 10 asuin- ja/tai talousrakennusta lattiajännöksineen ja uuninperustuksineen noin 80 x 60 metrin kokoiselta alueelta. Rakennukset sijaitsivat käytännössä samansuuntaisesti pienten kalliopaljastumien välissä. Löydöt käsittivät lasitettua punasavikeramiikkaa, kivisavikeramiikkaa, veitsiä, liitupiippuja, lasia, kanuunankuulia, avaimia, lukkoja, ja rahoja 8 kpl (4 kpl Juhanan ja 3 kpl Kristiinan) ym. Alueen tutkimista piti jatkaa seuraavana vuonna, mutta tienrakentajat olivat talven aikana tuhonneet kaiken. Kohde sijaitsee Kellomäki 2007–2008 tarkastusalueella.

Yleiskuva Kellomäen pohjoisrinteestä Koskelantien kohdalla vuonna 1930. Vasemmalla näkyy Vanhankaupungin uusi vedenpuhdistuslaitos Koskelan puolella. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Yleiskuva Kellomäen pohjoisrinteestä kaivausten aikana vuonna 1930. Kuvan keskellä olevan metsikön kohdalla menee nykyisin Lahdentie. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

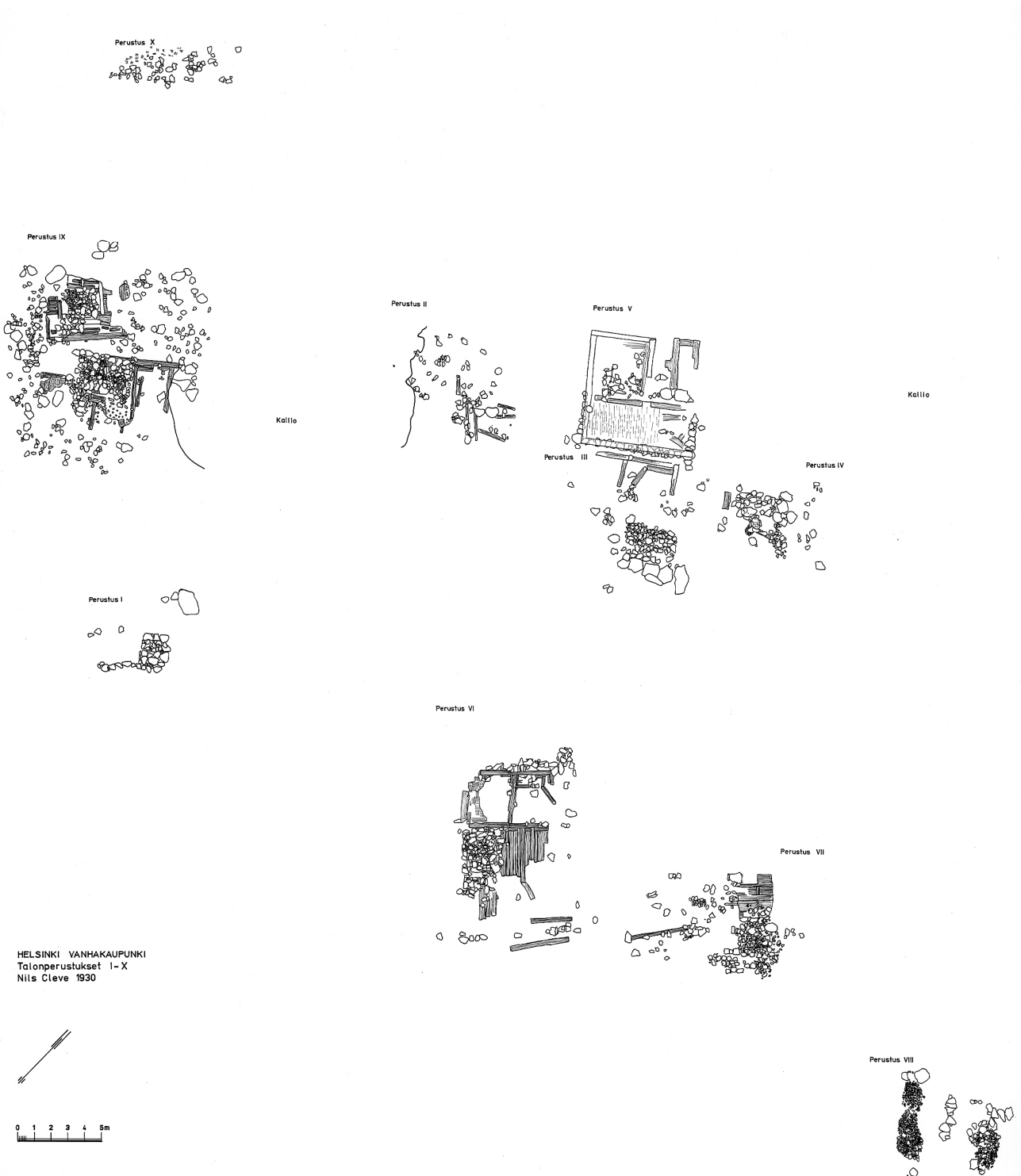

Kellomäen pohjoisrinteen kaivaus Koskelantien kohdalla vuonna 1930. Kuvassa näkyvät talonperustukset II-V. Kallion takana sijaitsevat perustukset I ja IX-X. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM.

Talonperustus V. Kuvaussuunta SE. Kuva: HKM.

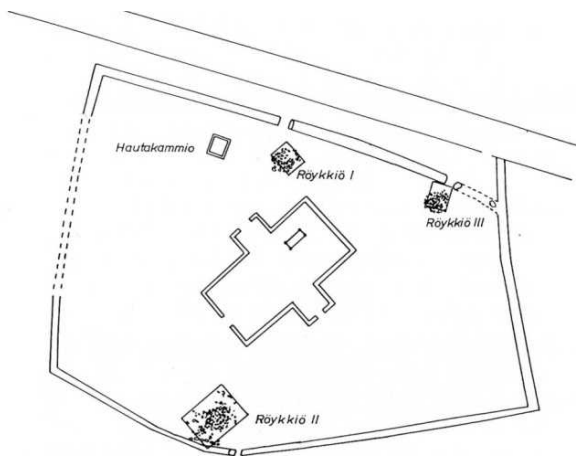
HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Talonperustukset I-X
Niils Cleve 1930

Yleiskartta Niils Cleven vuonna 1930 tutkimasta kymmenestä talonperustuksesta Kellomäen pohjoisrinteellä. Kartan koontanut ja piirtänyt M. Heikkinen. Kartta: HKM.

1930–1931 Kirkko ja kirkkotarha: 1930-31 Nils Cleve tutki kirkon rauniota, kirkkotarhan kiviröykkiöitä ja hautakammiota Kellomäen luoteisrinteellä. Kirkosta löytyi runko- ja asehuoneesta yli noin 130 arkkuhautausta ja kuoriosasta seitsemän tiilimuurattua hautaa ja hautapaasien paloja. Vainajat oli haudattu vielä ilman koruja ja vaatteita. Kirkkotarhan hautakammiossa oli kahdessa tasossa vainajia. Kolmea tutkittua kivikasaa ei pystytty liittämään mahdolliseen kellotorniin.

Kirkkotarha ja kirkko, jotka on otettu esiin. Edessä on kirkkotarhan kiviaitaa ja sen porttiaukon kohdalla yksi esiin kaivettu kiviröykkiö. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

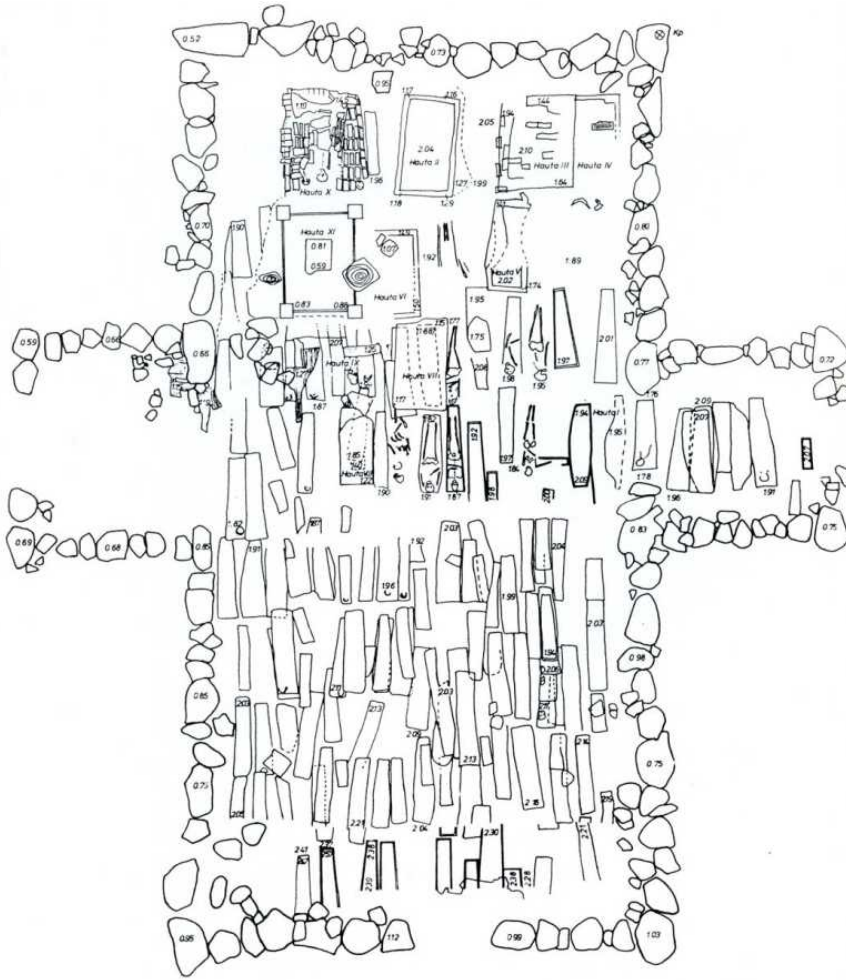
HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Kirkkoalue
Nils Cleve 1930 ja 1931

0 5 10 15 20m

Nils Cleven yleiskartta
Vanhankaupungin
kirkkoalueesta. Kartta: HKM.

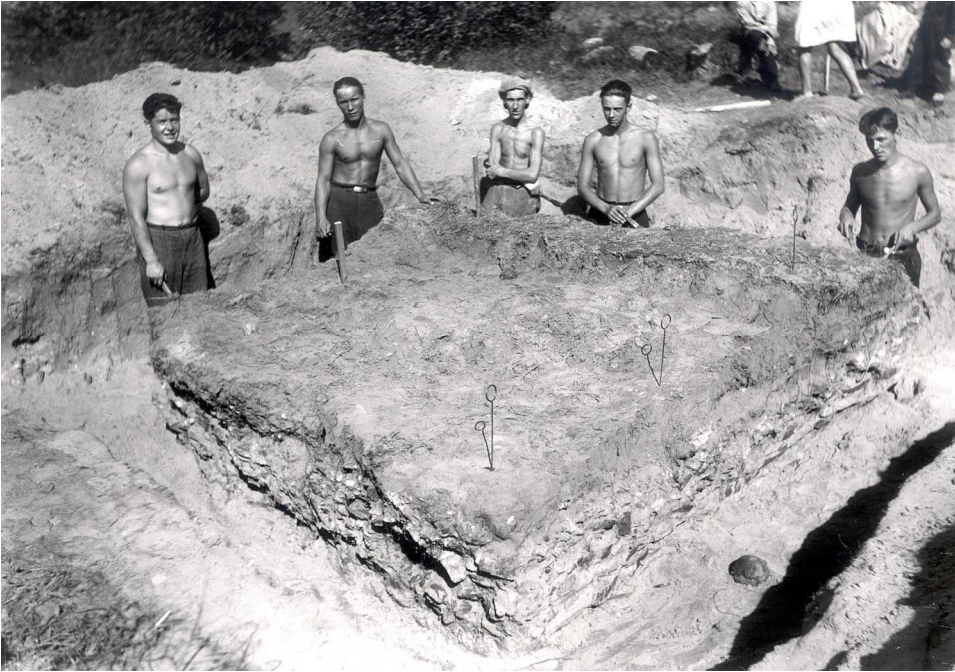
Kaupunkiseurakunnan kirkko. Nils Cleven kaivauskartoista koonnut ja piirtänyt Markku Heikkinen: Kartta: HKM.

HELSINKI VANHAKAUPUNKI
Kirkko
Nils Cleve 1930 ja 1931
Mittakaava 1:100
Kiintopiste 0.50

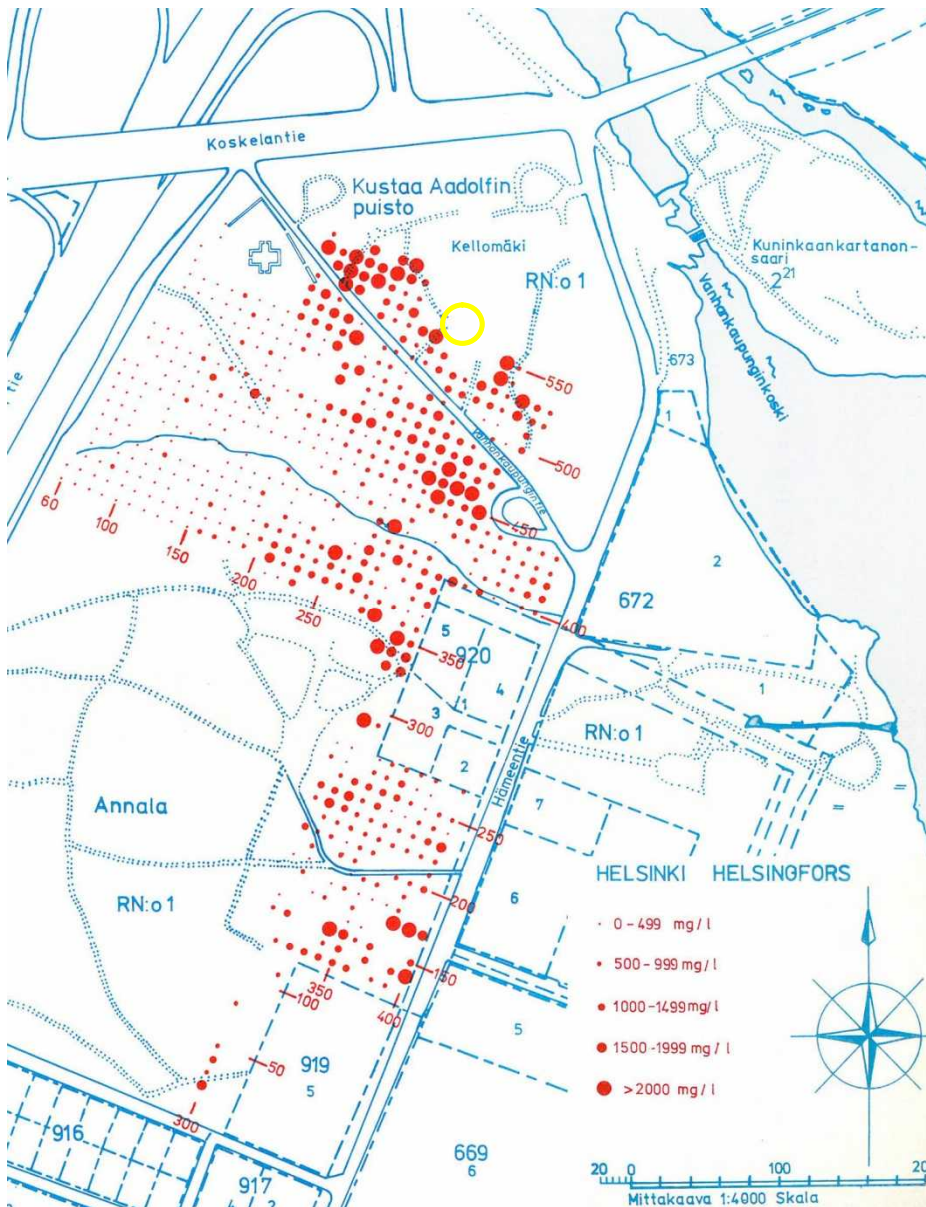

*Arkkuhautauksia välittömästi
hauta V:n länsipuolella.
Kuva: HKM.*

Kirkkotarhan hautakammio kaivettuna auki ulkopuolelta. Kuva: HKM.

1984 Fosfaattikartoitus: 1984 Esa Suominen ja Päivi Pykälä-aho johtivat Helsingin kaupunginmuseon toimeksiannosta osalla Hämeentien ja Kustaa Vaasan tien välistä rakentamatonta aluetta fosfaattitutkimusta, jolla pyrittiin paikallistamaan kaupungin sijainti, katu- ja tonttijärjestys (ks. **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I**). Tutkimuksen rahoittivat kaupunginmuseo ja muut kaupungin virastot. Fosfaattiarvojen voimakkuuden muutos vastaa täysin ainoassa tunnetussa kartassa näkyvää kaupungin asemakaavan länsireunaa, mutta 10 x 10 metrin näytteenottotiheys on liian harva katujen ja kortteleiden hahmottamiseen varmalla pohjalla. Häiritsevänä tekijänä on maaperän vaihtelevuus ja myöhemmän asutuksen vaikutus. Esim. Forsbyn talo Kellomäen luoteisnurkkauksessa 1700- ja 1800-luvuilla ja Villa Annebergin huvilan viljelykset ja toiminnat 1800- ja 1900-luvulla Annalan alueella ovat vaikuttaneet tuloksiin häiritsevästi. Tutkimuksen perusteella pystyttiin kuitenkin valitsemaan uusien kaivausten painopistealue vuosiksi 1989–93. Maankerrosten dokumentoinnin lisäksi löytöjä talletettiin kaupunginmuseoon, mutta ne olivat uusien lasipullojen paloja ym. Fosfaattikartoituksen havainnot on esitetty **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I**:ssä. Fosfaattikartoitus ulottui Kellomäki 2008:n tarkastusalueen länsi- ja eteläpuolelle.

Vuoden 1984 fosfaattikartoitus. Kellomäki 2008:n tarkastuskohta on merkitty keltaisella ympyrällä. Kartta: HKM.

1987 Vanhankaupungintie: Vuoden 1987 talvella Helsingin kaupunginmuseo tutkija valvoi Kellomäen lounaisrinteillä Vanhankaupungintien varren rakennuksiin kaivettujen noin kaksi metriä syvien vesi- ja viemäriputkilinjojen kaivamista. Läntinen kaivanto tuli Forsbyn talosta Vanhankaupungin eteläpuolelle kääntyen kaakkoon. Johannesbergin eteläpuolella siihen yhtyi toinen kaivantolinja Johannesbergista. Yhdistyneet kaivannot jatkuu yhtenä kaivantona lounaaseen entisten peltojen/niittyjen yli pienviljelyspalstojen länsipuolella. Vanhankaupungintien eteläpuolella alkuperäisen maan päällä näytti olevan 40–90 cm täyttömaata ennen alkuperäistä multaa ja kalliota. Kalliopinta oli hyvin poimukas ja sijaitsi välillä melko lähellä maanpintaa. Etelässä alemmalla tasanteella ohuen multakerroksen alla oli savi. Rakenteiden havainnointi ja esinelöydöt olivat melko mahdollottomia jäätyneestä maasta. Vuonna 1999 aluetta tasoitettaessa nurmikkopintaiseksi puistoalueeksi havaittiin aluetta käytetyn 1900-luvulla kaatopaikkana, etenkin terrassin eteläreunaa. Viemärivalvonnan havainnot on esitetty **Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit** I:ssä. Johannesbergistä tuleva kaivanto alkoi Kellomäki 2008:n eteläpuolelta.

*Vuoden 1987
viemärikaivanto
Vanhankaupungintien
eteläpuolella, jossa
ylimpänä oli paksulti
täytemaata ennen
ohuempaa alkuperäistä
maata. Poimukas kallio tuli
usein lähes maanpinnalle
saakka. Kuvaussuunta NW.
Kuva: HKM.*

*Kaivanto
Vanhankaupungintien
eteläpuolelta tien poikki
Johannesbergiin. Ohuen
pintakerroksen jälkeen
profiilissa oli kalliota tai
sora. Taustalla näkyy
Kellomäki 2008:n
ulkorakennuksen molemmat
punaiset siivet.
Kuvaussuunta NE. Kuva:
HKM.*

1988 Vanhankaupunginkoski: 1988 kaupunginmuseo tutki rantamuurien korjaustöiden takia läntisen Vanhankaupunginkosken länsirantaa kosken alapuolella voimalaitosten ja entisen mekaanisen kutomon välissä (92 m²). Alueelle kaivettiin rinteeseen viisi W-E –suuntaista yhden metrin levyistä koeojaa, joista pisimmät olivat 22–28 metriä ja keskimäärin kaksi metriä syviä. Valvonta-alueella löytyi maan sisällä 1800-luvun lopun asuinrakennuksen tiiliseinää ja puurakenteita. Sen lounaispuolella maanpinnalla oli isoista kivistä rakennuksen kivijalan jäännös. 1800-luvun ensipuoliskon kartoissa näkyvät rakennukset ovat vaihtuneet vuoteen 1877 mennessä. Vuonna 1897 alue on rakentamaton ja kohdalla on ”upplagsplats”. 1800–1900 -lukujen vaihteessa vuoden 1988 tutkimusalueelle oli syntynyt useassa vaiheessa 3–14 metriä leveä ja jopa 5 metriä paksu louhinta- ja rakennusjätekerros 1800-luvun lopun rakennusten purkamisen jälkeen. Kerrosten alla, välissä ja päällä oli tutkimusalueen eteläosassa asuinrakennuksen, keskiosassa jääkellarin ja pohjoisosassa myllyn perustuksia 1800-luvun lopulta, mutta ei kaupunkiajalle viittaavia löytöjä. Hartwallin jääkellari oli olemassa vielä 1800-luvun lopussa. Se on purettu ainakin 1920-luvun alkuun mennessä. Myllyraunio on 1870–80-luvulla purettu puurakenteisen myllyn kivijalkaa. Alkuperäinen huomattavasti lännempänä sijainnut ranta oli jyrkkä, pohjoisessa kalliorinne ja etelässä moreenirinne, jossa tuskin on voinut sijaita kaupunkiajalla rakennuksia, satamaa tai laivanveistämöä. 1640-luvun kaupunkikartassa kyseiselle alueelle ei ole merkitty korttelia. Kellomäki 2009 sijaitsi 15 metriä länteen kaivausalueen eteläosasta Hämeentien toisella puolella. Kellomäki 2012 sijaitsi 30 metriä länteen Hämeentien toisella puolella kaivausalueen pohjoispäästä.

Vuoden 1988 tutkimusalue Vanhankaupunginkosken länsirannalla myllyn eteläpuolella ennen alueen kunnostamista ja rantamuurin tekoa. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Koeoja kaivausalueen eteläosassa, jossa näkyy 1800-luvun rakennuksen jäännös ja taustalla rantavyöhykkeen louhoskiviä ym. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM.

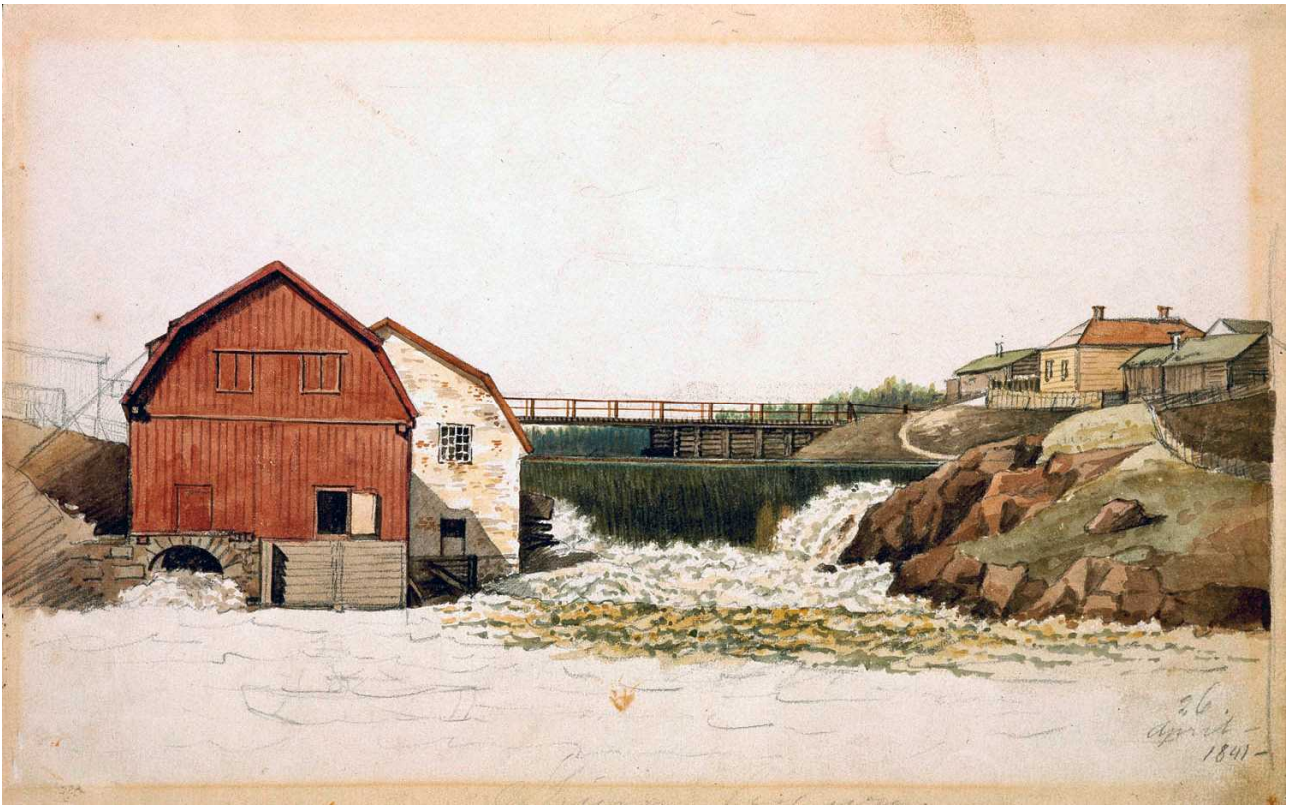
1800-luvun rakennuksen tiiliseinää ja puulattiaa. Kuva: HKM.

Kaivannoilla oli paikoitellen syvyyttä. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Turbiinipumppulaitoksen ja myllyn välistä löydettiin 1800-luvun myllyn kivijalka. Kuvaussuunta E. Kuva: HKM

Helsingin Vanhankaupunginkoski. Magnus von Wrightin akvarelli putouksesta ja myllyrakennuksista v. 1841. Punaisen puurakenteisen myllyn kivijalka löytyi vuoden 1988 kaivauksissa. Kuva: HKM.

1989–1993 Vanhakaupunki: 1987 käynnistyi Helsingin kaupunginmuseon Vanhankaupungin tutkimusprojektin ensimmäinen vaihe. Siinä koostettiin kaupunkia koskevat alkuperäisasiakirjoissa ja tutkimuskirjallisuudessa mainitut tiedot kaupungin tapahtumista (tulipalot, markkinat, hallinto ym) ja kiinteistä rakenteista (raatihuone, kirkko, mylly ym), kartat, asutuksen topografisia lähtökohtia heijastavat maaperätiedot ja aiemmat arkeologiset havainnot yhtenäiseksi raportiksi **“Helsinki. Vaasa-ajan kaupungit I”**. Kerätty tietovalikoima antoi samalla kertaa yleiskatsauksen kaupungin kehityksestä, saatavilla olleen aineiston luonteesta sekä lähtökohdan aineiston jatkokäsittelylle.

Raportin perusteella suunnattiin arkeologiset kaivaukset 1989–93 Vanhankaupungintien eteläpuoliselle pellolle, jossa oli kaupunkiaikana sijainnut kaksi pitkää ja kapeaa itä-länsisuuntaista korttelia kaupungin päätorin länsipuolella. Alue valittiin fosfaattikartoituksen antamien korkeiden arvojen ja alueen aikaisemman ja silloisen rakentamattomuuden takia. Täällä katsottiin olevan parhaimmat mahdollisuudet löytää koskemattomia kaupunkiaikaisia löytökerroksia ja rakenteita.

Yli 3100 m²:n kaivausalueelta löytyi 20–80 cm paksun peltomuokkauskerroksen alta ohut kaupunkiaikainen kulttuurikerros, jossa sijaisi lähes parisenkymmentä rakennuksen pohjaa, hirs- ja lautakehikkoisia kaivoja, pieniä pystylaudoitettuja tai hirsikehikkoisia kellarikuoppia, vanhoja oja ja runsaasti kaupunkiaikaista esineistöä (mahdollisesti noin 70 000 alnumeroa) sekä runsaasti palanutta kiveä ja tiiltä. Rakennusten aluskivien, kulmakivien, uuninpohjien, lattialautojen jäännösten ja kellarikuoppien perusteella pystyttiin määrittelemään 15 kaupunkiaikaisen rakennuksen suunta ja koko. Osassa rakennuksia aluskivet olivat vain kadun puolella ja osassa oli vain kulmakivet tai ne oli rakennettu

suoraan maahan. Rakennukset olivat kadunsuuntaisia, mutta osassa oli pääty ja osassa pitkä sivu kiveämätöntä katuja vastaan.

Kaupunkiaikaisen kerroksen alta kaivausalueen pohjoisosasta, sen paksuimmasta kohdasta, löytyi muutama rakennus, jotka vähäisten löytöjensä, rahojen ja keramiikan, sekä siitepölytutkimusten ja radiohiiliajoitusten perusteella ajoitettiin 1400-luvun loppuun ja 1500-luvun alkuun. Ne kuuluivat keskiaikaiseen viiden talon Forsbyn eli Koskelan kylään, joka mainitaan ensimmäisen kerran 1417. Joidenkin kaivojen, kellarikuoppien ja ojien käyttö oli jatkunut kaupunkiajalle saakka. Yleensä keskiaikaiset, 1500- ja 1600-lukujen kerrokset olivat sekoittuneet keskenänsä kulttuurikerroksen ohuuden takia. Kaivausalueen itäosasta oli muutaman talon ryhmä, jonka aineisto viittasi vain 1500-luvun puolivälin asutusvaiheeseen. Kaupungin asemakaavaa on muutettu tällä alueella jo heti kaupungin alkuvaiheessa tai rakennukset ovat jo kaupunkiaikaa edeltävältä ajalta.

Kaivausalue sijaitsi Kellomäen tarkastusalueiden eteläpuolella.

Imatran voiman maatutka

Ensimmäisenä kaivausvuonna 1989 ennen kaivausten aloittamista tutkittiin Imatran Voiman maatutkalla tutkimusalueen keskiosa 80 x 60 metrin kokoiselta alueelta kahden metrin linjaväleihin kuten myös kirkkotarha. Tutkalla kokeiltiin ensimmäisiä kertoja Suomessa pystytäänkö sen avulla havaitsemaan maanalaisia rakenteita ja siten tulevaisuudessa suuntaamaan kaivauksia oikeisiin kohteisiin. Tutkimusten perusteella talojen lähes olemattomat perustukset olivat liian lähellä maanpintaa ja liian kapeita tutkan havaittaviksi. Kaivauksesta löydetty syvemmät kuopat, joiden olisi pitänyt näkyä ovat jääneet helposti linjojen väliin. Se antoi kuitenkin selvän kuvan maakerrosten rakenteesta ja paksuudesta noin 1.5 metrin syvyydeltä. Kellomäen kirkkotarhan alueella tutka antoi selvät merkit maanalaisista rakenteista ja mahdollisesti kirkkotarhassa olevista haudoista. Alueella ei kuitenkaan ole suoritettu kaivauksia.

Paleoekologiset tutkimukset

Kaivausten aikana Geologisen tutkimuskeskuksen tutkija dosentti Irmeli Vuorela teki vuosittain siitepöly- ja fytostratigrafiatutkimuksia ja Turun yliopiston dosentti Terttu Lempiäinen makrofossiilitutkimuksia alueelta otetuista maanäytteistä. Niiden avulla pyrittiin selvittämään kaupungin luonnetta ja kehitystä sen ympäristössä tapahtuneiden luonnonmuutosten avulla. Samalla tulokset valottavat alueen elinkeinoja, lähinnä maanviljelyn osuutta.

Näytteissä, jotka on otettu kaupunkiaikaa edeltävistä ja kaupunkiaikaisista taloista, kaivoista, jätekuopista ja ojista, on selvät merkit kaupunkia edeltävästä melko pitkäaikaisesta maanviljelyksestä, kaupunkiajalla intensiivisemmästä asumisesta, jossa on yhä merkit laiduntamisesta ja viljelyksestä sekä kaupunkiajan jälkeisestä maanviljelyksestä.

Siitepölytutkimukset ovat olleet merkityksellisiä, sillä ne kumoavat ennakkokäsitykset siitä, että mineraalimaan siitepölyanalyysi on joko mahdoton suorittaa tai että se antaa täysin

sattumanvaraisen kuvan paleoekologisista olosuhteista. Yhdenmukaisuudet saatujen mikro- ja makrofossiilianalyysien tulosten välillä ovat ilmeiset.

Tärkeimpiä mikrofossiiliryhmiä ovat siitepölyt, nokihiukkaset ja piilevät, joita makrofossiilitutkimus tukee. Tutkimus on osoittanut, että varsinkin siitepölyt tuhoutuvat helposti mikäli ne eivät ole kerrostuneet hapettomaan ja kosteaan tilaan. Fytoliitit (alunperin kasvin tukirakenteita) ovat hapettumisesta riippumattomampia, epäorgaanisia muodostumia, jotka säilyvät maaperässä jopa miljoonia vuosia.

Fytoliittitutkimus oli alallaan ensimmäinen Suomessa ja luonteeltaan metodinen. Sen pääasiallinen tavoite on selvittää mahdollisuuksia fytoliittianalyysin tekemiseen kulttuurikerroksista, joiden maaperä koostuu niukasti orgaanisesta materiaalista eikä sellaisena muodosta parhaita mahdollisia edellytyksiä tavanomaiselle paleoekologiselle analyysille. Tämä koskee lähinnä kaupunkiajan kulttuurikerrosta, joka on erityisen kuiva ja sisältää runsaasti palanutta materiaalia.

Radiohiiliajoitukset

Geologian tutkimuskeskuksen fil.lis. Tuovi Kankainen teki vuosien 1989–93 kaivausten aikana muutamana vuonna radiohiiliajoituksia rakennuksien, kaivojen ja kellareiden puurakenteista, joilla pyrittiin saamaan ajoituksia rakenteille ja kokeilemaan soveltuuko menetelmä näin läheiseen aikaan.

Vanhankaupungin historiaa ja vuosien 1989–93 kaivausten tuloksia on julkaistu kaupunginmuseon vuosikirjassa **Narinkka 1994**.

1996–1997 Annalanmäen pohjoisrinne: Vuonna 1997 suoritettiin Helsingin kaupunginmuseon toimesta tutkimuksia Annalanmäen pohjoisrinteellä pienpalstaviljelmien myrkyllisten raskasmetalleja sisältävien multakerroksen poiston takia. Ne olivat jatkoa vuoden 1996 syksyllä tehdylle multakerroksen poiston seurannalle. Tällöin poistettiin yhteensä yli 15 000 m²:n kokoiselta alueelta multakerros kokonaan koneellisesti kaapimalla. Ainoastaan mahdollisten rakenteiden kohdalla ja vanhan esineistön esiintymiskohdilla alimmat maakerrokset jätettiin seuraavan vuoden kaivauksia varten koskemattomiksi. Kaavittavan alueen itäosassa sijaitsi yhden kaupunkiaikaisen korttelin länsiosa. Alue oli tuhoutunut ja sekoittunut pahasti useiden kaupungin viemäriinjauksien ja 1800-luvun puutarharakennelmien kuten iilimatolammikkojen, oijen ja kasvihuoneen takia. Aluetta pohjoisessa rajaavaa entistä joenpenkkaa oli käytetty 1900-luvulla kaatopaikkana.

Yhteensä noin 605 m² kokoisilta neljältä erilliseltä kaivausalueelta löytyi aikakauden esineistön lisäksi osia kahden tai kolmen kaupunkiajalle ajoittuvan rakennuksen seinien alapuolisista aluskivistä ja lattialankuista. Lisäksi löytyi ulkopuolelta koivuntuohilla vuorattu hirsikehikkoinen kaivo, jonka sisäpuolella alaosassa oli lautarakenne. Hirsikehikosta otetuista näytteistä saatiin dendrokronologisten tutkimusten mukaan hirsien kaatovuodeksi talvi 1617–18. Samoin löytyi useita jätetuoppia ja kaksi lautarakenteista kellarikuoppaa, joista toinen oli ilmeisesti kaivo tai vesisammio. Siinä oli maahan neliömäisen lautakehikon keskelle, sen alareunan alapuolelle, upotettu kuusesta tehty kanneton ja pohjaton puutyynyri, joka ajoittuu kaupunkiajalle. Sen sisältä otetuista likaisista puujätettä sisältävistä maanäytteistä löytyi useita kulttuuririkkaruohoja, ruderaateja sekä ranta-, vesi-

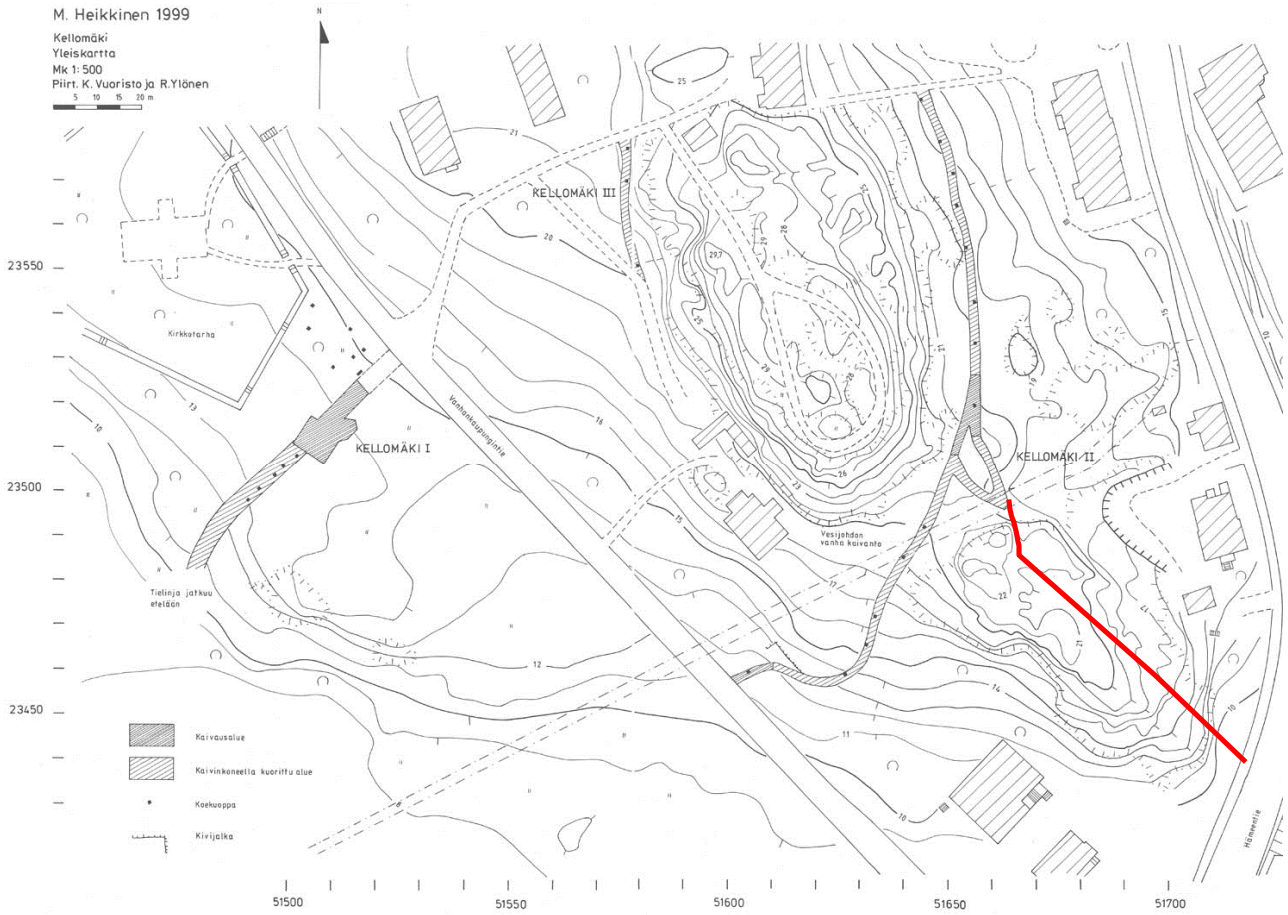
ja suokasveja sekä hyötykasveja kuten hamppua, humalaa, pellavaa ja viinirypäle. Samoja ryhmiä löytyi vanhoine viljalajeineen myös muista makrofossiilitutkimuskohteista.

1999 Kellomäki: Vuoden 1999 kesällä kaupungin perustamispaikan kunnostus jatkui ja sen yhteydessä kaupungin museo valvoi Kellomäen ylä- ja alarinteille rakennettavien kevyenliikenteenväylien pintamaan koneellista kaavintaa. Kevyenliikenteenväylien kohdilla ja niiden välittömässä ympäristössä tehtiin koekuopitusta. Kolmella alueella kaivettiin laajemmin (noin 200 m²). Samalla valvottiin Kellomäen rinteiden puuston raivausta ja nurmikkopintaiseksi kunnostettavien alueiden tasoitusta, Annalanmäen itäisen muotopuutarhan ja ruutanalammikon ym. rakentamista.

Suurin osa Kellomäen luoteiskulmauksessa sijaitsevan kirkkotarhan eteläpuolelle rakennetuista kevyenliikenteenväylistä sijaitsi täyttömailla entisen kaupunkialueen ulkopuolella. Kirkkotarhan itäpuolelle tehdyn kevyenliikenteenväylän kohdalla (Kellokäki I) löytyi suurin Vanhankaupungin kaivauksissa paljastunut isoista käsittelemättömistä kivistä kylmämuurattu kivikellari (6,5x5 m), jonka säilyneet seinät olivat 1,25 metriä korkeat. Kellariin johti pohjoisesta käytävä. Kellarin sisällä oli sitä vanhempi kaivo tai ”kylmäkellari”. Kaivon puut oli kaadettu aikavälillä 1553–58. Kaivon yläosa oli purettu kellaria tehdessä lattiatasoon saakka ja alaosa oli täytetty hiekalla. Sen täyttömaat olivat antaneet periksi kellariseinän painolle ja yksi seinämuuri oli painunut sisäänpäin kaivon kohdalla. Yksi lattiavasa menee kaivon poikki.

Kellari oli ollut käytössä löytöjen ja dendrokronologia-ajoitusten perusteella vielä kaupunkiajan jälkeen 1600–1700-lukujen taitteeseen saakka. Rakennuksen viimeisessä vaiheessa kun katto on jo sortunut, on lattian läpi on kaivettu kuoppa, joka sisälsi sammal- ja lantapitoista maata, joista löytyi ranta- ja niittykasvien siemeniä. Ne viittaavat sekoittuneeseen karjanlantaan ja sammalkuivikkeeseen. Kellari on täytetty yhdellä kertaa täyttömailla. Ylimmät seinäkivet on työnnetty kellarin sisään sen keskelle. Samoin samaan aikaan on täytetty viereinen iso kuoppa, joka oli luultavasti tehty samaan aikaan kuin kuoppa kellarin sisällä. Rakennuksesta löytyi mm. hieno Raamatun Lasarus-aihetta kuvaava Siegburg-tuopin kylki, tynnyrien kansia muiden kaupunkiajan ja 1600-luvun loppupuoliskon tyypillisten löytöjen lisäksi.

Vuoden 1654 kartan (ks. kartat s. 11–12) mukaan alueella sijaitsi pieni aukio asuinkorttelin ja kirkkotarhan välissä. Rakennus sijaitsi yksinään rakentamattomalla alueella kuten myös sataman luota vuonna 2000 löydetty rakennus. Rakennus ei jatkunut kauemmaksi kellarin seinälinjojen kohdalla. Rakennuksen käyttötarkoitus ei selvinnyt varmuudella. Kyseessä voi olla kellotapulien paikka.

Kellomäki 1999:n yleiskartta. Karttaan on lisätty kallon päälle tehty polku Hämeentielle punaisella viivalla. Kuva: HKM.

Kellomäki I:n kivikellari, sen sisäpuolinen kaivo ja edessä ulkopuolinen iso kuoppa kaivausten lopussa. Kuvaussuunta W. Kuva: HKM.

Kivikellarin sisällä ollut kaivo. Kuvaussuunta NE. Kuva: HKM.

Johannesbergin eteläpuolelta Vanhankaupungintieltä Kellomäen itärinnettä Kellomäen koilliskulmaan vesilaitoksen rakennukselle tehtiin kapeampi yleensä alle kaksi metriä leveä ja 165 metriä pitkä polku (Kellomäki II). Tämä polku sijaitsi pohjoisosassaan 60 länteen Kellomäki 2009:n ja 10 metriä länteen Kellomäki 2012:n tonttien länsirajoista. Tästä päälinjasta erkani kaakkoon Hämeentielle alle 80 metriä pitkä linjaus Kellomäen harjanteiden välisessä solassa. Se tehtiin kallion päälle eikä vaatinut näin arkeologisia tutkimuksia. Sitä ei kartoitettu yleiskarttaan kuin luoteispäästään. Kalliolta alas Hämeentielle nykyisten Hämeentie 168 ja 170:n välistä oli tarkoitus rakentaa portaat kuten myös edellä mainitusta solasta ylös varsinaiselle mäelle. Ne toteutettiin myöhemmin.

Kellomäki II:n tielinja koekuopitettiin ja Vanhankaupungintien luokse tehtiin suurempi kaivausalue. Sen kaivaus lopetettiin nopeasti, koska paikalla oli sijainnut 1800-/1900-luvun rakennus. Sen pohjoispuolella koekuopat osuivat vesilaitoksen ensimmäisen vesijohdon linjaukselle tai muihin uudempiin jätekuoppiin. Kellomäen kahden isomman kallion väliseen solaan tehtiin toinen isompi kerroskaivausalue (50 m²), jonka syvyys oli maksimissaan 50 cm ennen kalliota. Alueella oli erittäin paljon esinelöytöjä kallion reunataiteessa, mutta ei kiinteitä rakenteita. Löydöt olivat kaupunkiaikaisia. Tämän kerroskaivausalueen pohjoispuolisissa koekuopissa selvisi, että suurin osa alueesta oli ollut kalliota tai kallio oli sijainnut aivan maanpinnan alla. Alue on peitetty ja tasattu pihaksi kun alueen nykyiset rakennukset on rakennettu 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. 10–25 cm paksu pintakerros sisälsi tiilen- ja hiilensekaista multaa ja uusia löytöjä. Ne ovat ainakin osittain perua Kellomäki 2012:n kaivausalueen ja polun välissä sijainneista 1700- ja 1800-luvun rakennuksista (ks. esim. kartat s. 14 ja 20). Sekoittuneen kerroksen alla oli useimmiten oranssinpunertava sora/hiekka tai kallio. Alue oli metsittyä.

Kellomäki 2008:n alueen länsipuolella oli Kellomäki III, jonne tehtiin lyhyt polku. Kellomäki III:ssa tehtiin vain kolme koekuoppaa eikä niistä löytynyt mitään erikoista. Hiekan/soran sekaisen multakerroksen (13–38 cm) alla oli luonnollinen sorakerros. Forsbyn talon (1700-luku eteenpäin) vaikutusta oli nähtävissä pohjoisimmassa koekuopassa tummana maana.

Kellomäki II:n yläosan kaivausalue on kuvan keskellä Kellomäen kahden avokallion välisessä solassa. Kuvan poikki menee tehty polku. Kuvaussuunta E. Kuva HKM.

Kellomäki II:n yläosan kaivausalue. Kallion syvänteistä tuli runsaasti kaupunkiajalle ajoitettavia esineitä, mutta ei rakennusten seinien aluskiviksi tulkittavia kiinteitä rakenteita. Kuvaussuunta SW. Kuva: HKM.

*Kellomäki III:n polkulinja
pintamullan poiston jälkeen.
Kuvausuunta S. Kuva
HKM.*

1999–2000 Annalanmäen itärinte: Vuosina 1999–2000 Helsingin kaupunginmuseo valvoi ja suoritti pieniä kaivauksia Annalanmäen itärinteellä Annalanmäen itärinteen muotopuutarhan, ruutanalammikon ja sen ojan maanrakennustöiden yhteydessä.

Annalanmäen itärinteelle rakennettiin vuosina 1999–2001 Annalan huvilan ja Hämeentien väliin muotopuutarha hyötykasvi-istutuksineen, jonka perustustyöt menivät melko syvälle (5–40 cm) aina kallioon, puhtaaseen maahan tai 1800-luvun täyttökerrokseen saakka. Alueelle rakennettiin myös syvempiä rakenteita kuten aitojen perustuskuoppia, viemärikaivoja, oja ja ruutanalammikko. Niiden kohdilla oli sijainnut aitoja lukuun ottamatta 1800-luvun vastaavat rakenteet.

1830-luvulla rakennetun huvilan muotopuutarhatyöt olivat olleet erittäin perusteelliset. Kaikki mahdolliset vanhat kerrostumat ja rakenteet olivat tuhoutuneet kokonaan. Erilaisissa sekoittuneissa kerroksissa, joista osa oli tuotu paikalle, oli runsaasti kaupunkiaikaa myöhempiä esinekatkelmia kaupunkiajalle ajoittuvien vähäisten esinekatkelmien lisäksi. Alue on alun perin ollut lännessä jyrkkä kalliorinne ja idässä alava alue, jossa ei kaupunkiaikana ole ollut asutusta vuoden 1645 kartan mukaan. 1800-luvulla kalliot on peitetty maalla ja itäosaa nostettu täyttämällä.

Vuoden 1645 kaupunkikartassa tälle alueelle ja pohjoispuolisten rakennusten kohdalle ei ole merkittäviä kortteja edellä mainituista syistä. Kaupungin päätoria on yritetty sijoittaa tähän kohtaan kartassa näkyvän rakentamattomuuden takia. Torin koko 120 x 120 metriä olisi kuitenkin ollut ylimitoitettu Helsingin kokoiselle kaupungille. Se olisi ollut kooltansa kaksinkertainen Helsingin 1700-luvun toriin nähden.

1999-2000 Tekopuro, Hämeentie ja Verkatehtaanpuisto: Vuosina 1999–2000 Helsingin kaupunginmuseo valvoi entisen kaupunkialueen halki itä-länsi –suunnassa Kellomäen ja Annalanmäen väliin rakennettavan tekopuron, Vanhankaupunginojan, ja Verkatehtaanpuiston peruskunnostamista. Suunnilleen kaupunkiaikaisen puron linjausta noudattaen Kellomäen ja Annalanmäen väliseen laaksoon Kustaa Vaasan tieltä Vanhankaupunginlahteen rakennettiin pieni puro, johon pumpattiin vettä merestä ja puhdasta vettä Hämeentien alta vesijohdosta. Veden siirtämiseksi puron yläjuoksulle vedettiin uusi putki merestä Kustaa Vaasan tien luokse.

Hämeentien länsipuolella jätevesiputket ja Kustaa Vaasan tien luona täyttömaat olivat tuhonneet vanhan uoman. Tämän vuoksi Hämeentien ja Kustaa Vaasan tien välisellä puron osuudella ei suoritettu arkeologisia tutkimuksia vuonna 1999.

Vuonna 2000 Hämeentien alle sijoitettiin puron putket ja merivettä puron yläjuoksulle vievä putki, johon tehtiin kaupungin vesijohdosta liitos. Kaivauskohdan pohjoispuolella on sijainnut silta puron yli 1870-luvulle saakka, mutta kaivannosta tuli esiin vain uudempia Hämeentien rakennekerroksia. Katua on levennetty ja nostettu useassa otteessa nykyiselle korkeudelleen.

Hämeentien itäpuolella Verkatehtaanpuistossa valvottiin puron rakentamisen ja puiston kunnostamisen lisäksi uusien jätevesi-, vesi- ja telelinjojen kaivamista peruskunnostettavaan Villa Arabeskiin vuonna 2000 useassa otteessa. Jätevesiputkien kaivannosta entisen puron vierestä, sen pohjoispuolelta läheltä entistä kaupunkiaikaista rantaa, löytyi kaupunkiaikaisen rakennuksen jäännökset runsaine esinelöytöineen (mm. kaksi tynnyrinhanaa ja iso lasipullo). Rakennus tutkittiin vain kaivannon kohdalta. Vanha ja uusi puro kulkivat lähes samoilla kohdilla ja ne leikkasivat toisiansa useissa kohdissa. Vanhan puron uoma näkyi uuden puron pohjalla ja reunoilla täytemaina. Kaivantojen muista kohdista ei tullut esiin kiinteitä rakenteita (esim. laiturirakenteita) tai kaupunkiaikaisia löytöjä.

Samanaikaisesti puiston puustoa harvennettiin ja maapintaa muutettiin kallistumaan kohti puroa. Kallistus tapahtui pääasiallisesti tuomalla uutta multaa alueen itäpuoliskolle, joka oli muodostunut vasta 1700–1900-luvuilla maannousun ja täytön takia. Ranta on siirtynyt noin 110 metriä itään päin Vantaajoen ja Kaupunginpuron tuoman lietteen ja täyttämisen takia.

Vuoden 1645 kartan mukaan puron ja kosken rannalla sijainneen myllyn välillä on ollut rakentamaton alue. Laivaveistämöä on yritetty sijoittaa tähän kohtaan, mutta kruunun veistämönä se on ilmeisesti sijainnut kruunun mailla Pornaistenniemen puolella. Todennäköisempää on että alueella on ollut Uuden Helsingin Pohjoisrannassa sijainneen kaupunginsataman tavoin kaupunginlaiturin äärellä oleva aukio. Sen luona on ollut yksittäisenä rakennuksena kapakka tai tullirakennus. Kaupunginlaiturin sijaintia vastaan aivan puron suussa puhuu kohdan mataluus ja karikkoisuus. Laivat ovat päässeet paremmin lähemmäksi rantaa pohjoisempana Tavin rakennuksen kohdalla. Pohjoisempana on ollut jyrkät rinteet vastassa. Puron eteläpuolella korttelit ulottuivat keskiaikaisen tapaan rantaan saakka. Kauppiaiden varastot, aitat, ovat sijainneet merenrannassa. Uudessa Helsingissä oli vastaavat aitat Pohjoisrannassa kaupunginlaiturin ja aukion pohjoispuolella.

2003–2004 Vanhankaupunginkoski: Vuonna 2003 aloitettiin entisen Imatran Voiman, silloin Fortumin, Viikinmäen eteläpuolella sijaitsevan alueen rakennusten purkaminen ja saastuneiden maiden poistaminen paikalle rakennettavan Vanhankaupunginkosken kerrostaloalueen takia. Helsingin kaupunginmuseo hoiti arkeologisen valvonnan maarakennustöiden aikana 2003–2004. Alueen eteläosassa poistettiin saastuneet maat entisiltä peltoalueilta. Täällä ei ollut vanhoja rakenteita. Muualla suuret rakennustyöt olivat myös tuhonneet 1700- ja 1800-luvun pientaloasutuksen jäänteet kokonaan. Alue sijaitsee Viikinmäki 2003 eteläpuolella (puuttuu sivun 45 kartasta)

2003 Viikintie: Vuonna 2003 itäkosken itäpuolella tutkittiin entisen Imatran Voiman alueen pohjoisosassa ennen rakennustöiden alkua Viikintien vanha linjaus Helsingin kaupunginmuseon toimesta. Suuren rantatien eteläinen linjaus Helsingin kautta kulki nykyisen Viikintien kohdalla, joten tielinja oli kaupungin vanhimpia teitä. Vuonna 1933 valmistui nykyinen silta entisen pohjoispuolelle ja tietä siirrettiin hiukan pohjoisemmaksi. Hylätty tielinja näkyi vielä selvästi muutamassa kohdassa. Tielinjan poikki tehtiin kaivanto ja maaleikkaus dokumentoitiin. Siinä ei näkynyt varhaisempien teiden rakenteita vaan tie on rakennettu 1800- tai 1900-luvun alussa kokonaan uudelleen.

2003–2004 Taide- ja viestintäoppilaitos: Vuonna 2003 seurattiin Helsingin ammattikorkeakoulun Taide- ja viestintäoppilaitoksen pohjoispuolelle rakennettavan lisärakennuksen kohdalla maaperän saastepitoisuuden tutkimuksen takia tehtyjen kuoppien kaivamista. Uudehkojen täytemaiden lisäksi paikalla oli vain jo vuoden 1988 kaivauksissa havaittu 1800-luvun lopun rakennuksen tiilirakenteet ja sen lounaispuolella maanpinnalla näkyvä kivijalka. Vuonna 2004 valvottiin kyseisen alueen saastuneiden maiden poistoa (rannassa paksut louhostäytemaat), mutta paikalla oli vain edellä mainitut rakennusjäännökset ja Hämeentien varrella 1900-luvun alun rakennusten kivijalat.

Tavi:n lisärakennuksen työmaa kuvattuna Kuninkaankartanonsaaresta. Kuvaussuunta SW. Kuva. HKM.

Hämeentie vierestä poistetaan saastuneita maita lisärakennuksen tieltä. Kuvaussuunta NW. Kuva: HKM.

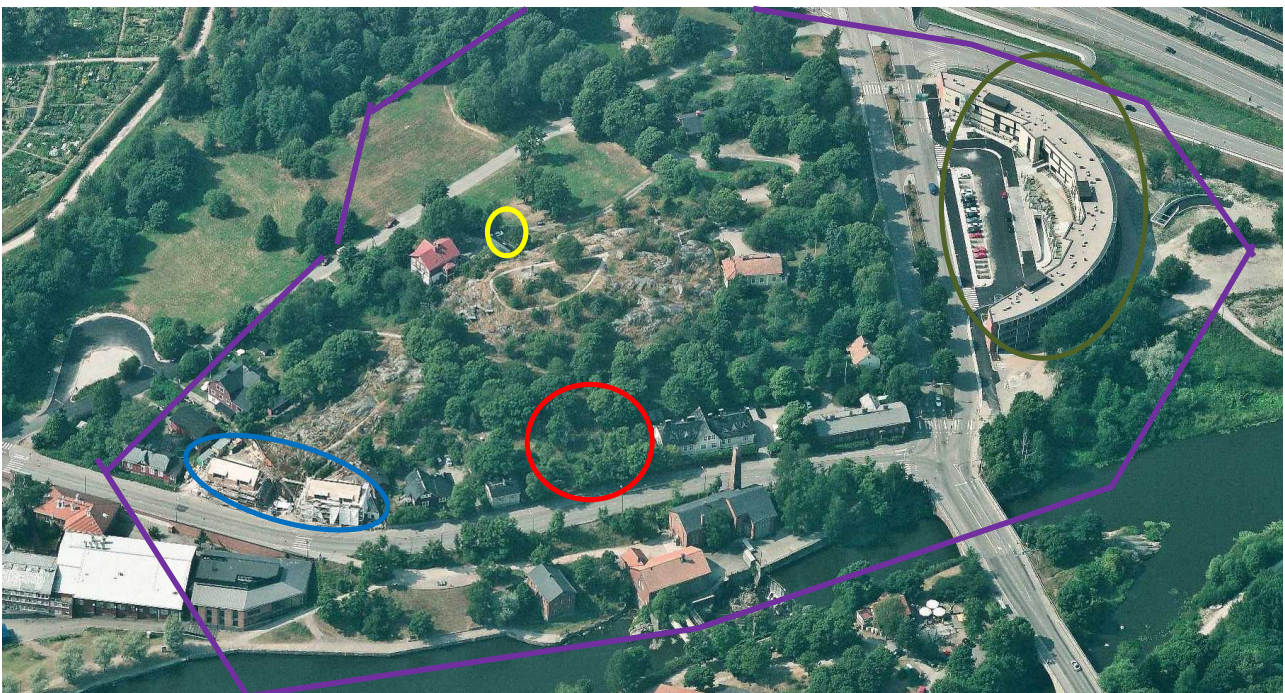
Muita arkeologisia havaintoja ja museoihin vuosien mittaan tulleita löytöjä ennen uusia tutkimuksia on vain parisenkymmentä, vaikka vuosien 1989–93 kaivausten aikana palstanviljelijöiltä saatiin rahoja ja muuta esineistöä sekä tietoja talojen perustuskivien ylöskankeamisesta. Mm. vuonna 1929 löydettiin kaupungin entisen sataman alueelta Verkatehtaanpuistosta Mekaanisen kutomon isännöitsijän talon perustoja tehtäessä runsaasti kaupunkiaikaisia rahoja. Toinen suurempi löytö on Koskelan vaunuhallien rakennustöiden yhteydessä 1951–52 löytyneet 85 vuosiin 1731–1748 ajoittuvaa rahaa. Hospitaali sijaitsi täällä vuodesta 1643/44 vuoteen 1765 entiseltä kaupunkialueelta siirron jälkeen Vanhankaupungin läpi virranneen Kaupunginpuron ja Vanhastakaupungista länteen Pikku-Huopalahteen menevän tien risteyksen luona.

4. TUTKIMUSALUEIDEN KUVAUS

Kellomäki sijaitsee Helsingin Vanhankaupungin kaupunginosassa, Koskelan kylässä, entisellä Helsingin kaupungin sijaintipaikalla 5,4 km koilliseen Senaatintorista.

Vuonna 1550 perustettu Vanha Helsinki sijoitettiin kahden korkean mäen rinteille ja niiden väliseen laaksoon, Vantaanjoen ja meren rannalle, noin 800x200 metrin kokoiselle alueelle. Vanhankaupungin topografia on muuttunut vain vähän kaupunkiajasta. Kaupunkialue otettiin kaupungin siirron jälkeen takaisin viljelys- ja niittykäyttöön, jossa se pysyi suurimmaksi osaksi nykypäivään saakka. Suurimmat muutokset ovat kohdanneet ranta-alueita, Koskelantien kohtaa ja Hämeentien ympäristöä. Ranta on Vanhankaupungin selän kohdalla työntynyt maannousun, joen tuoman lietteen ja rannan täyttämisen takia 150–300 metriä itään päin. Vielä 1800-luvulla rantaviiva vastasi lähes 1600- ja 1700-lukujen tilannetta, jolloin merelle pullistuva ranta sijaitsi vain 40–80 metriä nykyisen Hämeentien itäpuolella. Kuninkaankartanonsaari on laajentunut rannan täyttämällä lounaaseen. Kellomäen kohdalla ranta on siirtynyt koskeen ja merelle vain vähän rantamuurien rakentamisen takia. Koskelantien louhintatyöt vuonna 1930 tuhosivat koko Kellomäen pohjoisrinteen alkuperäisen topografian ja arkeologisen arvon. Samoin Hämeentien varren ja Kuninkaankartanonsaaren voimakas rakentaminen 1800-luvun loppupuolelta ja erityisesti heti 2. maailmansodan jälkeinen rakennustoiminta ovat tuhonneet nämä alueet arkeologisesti.

Tämän raportin tutkimusalueet sijaitsevat pohjoisemman mäen, Kellomäen, alueella. Mäki kohoaa 30 metrin korkeuteen saakka ja se on laajimmillaan alarinteineen 350 x 290 metrin kokoinen. Kellomäeksi (ks. kuva s. 68) on tässä raportissa luettu alue W-E – suunnassa kirkkorauniosta ja sen kaakkoispuolen terassista Vanhankaupunginkoskeen ja N-S suunnassa Koskelantien pohjoispuolella sijaitsevasta Nuorisosäätiön talosta Hämeentien

Kellomäki kuvattuna idästä päin vuonna 2010. Koekaivaus- ja tarkastusalueet on ympyröity (Kellomäki 2007-2008, Kellomäki 2012, Kellomäki 2009 ja Kellomäki 2008). Kuva Fonecta kartat, kopterikuvat.

ja Vanhankaupungin risteykseen saakka. Vanhankaupungintien itäosan eteläpuolinen alue, vuosien 1989–92 kaivausalue, ei kuulu tähän alueeseen.

Alueen keskellä sijaitseva varsinainen Kellomäki on rakentamatonta avokalliota. Se muodostuu kahdesta jyrkkärinteisestä avokalliosta. Korkeampi sijaitsee alueen keskellä ja matalampi sen kaakkoispuolella. Korkeamman mäen päällä on vuoden 1616 maapäivien muistomerkki ja 1. maailmansodan linnoiteiden päällä polkuja. Mäkien välissä on sola, jonka kautta tehtiin uusi kevyenliikenteenväylä Kellomäen itärinteelle vuonna 1999. Avokallioita ympäröi loivasti osittain terassittain viettävä moreenivyöhyke ennen noin 10 m mpy:lla sijaitsevia hiesu- ja savimaita. Mäen itärinne viettää loivasti, mutta rannassa jyrkästi Vantaanjoen läntistä Vanhankaupunginkoskea kohti. Rantaviivaa etelämmäksi mentäessä rinne loivenee. Koskelantie on tuhonnut Kellomäen pohjoisrinteen. Länsirinteessä avokallion jälkeen on kapea tasainen vyöhyke ennen kuin rinne laskeutuu Vanhankaupungintien eteläpuolen ylemmälle tasaisemmalla ja leveämmällä terassille korkeudelle 12–15 m mpy. Koskelantien, Vanhankaupungintien ja Hämeentien rajaaman alueen sisäpuolella avokallion ympärillä loivemmilla rinteillä Vanhankaupungintien ja Hämeentie varrella sekä mäen pohjoisosassa sijaitsee pääosin 1800-luvun ja 1900-luvun alun puisia asuinrakennuksia. Meren rannassa on entisiä tiilirakenteisia voimalaitoksia, mylly ja teollisuuslaitos (nyk. Metropolia) 1800-luvun lopusta ja Koskelantien pohjoispuolella on vuonna 2010 valmistunut rakennus.

Avokallioilla kasvaa vain vähän puita ja nekin alarinteillä. Tonteilla on runsaampi puusto. Kellomäki oli lähes puuton tai harvakseltaan puita kasvavaa 1970-luvulle saakka, jonka jälkeen puustoa pääsi kasvamaan runsaasti. 1990-luvun lopun kunnostustöissä puustoa raivattiin voimakkaasti pois kaupungin alueilla.

Kopterikuva Kellomäestä. Kuvaussuunta N. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

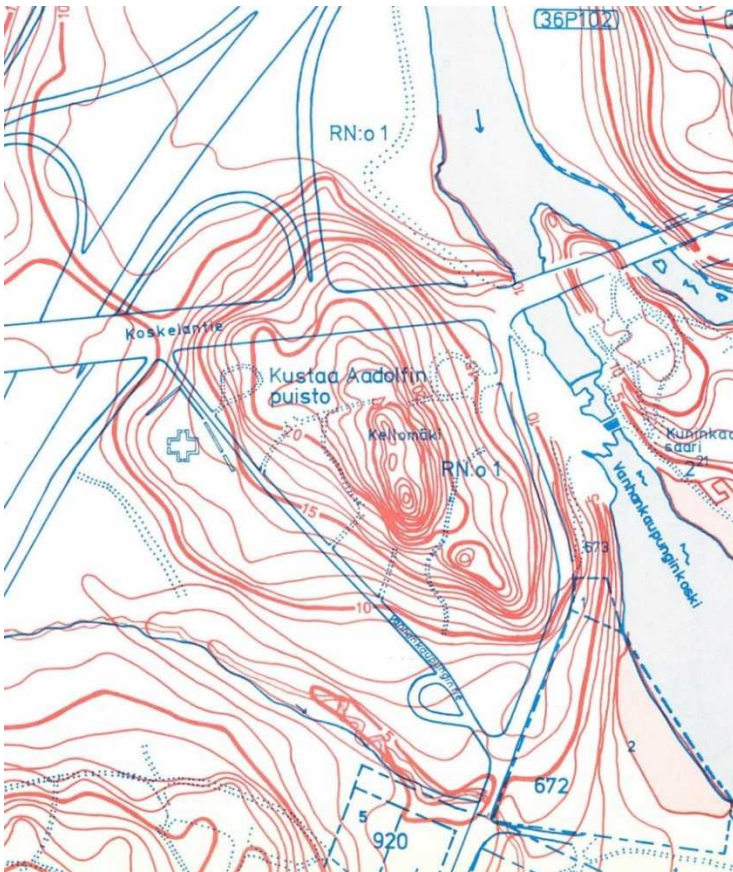

Kopterikuva Kellomäestä. Kuvaussuunta E. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

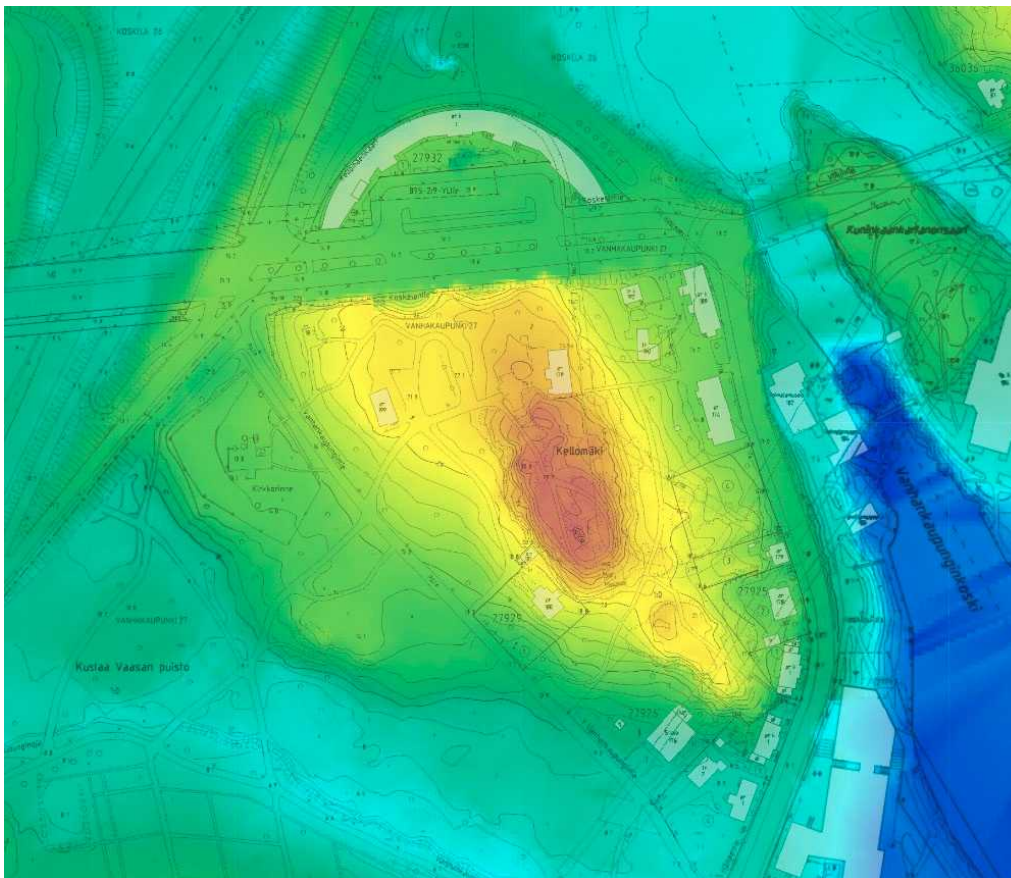

Kopterikuva Kellomäestä. Kuvaussuunta S. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

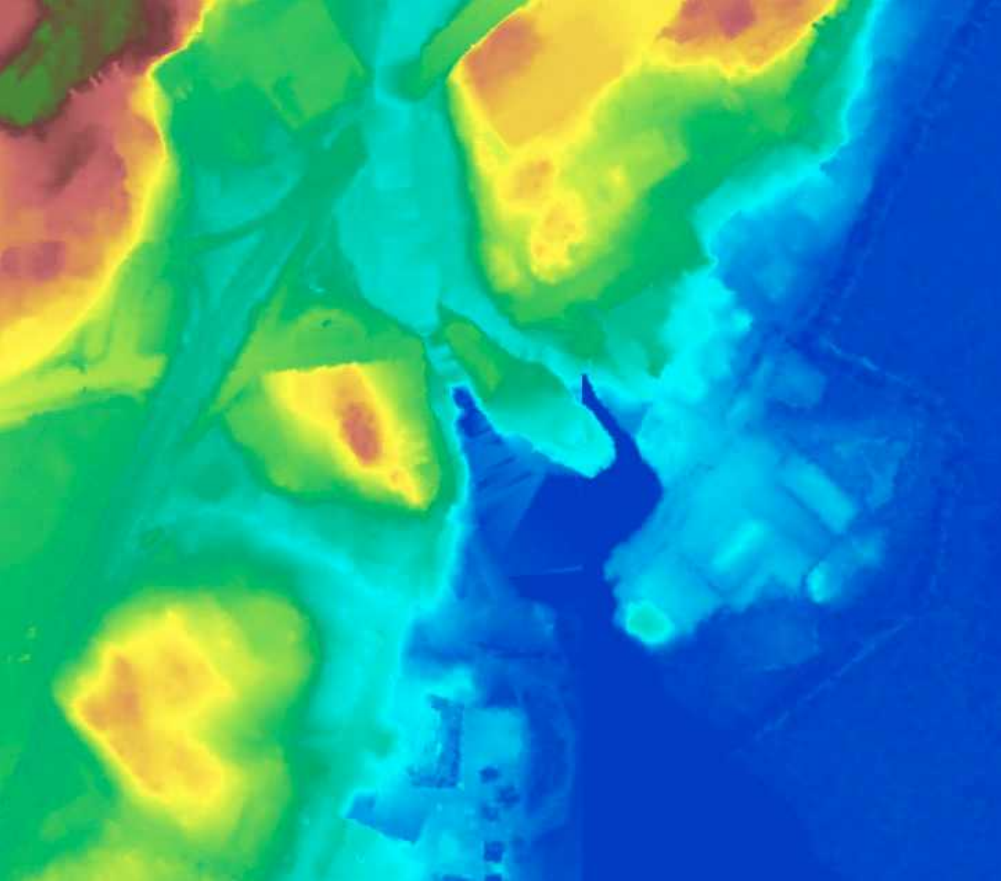

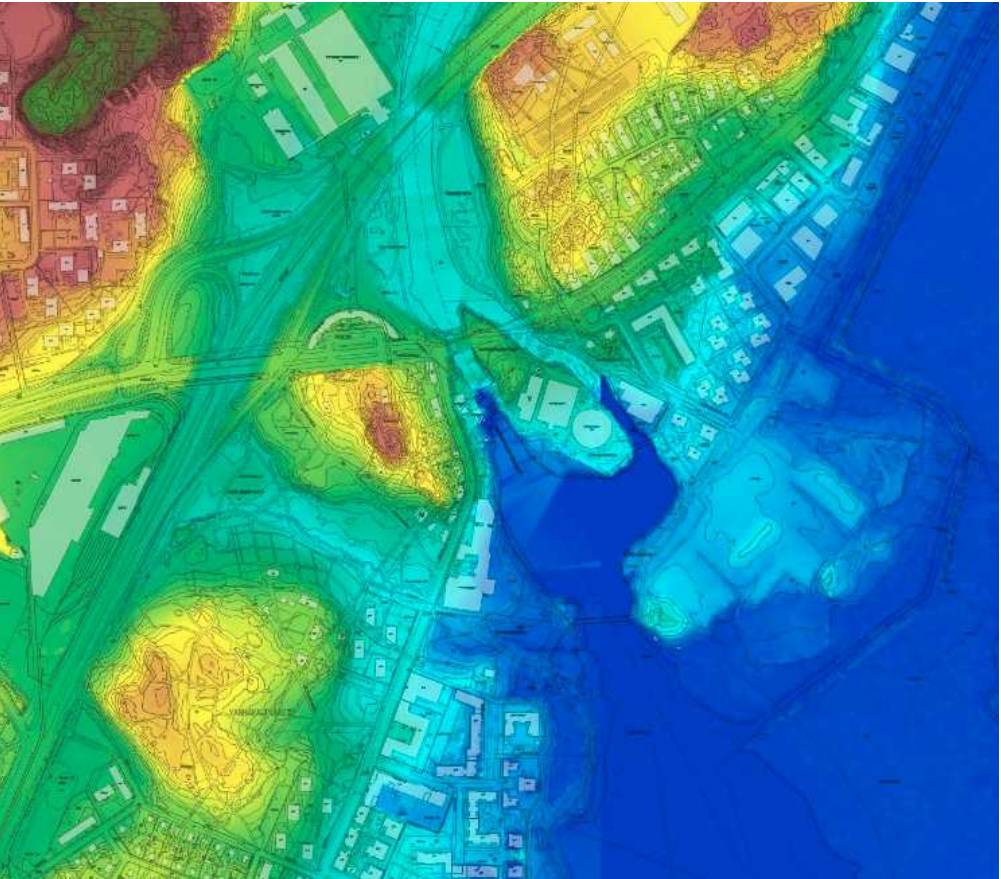
1920-luvun alun kartan korkeuskäyrät on asemoitu vuoden 1989 tilanteen päälle. Kartta on paras havainnollistamaan Kellomäen alkuperäisiä korkeussuhteita. Kellomäen pohjoisosa on tuhoutunut sittemmin Koskelantien ym. rakentamisen vuoksi. Kartta: HKM.

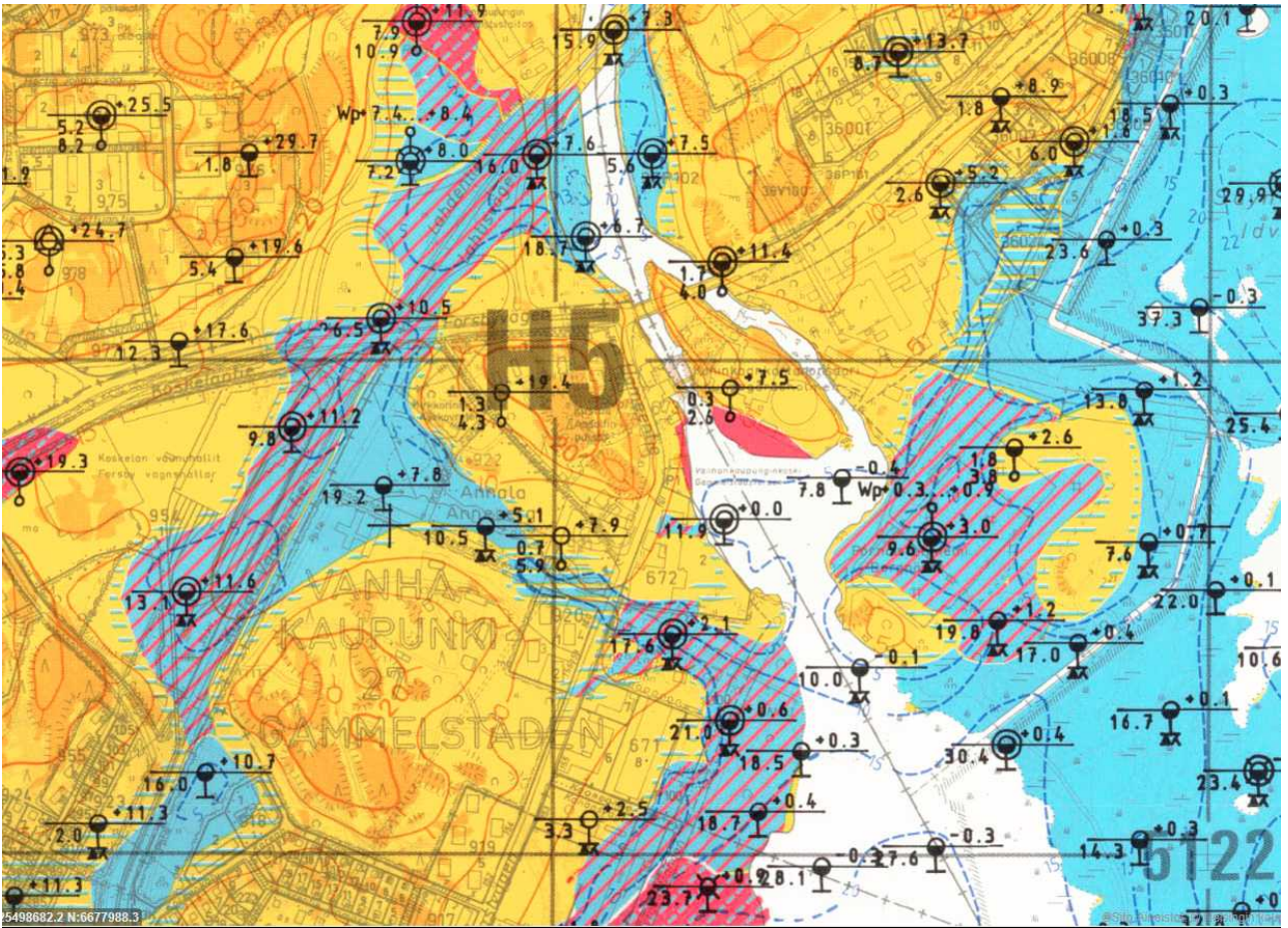
Korkeusvyöhykartta Kellomäestä. Kartta: Helsingin kaupunki.

Korkeusvyöhykartta Vantaanjoen suusta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Korkeusvyöhykekartta ja kantakartta Vantaanjoen suusta. Kartta: Helsingin kaupunki.

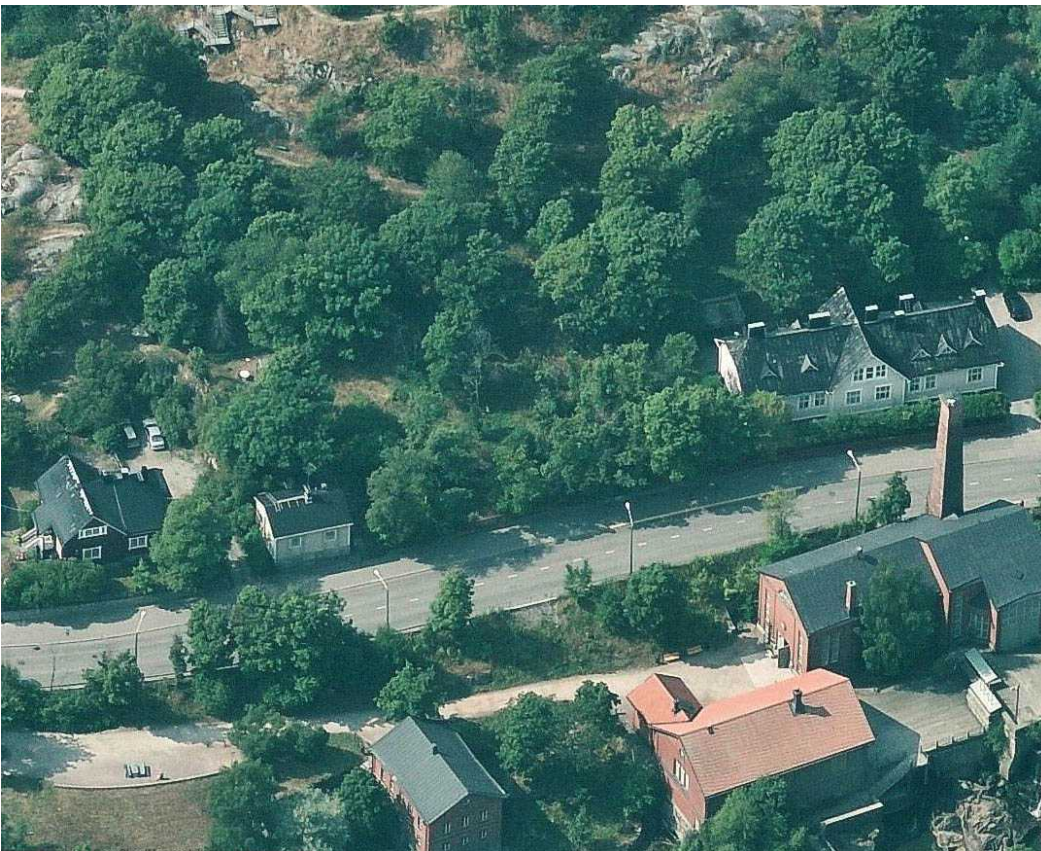

Alueen maaperäkarta. Kartta: Helsingin kaupunki.

Kellomäki 2012

Kellomäki 2012 (ks. myös kuvat s. 21–23 ja 30–31) tutkimusalue sijaitsi Kellomäen itärinteellä Hämeentien varrella vastapäätä Vanhankaupunginkosken voimalaitoksia. Kohteen osoite on Hämeentie 176, kortteli 27925, tontti 4. Tutkittavan alueen koko oli 1529 neliötä ja se oli tutkimushetkellä rakentamaton. Tonttia rajasi etelässä ja pohjoisessa tontit, joilla sijaitsee 1800/1900-luvun vaihteen ja 1900-luvun alun rakennukset.

Vanhojen karttojen ja aiempien tutkimusten perusteella Kellomäen ja Annalanmäen alueella välillä 1550–1640 sijainneen Helsingin vanhan kaupunkialueen varhaiset tontit ovat ulottuneet tutkimuskohteena olleen tontin kohdalle. Näiden tietojen valossa oli rakennettavalle tontille syytä tehdä koekaivaus.

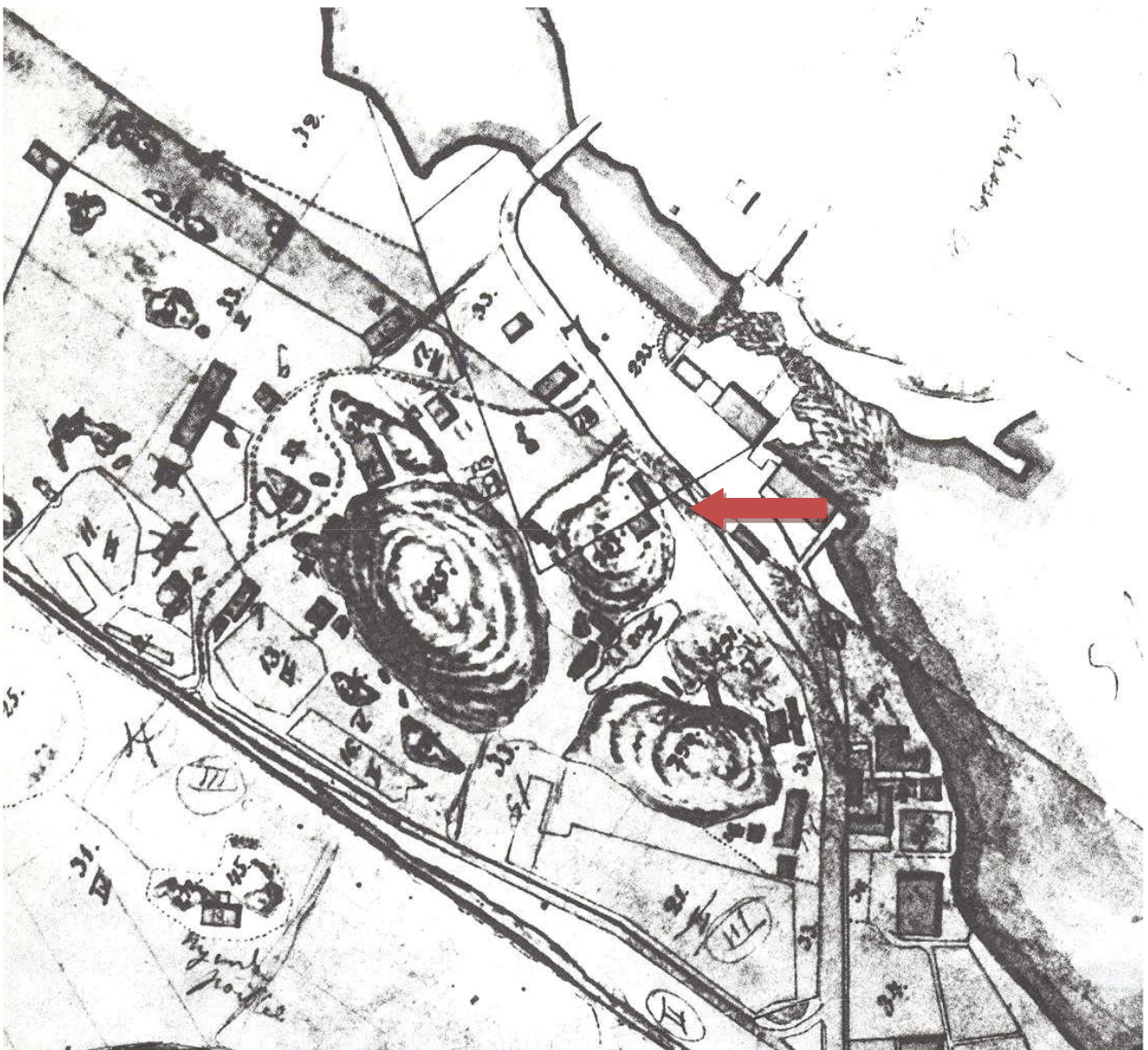
Kopterikuva Kellomäki 2012:sta, joka sijaitsee Hämeentien varrella vaaleitten rakennusten välisessä metsäisessä kohdassa. Kuvaussuunta W. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

Tontti sijaitsee itä-koilliseen laskevalla rinteellä ja itärajana on Hämeentie. Maanpinta laski melko tasaisesti korkeudelta 20 m mpy (metriä meren pinnan yläpuolella) korkeuteen 14 m mpy. Laajoilla alueilla tontin etelä- sekä länsiosassa oli avokalliota tai ohuen sammalen peittämää kalliota. Paksumpia maakerroksia vaikutti olevan tontin keski-, itä- ja koillisosassa. Hieman koekaivaustontista länteen kohoaa Kellomäen jyrkkä avokallio.

Vanhoissa viistoilmakuvissa 1900-luvun alusta näkyy tontin luoteisosassa kaarevia kiviengerryksiä. 1940-luvun ilmakuvissa koekaivaustontti näyttää avaralta, lähes puuttomalta alueelta, jossa vaikuttaa olevan avokallioiden lomaan perustettuja viljelypalstoja, alue näyttää samalta vielä 1970-luvulla. Nykyinen runsaahko puusto on

valloittanut alueen 1970-luvulta eteenpäin. Tontilla kasvaa runsas lehtipuusto: vaahteroita, tuomia, syreenejä. Myös aluskasvillisuus on runsas. Tontilla kasvaa paljon nokkosta, putkikasveja, takiaisia, horsmaa ja korkeaa ruohoa. Lehdettömästä tutkimusajankohdasta huolimatta avaran yleiskuvan saaminen tontista oli vaikeaa, sen verran tiheää kasvusto oli.

Historiallisten karttojen ja vanhojen ilmakuvien perusteella tontilla on ollut melko vähän rakennuskantaa 1700–1900-luvuilla. Vuoden 1777 kartan perusteella tontin luoteiskulmassa on ollut rakennus. Tontin koilliskulmaan on rakennettu kaksi varastorakennusta välillä 1842–1877, ks. kuva sivu 27 ja kartta alla. Rakennukset ovat vielä olemassa vuonna 1918, mutta eivät enää näy kartalla tai ilmakuvassa 1920-luvulla. Tämän jälkeen tontilla ei ole ollut kookkaampia rakennuksia. Tontin kaakkoiskulman poikki kulkee vesilaitoksen ensimmäinen vesiputki 1800-luvun lopulta.

Kuvassa kartta vuodelta 1877. Punainen nuoli osoittaa tontilla sijainneisiin varastorakennuksiin, jotka ovat sijainneet tontilla 1800-luvulta 1900-luvun alkuun.

Kopterikuva Kellomäki 2012:sta. Kuvan vasemmassa alanurkassa näkyy vuonna 1999 tehty polku, jonka kohtaa kaivettiin ja koekuopitettiin. Kuvaussuunta N. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

Kellomäki 2009

Kellomäki 2009:n alue (ks. myös kuvat s. 21-23, 25 ja 35-37) Kellomäen itää merelle laskevalla rinteellä oli rikkonaista. Aluetta rajasi idässä Hämeentie, pohjoisessa ja etelässä 1900-luvun alussa rakennetut talot. Hämeentie 168 tontin luoteispuolella oli avokallio, joka kurottautui kohti tontin kaakkoisnurkkaa. Kallio oli tontin keskiosassa osittain ohuen kasvillisuuden peittämää. Tontin lounaisnurkassa ja kaakkoisnurkassa oli multamaata. Vuoden 1932 ilmakuvista lähtien näkyy alueen olleen suurimmaksi osaksi avokallioaluetta ja puutonta. Vasta 1970-luvulla alueella alkoi kasvaa runsaammin puustoa ja jota harvennettiin osittain vuosituhaten vaihteessa. Multa-alue kurottui puustoa kasvaen myös Hämeentien jalkakäytävän reunassa pohjoista kohti. Tontin pohjoisosassa kallio oli korkeudella 13 m mpy ja kaakkoiskulmassa maan korkeus oli 8,7 m mpy. Tontin kadun puolella on ollut asuinrakennus ja sen etelä- ja lounaispuolella ulkorakennuksia ainakin 1839- - 1910/20-luvut.

Hämeentien 168 ja 170 välissä oli portaat ylös Kellomäelle. Tässä kohtaa kalliota oli aiemmin louhittu laajalta alueelta.

Hämeentie 170 oli puuston ja paikalla aiemmin sijainneen rakennuksen jäännösten vallassa. Kohdalla on ollut rakennus/rakennuksia ainakin 1839-1950/60 –luvun taitteeseen saakka. Tämän rakennusjätekerroksen alla oli pian kallio. Tontin länsiosassa oli esillä jyrkkä kallio, joka oli tontin länsirajalla korkeudella 17 m mpy. Rinne laski jyrkästi itään. Tasaisemman entisen rakennuksen kohdalle maa oli korkeudella 11-12 m mpy. Hämeentie oli tontin rajalla sijaitsevan vanhan betonimuurin alapuolella korkeudella 10,7 m mpy.

Kopterikuva Kellomäki 2009:sta uusien talojen rakennusvaiheessa. Kuvaussuunta W. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

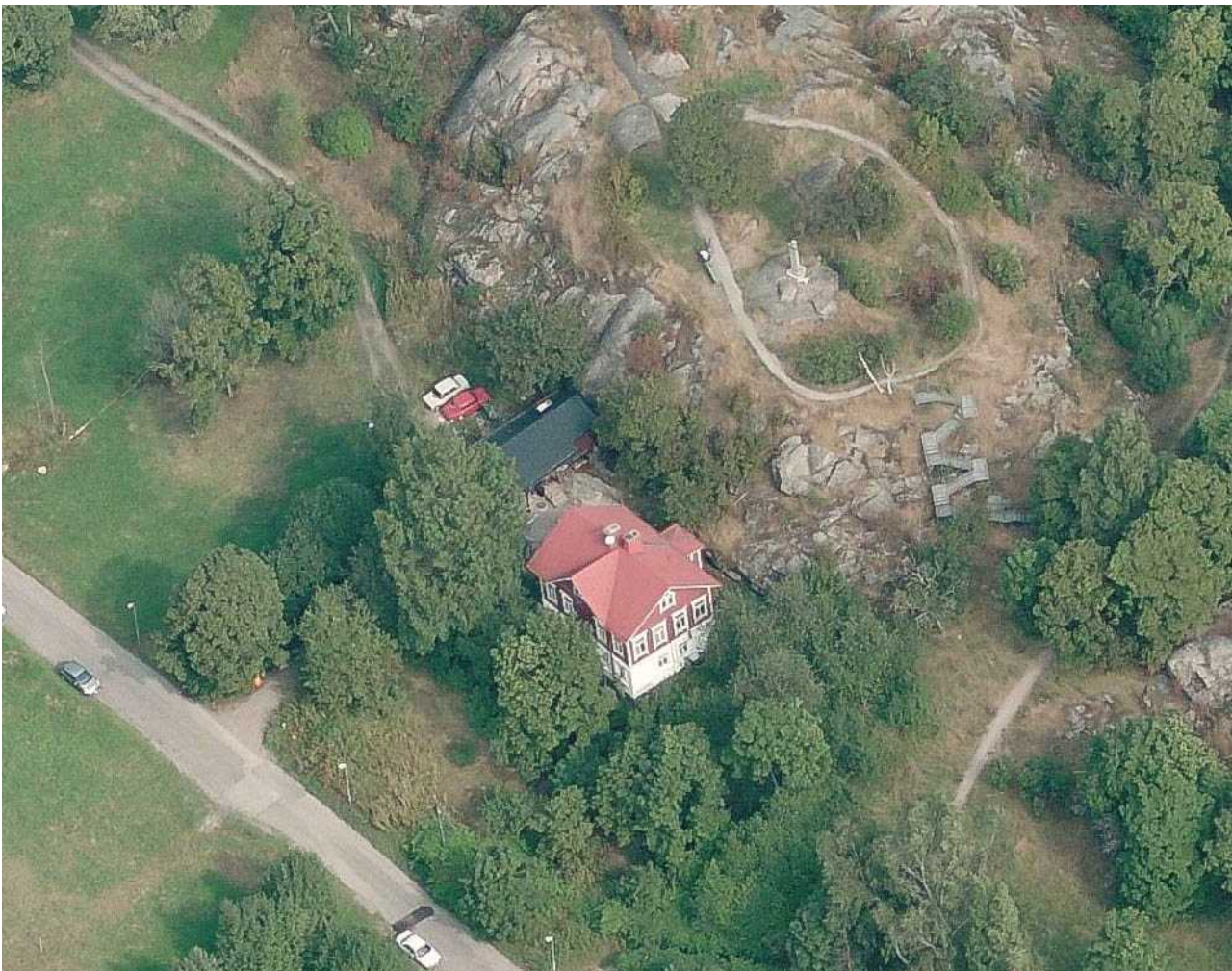
Kopterikuva Kellomäki 2009:sta. Kuvaussuunta N. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

Kellomäki 2008

Kellomäki 2008 (ks. myös kuvat s. 21-23, 25 ja 38-39) sijaitsi Kellomäen korkean kallioseinän lounaisjuurella. Kallion laki oli 30 m mpy:n korkeudella ja Johannesburg ja vanhat ulkorakennukset olivat kapealla tasanteella korkeudella 17-20 m mpy. Lounaispuolella rinne on melko jyrkkä Vanhankaupungintielle saakka (13 mpy), mutta länteen päin rinne laskee loivemmin. Rakennusten ympärillä oli puustoa. Vielä 1990-luvulla kohteen länsipuolella oli metsä, joka kaadettiin vuosikymmenen lopussa ja joka muutettiin aluksi laidunalueeksi. Alue oli vuonna 2008 avointa.

Tarkastusalueella oli kalliopaljastumia, jotka näkyvät hyvin vuoden 1877 kartassa ja nykyvalokuvissa. Alue ei ole ollut niiden takia viljelys- tai laidunmaana. Kalliopaljastumien välissä kallio oli ohuella piilossa maan alla ja sen päällä oli moreeni- ja multakerrokset. Tarkastusalueen länsipuolella lännempänä 20-30 cm tumman kivisen maan alla oli sora- tai savikerros. Lounaispuolen rinteessä tummat kerrokset olivat huomattavasti paksumpia.

Kopterikuva Kellomäki 2008:sta uuden ulkorakennuksen valmistumisen jälkeen. Kellomäen päällä näkyy vuoden 1616 maapäivien muistokivi ja polku sen ympärillä, joiden kohdalla on sijainnut 1. maailmansodan linnoitteita. Mäeltä oikealle laskeutuvat portaat Kellomäen vuonna 1999 tehdylle itärinteen polulle. Kuvaussuunta N. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

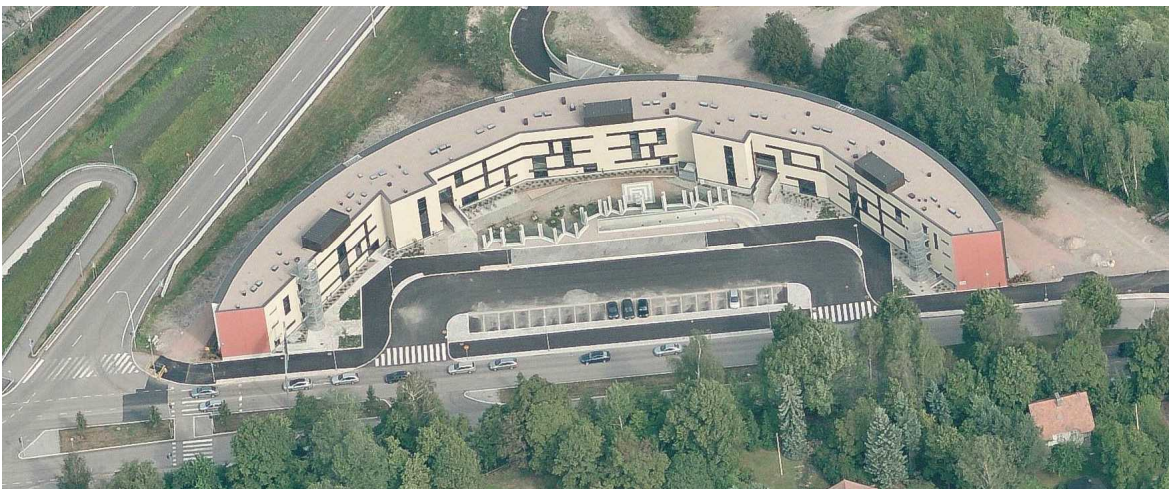
Kellomäki 2007-2008

Kellomäki 2007-2008 (ks. myös kuvat s. 21-23, 25 ja 40-43) sijaitsee Kellomäen pohjoisosassa. Kellomäki 2007-2008 on nyt lähes kokonaisuudessaan rakennettua aluetta, jonka topografia on muutettu kokonaan kaupunkiajalta. Etelässä sitä rajaa yli 30 metriä leveä Koskelantie, jonka tieltä louhittiin Kellomäen pohjoisosan kalliot. Tie on korkeudella 13,2-15,3 m mpy ja sen eteläpuolella Kellomäen koskematon mäki kallioleikkauksen yläreunan kohdalla korkeudella 20-23 m mpy. Tie nousee länteen päin.

Tien pohjoispuolella on Nuorisosäätiön rakennus pohjoiseen kaareva rakennus. Sen länsipuolella on tieramppi Koskelantieltä pohjoiseen Lahdentielle. Itäpuolella on luoteeseen suuntautuva vanhan tien jäännös ja tien länsipuolella ovat sijainneet vanhat putket Koskelan ja Kuninkaankartanonsaaren vesilaitosten välillä. Molemmat tiet laskevat pohjoista kohden. Rakennuksen pohjoispuolella on tunneliaukko, joka siirrettiin tänne pois rakennuksen tieltä. Nykyisin näiden pohjoispuolella Lahdentien ja Vantaanjoen välissä on useita kevyenliikenteenväyliä ja niiden välissä hoidettu nurmikenttää korkeudella 8-10 m mpy.

Kopterikuva Kellomäki 2007-2008:n alueesta. Kuvaussuunta S. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

Kopterikuva Kellomäki 2007-2008:n alueesta. Kuvaussuunta S. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

5. ARKEOLOGISET HAVAINNOT

5.1. Kellomäki 2012

Tontilla Hämeentie 176 tehtiin Helsingin kiinteistöviraston tonttiosaston tilauksesta arkeologinen koekaivaus. Kenttätyön ajankohta oli 12.11.–16.11.2012. Tutkimusten johtajana toimi Heini Hämäläinen ja hänen apunaan toimivat apulaistutkijat Eeva Pettäy sekä Tiina Mikkanen välillä 12.11.–15.11.2012. Tavoitteena oli selvittää tontin arkeologinen potentiaali mahdollisia jatkotutkimuksia varten.

Tutkimusmenetelmänä oli koekuopitus. Viikon aikana kaivettiin kolmetoista kookkaampaa koekuoppaa sekä kolme pienempää koepistoa. Kuoppien koko vaihteli välillä ~0,2 – 1,8 m². Osa koekuopista sijoitettiin suunnitellun rakennuksen kohdalle tontin itälaidalle (KK2-KK5, KK11 ja KK12, Kp13). Koekuoppia tehtiin myös tontin eteläosaa hallitsevan kallion ja luoteisosassa olevien täyttömaiden väliin jäävään notkelmaan, jossa vaikutti olevan paksampia maakerroksia. Koekuoppien syvyys vaihteli välillä 22–105 cm ja valtaosassa vastaan tuli kallio. Koekuopat kaivettiin lapioin ja pelkoin. Maita ei seulottu.

Löydöt otettiin talteen yksiköittäin eli maannoksittain. Löytöjä ei tallennettu kokoelmiin, vaan niistä tehtiin poistettujen löytöjen luettelo (Liite 5). Löydöt on luetteloidu yksiköittäin siten, että yksikön korkeus on mitattu koekuopan pohjasta. Kuoppien maannokset paksuuksineen on kuvailtu edempänä.

Tutkimusten aikana oli käytössä tasokoordinaatistona Helsingin kaupungin erilliskoordinaatisto sekä korkeusjärjestelmä NN. Tutkimusten tulokset esitetään myös vanhoissa järjestelmissä. Vuoden 2013 alusta on siirrytty uuteen pääkaupunkiseudun tasokoordinaatistoon ETRS-GK25 sekä uuteen korkeusjärjestelmään N2000 (N2000=NN +305 mm). Tämä kannattaa huomioida erityisesti korkeuksien osalta. Karttojen korkeuksiin on siis lisättävä 305 mm, jos haluaa vertailla niitä uuden järjestelmän korkeuksiin.

Koekuoppien sijainnit mitattiin paikoilleen takymetrillä. Takymetrin asemoinnissa käytettiin asemointipisteinä Viikintien ja Hämeentien risteyksessä siltapilarissa sijaitsevaa pallopultilla merkittyä korkeuskiintopistettä **168** (N=23649,953; E=51700,443; Z=12,62) sekä Hämeentie 170 tontin paikkeilla jalkakäytävällä sijaitsevaa kiintopistettä **5027** (N=23476,020; E=51726,233; Z=10,82) Korkeus jälkimmäiselle pisteelle saatiin jonovaaitemalla se korkeuskiintopisteeltä **168** (ks. yleiskartta 1).

Dokumentointikuvat koostuvat pelkästään digitaalisista kuvista. Dokumentoinnissa käytettiin järjestelmäkameraa Canon EOS 7D, objektiivinä Canon Zoom lens EF-S 15–85, 1: 3,5–5,6. Kameraa käytettiin ilman jalustaa. Sää oli tutkimusten aikaan poutainen ja vähäsateinen, ajoittain aurinkoinenkin.

Jälkityöt, kuten löytöjen läpikäynnin, karttojen digitoinnin ja raportin kirjoittamisen teki Heini Hämäläinen helmikuussa 2015. Tutkimukset kustansi Helsingin kaupungin kiinteistöviraston tonttiosasto.

Seuraavassa lyhyet luonnehdinnat koekuoppien havainnoista. Koekuopasta mainitaan kuopan lounaiskulman koordinaatit, takymetrillä mitattu korkein pintalukema ja alin pohjalukema. Koekuopasta 1 on laadittu tasokartta sekä profiilikartta itäprofiilista (kartta 3). Muista koekuopista on kirjattu ylös kerrostumien paksuudet, maannosten luonnehdinnat

sekä kerrostumien sisältämät löydöt. Kerrostumat kuvaillaan pohjasta ylöspäin. Kuvia koekuopista löytyy lisää kuvaliitteestä ja niiden sijainnit on merkitty yleiskarttaan 2.

Koekuoppa 1 oli koillisin koekuoppa ja se sijoitettiin mahdollisen tulevan pihatien kohdalle tontin koillisosaan. Kuoppa oli alkujaan neliön kokoinen. Vajaan puolen metrin paksuisen vähän irtokiviä sisältävän hiekkaisen multakerroksen alta kuopasta tuli vastaa kivinen taso, ikään kuin kivilattia. Kuopan kaakkoiskulmalla kivien päällä oli savisempaa maata. Pintamullasta löytöinä saatiin punasavea, piiposliinia, rautanauvoja ja kirkasta ikkunalasia.

Koekuoppa 1 pohjoiseen kuvattuna. Noin puolen metrin syvyydestä tuli vastaan kivitaso, jonka johdosta kuoppaa laajennettiin pohjoiseen. Kuvaussuunta N. Kuva H. Hämäläinen/HKM 12.11.2012.

Kuoppaa laajennettiin pohjoiseen vajaan metrin verran tavoitteena löytää lattian pohjoisreuna/seinälinja. Kyseessä arveltiin olevan pohjoisemman varaston lattia. Tiivis lattiakiveys jatkui pohjoiseen samalla syvyydellä. Pohjoisosan kivien päällä oli paksummalti silttiä ja savea, jonka seassa oli pieniä kiviä ja tiilenpaloja. Nämä olivat siis 'kivilattian' päällä. Joitakin lattiakiviä poistettiin, jotta nähtäisiin, mitä niiden alla on.

Lounaiskoordinaatit: 23559,008/51693,757

Korkeus alin-ylin: 12,97–13,93 m mpy

Pinta-ala: 1,53 m²

Kerrostumat kuopan pohjoisprofiilissa, kun lattiakiviä on poistettu.

Kallio

0–35 cm hiekkainen multa, tiilenmuruja, vähän pieniä kiviä. *Rautanauvoja, vihertävää ja kirkasta pullolasia, punasavea, kupariraha.*

35–40 vaaleanruskea siltti, tiilenmuruja (lattiakivien välissä)

40–56 multa, hiekkaa, silttiä, tiilenmuruja (lattiakivet pääasiassa tässä aineksessa)

56–68 vaalea savi, tiilenmuruja (kivien päällä)

68–95 tumma multa, hiekkainen, tiilenmuruja (84–95 cm sorainen). Multaisesta osasta löytöinä mm. *kirkasta ikkunalasia, kattohuopaa/pikeä, rautanauvoja, uudehkoa piiposliinia, kukkaruukku-tyyppistä punasavea*

Lattiakivet olivat kooltaan Ø 30–70 cm. Yksi laattamainen kookas kivi oli kooltaan 70x60 cm. Laattakiven paksuus, 10 cm, mitattiin vain yhdestä reunasta. Kivet on aseteltu tasainen puoli ylöspäin. Ison laattakiven pintaan on (ehkä purkuvaiheessa) painautunut mustaa voimakkaan tuoksuista ainesta, ilmeisesti kreosiittiä tai pikeä. Kreosiittiä on käytetty kosteuseristeenä 1800-luvulta. Muissa kivissä sitä ei havaittu.

Kivilattian laajuus ei selvinnyt, mutta piikillä kokeiltaessa se tuntui jatkuvan joka suuntaan. Sitä ei enää havaittu 4 metriä etelämpänä sijaitsevassa koekuopassa. Kyseessä on todennäköisesti lattianjäännösvaara, joka on ollut alueella 1800-luvulta 1900-luvun alkuun. Kivet oli aseteltu hiekkaiseen tai silttiseen multaun, jota näkyy kuopan pohjoisprofiilissa seuraavassa kuvassa. Lattian pintataso oli korkeudella 13,41 ->13,53 m pinnan laskiessa hieman itään. Ympäröivän maan pinta oli korkeudella 13,78 ->13,93 m mpy.

Löytöjä saatiin varsin vähän, lattian alta vielä vähemmän. Kaivamisen jälkeen irtomaakasasta löytyi erittäin huonokuntoinen kupariraha. Toinen pinta on täysin kulunut, toisella pinnalla erottaa heikosti ristikkäiset nuolet ja niiden päällä jonkun kuvion, mahdollisesti kruunun. Kyse saattaa olla ruotsalaisesta ½ tai yhden äyrin rahasta 1700-luvun ensimmäiseltä puolikkaalta. Tulkinta on hieman epävarma rahan huonon kunnan takia. Löytökonteksti jäi hieman epäselväksi, mutta löytö on mahdollisesti kivilattian alta.

Löydöt, rahaa lukuun ottamatta, eivät vaikuta 1800-lukua vanhemmilta eikä esim. liitupiippuja löydetty lainkaan. Raha saattaa olla alueelle kulkeutunut irtolöytö eikä ajoitu Vanhankaupungin kaupunkiaikaan alueella. Vanhempia rakenteita ei löytynyt ja varsin pian tuli peruskallio vastaan.

Kivien päällä oli savea ja silttiä paksuumalti kuopan pohjois-osassa, eteläprofiilissa sitä ei juuri näy. Kivien päällä olevat savi ja multa ovat myöhemmin alueelle tuotua. Kaikissa kerroksissa oli tiilenmuruja.

Koekuoppa 1:n pohjoisprofiili lattiakivien poiston jälkeen. Pohjalla on kallio, jonka pinnalle alkaa kertyä vettä. Kuvaussuunta N. Kuva H. Hämäläinen/HKM 13.11.2012.

Koekuoppa 2 sijaitsee edellisestä 4 m etelään Hämeentien suuntaisella linjalla, tulevan rakennuksen kohdalla.

Lounaiskoordinaatit: 23553,77/51695,48

Korkeus alin-ylin: 13,10–14,08 m mpy

Pinta-ala: 1,17 m²

Kerrostumat kuopan pohjoisprofiilissa:

Kallio

0–20/25 cm hiekkainen multa, tiilenmuruja, *punasavivatien paloja, kirkasta ja vihreää ikkuna- ja astialasia, piiposliinia, fajanssikaakelin paloja, runsaasti nauloja ja raudanpaloja sekä kookas pala kuonaa, posliininen potalla istuva lapsi -esine*

20/25–45 hiekkainen multa, tiilenmuruja, epämääräistä kivikkoa, kivet pääasiassa Ø 5–10 cm, mutta myös muutama kookkaampi kivi Ø 30–40 cm.

45–68 cm hiekkainen multa, *1 pennin raha vuodelta 1916, piiposliinia, kirkasta ikkunalasia, punasavea, rautanauvoja*

68–78 vaalea keskikarkea hiekka

78–90 multa

Koekuoppa 2:n pohjoisprofiili. Kuva H. Hämäläinen/HKM 13.11.2012.

Kuopan alaosassa, noin 45–50 cm syvyydellä, tuli vastaan kivistä multaa, mutta kivet eivät muodostaneet mitään rakennetta, vaan olivat kuopassa siellä täällä ja eri korkeuksilla. Päälimmäiset hiekka ja multa ovat uudempia viljelyä varten tuotuja aineksia. Kivinen aines on mahdollisesti varastojen purkamisessa syntynyttä kerrostumaa.

Kivisen kerroksen alta löytyi runsaasti rautanauvoja, punasavivatien paloja, piiposliinia, vihreää ja kirkasta ikkunalasia ja astialasia sekä kookkaan ruskean sylinterinmuotoisen lasipullon pohjapala. Materiaali näyttää hieman vanhemmalta, mutta ei kuitenkaan 1800-

lukua vanhemmalta. Päälimmäisistä mullasta ja hiekasta ei saatu löytöjä. Kaikissa kerrostumissa oli pieniä tiilenmuruja.

Koekuoppa 3 sijaitsee edellisestä 4 m etelään Hämeentien suuntaisella linjalla, tulevan rakennuksen kohdalla.

Lounaiskoordinaatit: 23549,34/51696,68

Korkeus alin-ylin: 13,24–14,34 m mpy

Pinta-ala: 0,95 m²

Kerrostumat:

Kallio

0– ~35 cm multaa, tiilimurskaa, pieniä kiviä, pari kookkaampaa kiveä, *rautanauloja, ruskeaa ja vihreää pullolasia, piiposliinia*.

35–40 kerros kattohuovan paloja, kreosiittiä/pikeä?

40–60 multaa, joka sisältää pieniä kiviä, tiilenmuruja, *rautanauloja, eläinten luita, vihertävää ikkuna- ja pullolasia, piiposliinia, keraamisen sajoja(?)putken pala, uudehkon näköistä punasavitavaraa*

60–105 multaa, tiilenmuruja, *uudehkon näköistä punasavi- ja lasitavaraa, rautanaula, korkorauta*

Tässäkin kuopassa noin puolen metrin paksuisen multakerroksen alta tulee vastaan pieniä kiviä Ø 10–15 cm sisältävä multa. Noin 70–75 cm syvyydellä on kattohuopa/kreosiitti/pikikerros (varastojen purkujätettä?). Syvemmällä edelleen samanlaista multaa, kuten ylempänä ja tämä sisältää myös hieman pieniä kiviä. Kuoppa sisälsi uudehkoa löytöaineistoa.

Koekuoppa KK3:ssa vastaan tullut kattohuopa/piki/eristekerros, joka lienee purkujätettä. Kuvaussuunta W. Kuva H. Hämäläinen/HKM 13.11.2012.

Koekuoppa 4 sijaitsi edellisestä 4 m etelään Hämeentien suuntaisella linjalla, tulevan rakennuksen kohdalla. Kuopan syvyys oli länsilaidalla 60 cm ja itälaidalla noin 80 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23544,66/51698,29
Korkeus alin-ylin: 13,97–14,68 m mpy
Pinta-ala: 0,85 m²

Kerrostumat:

Kallio

0-80 cm multa, vähän hiekkaa, seassa tiilenpaloja, tiilimurskaa pinnasta pohjaan asti.

Löytöinä muutama rautanaula, piiposliinia, uudehkon näköistä lasi- ja punasavitavaraa, pikeä/kreosiittiä, keramiikan polttoon liittyvä keraaminen tuki (Arabian tehtaalta kulkeutunut?)

Kuopassa oli samankaltaista tiilihippua sisältävää multaa koko paksuudelta. Multakerros liittyy 1900- luvun viljelypalstoihin.

Koekuoppa 5 sijaitsi edellisestä 4 m etelään Hämeentien suuntaisella linjalla, tulevan rakennuksen kohdalla. Syvin kohta oli kuopan luoteisnurkassa, missä syvyys oli 60 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23539,96/51700,08
Korkeus alin-ylin: 14,12–14,65 m mpy
Pinta-ala: 0,9 m²

Kerrostumat luoteisnurkasta:

Kallio.

0–12 cm puhdas harmaa savi

12–60 multa, jossa hyvin vähän tiilimurskaa

Kuopan paksusta multakerroksesta saatiin löytöinä rautanauvoja ja uudehkon näköistä punasavi-, posliini- ja lasitavaraa. Löytönä myös pala betonia, jonka toisella pinnalla oli voimakkaan tuoksuinen eriste, piki tai kreosiitti? Karkean betonipalan paksuus oli noin 13 cm.

Koekuoppa 5:n länsiprofiili. Kalliota vasten savisempaa ainesta. Kuvaussuunta N. Kuva H. Hämäläinen/HKM 14.11.2012.

Koekuoppa 6 sijaitsi 9 m länsi-lounaaseen koekuopasta 5. Väliin tehtiin myöhemmin KK 12. Kuopan syvyys itälaidalla 78 cm ja länsilaidalla 42 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23537,05/51690,52

Korkeus alin-ylin: 14,93–15,72 m mpy

Pinta-ala: 0,9 m²

Kerrostumat itäprofiilista:

Kallio

0–13 cm tumma multa, orgaanista ainesta, tiilimurskaa, *pullon kaulaosa, jossa lasinauha*

13–34 kerros, jossa kiviä, betonia, laastia

34–44 multa, jossa vähän harmaata savea seassa

44–~78 multa, tiilimurskaa, *ruskeaa uutta pullolasia*

Kuopan länsireunassa on samankaltaiset kerrokset kuin edellä mainitut, mutta ohuimmat, sillä profiilin korkeus oli vain 42 cm. Tässäkin kuopassa tuli noin 40–45 cm paksuisen multakerroksen alta jonkinlainen purkukerros. Se sisälsi mm. raudoitettua betonia.

Kuopan pohjoislaidalla betonin seassa näkyi Ø 5–10 cm kokoisia kiviä. Betoni/laastikerroksen alta mullasta saatiin *rautanaulan katkelma sekä pullon kaulapala, pullon suussa on lasinauha*. Betonista/laastista otettiin näyte.

Kuopassa havaittu purkukerros oli samankaltainen, kuin millainen oli koekuopassa KK12, joka sijaitsee KK6:sta noin 4 metriä itään. Kyseessä lienee jonkinlainen rakennusjätekerros, joka on todennäköisesti peräisin varastorakennuksista. Pinnasta alaspäin syvyydeltä 40–80 saatiin löytöinä mm. *punasavea, posliinia, piiposliinia, ruskeaa pullolasia*. Aineisto ei vaikuta kovin vanhalta.

KK6 itään päin kuvattuna. Kuvaussuunta E. Kuva H. Hämäläinen/HKM 14.11.2012.

Koekuoppa 7 sijaitsi edellisestä 4 m pohjois-luoteeseen. Kuoppa oli enimmillään noin 60 cm syvä pohjois- ja länsilaidoilla. Itäprofiilin korkeus oli 45 cm. Pohjalla oli kallio. Kuopan itälaidalla oli pari kiveä. Ei rakenteita. Eteläprofiilissa kallion pinnalla pötkötti tiili, jonka yläpuolelta löytyi piiposliinia ja lasia.

Lounaiskoordinaatit: 23541,68/51688,67

Korkeus alin-ylin: 15,25–15,77 m mpy

Pinta-ala: 1,0 m²

Kerrostumat:

Kallio.

0–20 cm multainen harmahtava savi

20–45/60 multa, jossa tiilenmuruja, *posliinia*, *piiposliinia* jne

Paksu multakerros lienee uutta kerrostumaa viljelyn ajoilta. Pinnasta 30 cm:n syvyyteen löytöinä saatiin mm. *posliinia*, *piiposliinia*, *kivisavikeraaminen mineraalivesipullon kylkipala*, *alumiininen limpparipullon korkki*. Tästä syvyydestä pohjaan asti löytöinä saatiin mm. *muutama rautanaula*, *runsaasti piiposliinia*, *posliinia*, *ruskeaa pullolasia*, *punasavea*, *aavistuksen turkoosinsävyyinen kylkipala lasisesta mineraalivesipullosta*.

Koekuoppa 7, kuvaussuunta länteen. Kuva H. Hämäläinen/HKM 14.11.2012.

Koekuoppa 8 sijaitsi tontin lounaisosassa kallion päällä. Tarkoitus oli tarkistaa, olisiko kalliolla jäänteitä tontin lounaiskulman ulkopuolella olleesta rakennuksesta.

Lounaiskoordinaatit: 23519,69/51674,25

Korkeus alin-ylin: 18,42–18,69 m mpy

Pinta-ala: 0,45 m²

Kerrostumat:

Kallio.

0–~30 cm multa

Kallion päällä oli vain noin ~30 cm kerros multaa, seassa hyvin vähän pieniä tiilenmuruja. Pinnalla oli sammal. Löytöinä mullasta saatiin *kirkas ja ruskea pullon tai lasiastian kylkipala*.

Vasemmalla koekuoppa 8 (kuvaussuunta itään) kallion laella ja oikealla koekuoppa 9 (kuvaussuunta länteen) edellisen pohjoispuolella. Kuvat H. Hämäläinen/HKM 14.11.2012.

Koekuoppa 9 sijaitsi edellisestä 10 m kutakuinkin pohjoiseen. Kuoppa tehtiin notkelmaan, jossa vaikutti olevan paksummalti maata. Kuopan syvyys oli enimmillään 54 cm kuopan koillisnurkassa. Pohjalla oli kallio, jossa on harjanne.

Lounaiskoordinaatit: 23530,35/51676,86

Korkeus alin-ylin: 16,74–17,26 m mpy

Pinta-ala: 0,7 m²

Kerrostumat:

Kallio.

0–54 cm multa, jossa pieniä tiilihappuja. Mullan seassa muutama pieni kivi Ø 5–15 cm.

Koko syvyydeltä oli multaa, mutta pinnassa 10 cm paksuudelta mullan seassa soraa, kuten KK10:ssä. Löytöinä mm. *modernia lasi- ja muovitavaraa, piiposliinia*.

Koekuoppa 10 sijaitsi edellisestä 11 m koilliseen. Kuopan pohjalta tuli esiin porrasmainen kallio. Kuopan länsireunan syvyys oli 44 cm ja itäreunan 75 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23539,75/51684,46

Korkeus alin-ylin: 15,40–16,19 m mpy

Pinta-ala: 0,53 m²

Kerrostumat itäprofiilissa:

Kallio

0–20 cm ruskea hiekkainen multa, *kirkasta ja ruskea pullolasia*

20–28 vaalea savi

28–75 multa, jossa vähän tiilenmuruja, *posliini- ja piiposliinipalat*

Puolen metrin multakerros lienee uutta kerrostumaa palstaviljelyn ajoilta. Aivan pinnassa välillä 68–75 cm on mullan seassa karkeaa soraa kuten KK9:ssä. Sora saattaa olla peräisin täyttömaasta, jota on tuotu tontin luoteisosaan. Löydöt sekä savikerroksen alla että päällä vaikuttavat uudelta tavaralta.

Koekuoppa 11 sijaitsi koekuoppien KK4 ja KK7 välissä tulevan rakennuksen kohdalla. Syvyys enimmillään 77 cm kuopan kaakkoiskulmalla. Länsiprofiilin korkeus oli 48 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23543,98/51694,18

Korkeus alin-ylin: 14,45–15,19 m mpy

Pinta-ala: 0,9 m²

Kerrostumat kuopan itäprofiilissa:

Kallio

0–10 cm ruskea hieno puhdas hiekka (vain profiilin eteläosassa)

10–32 hiekansekainen multa (karkeampi kuin yleensä muualla)

32–43 multainen savi

43–77 multa, jossa hyvin vähän tiilenmuruja

Kuopasta saatiin joitakin pieniä kiviä sekä betonipaloja, jollaisia saatiin myös koekuopista KK6 ja KK7. Löytöinä kuopasta saatiin *erikokoisia rautanauvoja, osa varsin kookkaitakin, vihreää, ruskeaa ja kirkasta lasitavaraa ja piiposliinia sekä muovia.*

Koekuoppa 12 sijaitsi koekuoppien KK5 ja KK6 välissä tulevan rakennuksen kohdalla.

Koekuopan lounaiskulmasta noin 60 cm syvyydestä tuli esiin kookas kivi, jonka ympärillä oli suhteellisen tasaisena kerroksena pieniä laastipintaisia kiviä sekä laastimöykkyjä. Kookas kivi lepäsi kallion päällä, joskin sen pohjoisreunan alla oli hieman multaa. Näiden johdosta kuoppaa laajennettiin länteen. Laajennuksella haluttiin selvittää, voisiko kyseessä olla seinärakenne, seinän perustuskivi, nurkkakivi tms. Kerrostumat kirjattiin ylös muutamasta kohdasta.

Lounaiskoordinaatit: 23538,33/51695,92

Korkeus alin-ylin: 14,27–15,28 m mpy

Pinta-ala: 1,77 m²

Kerrostumat kuopan itäprofiilissa, missä kuopan syvyys on 90 cm:

Kallio

0–6 cm tumma multa, orgaanista ainesta, puulastuja, hiiltä

6–26 ruskea, karkea hiekka, vähän multaa, pieniä laastipintaisia kiviä Ø 5–15 cm

26–35 harmaa savi

36–90 tumma multa, tiilenmuruja

Kerrostumat kuopan pohjoisprofiilissa, missä kuopan syvyys on 78 cm. Tätä profiilia ei kaivettu kallioon saakka.

0–7 cm harmaa savi

7–78 tumma multa, jossa tiilihippuja

Pohjoisprofiilissa harmaan saven alla oli laastipintaisia kiviä ja laastimöykkyjä, joiden väleissä oli tyhjää.

Kuopassa oli siis päällimmäisenä paksu multakerros, kuten muissakin kuopissa. Tästä multakerroksesta saatiin löytöinä muutama *rautanaula*, *piiposliinia*, *punasavi- ja lasitavaraa ja eläinten luita*. Tämän alla on ohut savikerros ja savikerroksen alla jonkinlainen purkukerros koko kuopan laajuudelta. Se sisältää pieniä laastipintaisia kiviä, laastimöykkyjä ja –paloja kerroksena. Kivi- ja laastimöykkyjen väleissä on koloja, joten lattiasta ei ole kyse. Kookkaan kiven ympärille on vain jäänyt betonista/laastista purkuainesta, joka liittyynee varastoihin 1800-luvulta. Laastisen kerroksen alta saatiin löytöinä samantapaista tavaraa.

Alinna olevasta orgaanista ainesta sisältävästä mullasta saatiin uudehkon näköinen *ruskeasta lasista valmistetun pullon pohjapala* kuopan etelälaidalta. Kookkaan kiven itälaidalta samasta multakerroksesta löytyi *5 pennin raha vuodelta 1872*. Kuopan löytöaineisto ei vaikuta tätä vanhemmalta.

KK12, missä kookkaan kiven ympärillä on laastista purkumassaa. Samankaltainen purkukerros oli KK6:ssa. Kuvaussuunta W. Kuva H. Hämäläinen/HKM 15.11.2012.

KK12. Kiven länsipuolella näkyy tummaa eristettä. Kuvaussuunta W. Kuva H. Hämäläinen/HKM 15.11.2012.

Kookkaan kiven mitat: 90x60x35 cm. Kiven pintaan on takertunut/painautunut voimakkaan tuoksuista eristettä (piki, kreosiitti?). Samaa ainesta on kiven länsipuolella laastisen purkumassa alla ja mm. koekuopissa 1 ja 3.

Koepisto 13 sijaitsee tulevan rakennuksen luoteiskulman paikkeilla. Kohdalle oli ilmeisesti tuotu maata grillipaikkaa varten.

Lounaiskoordinaatit: 23550,68/51688,28

Korkeus alin-ylin: 15,54–15,79 m mpy

Pinta-ala: 0,2 m²

Kerrostumat:

Kallio

0–22 cm multa, jossa hyvin vähän tiilenmuruja

Matalassa kuopassa oli siis pelkkää multaa ja vain muutama moderni löytö.

Koepisto 14 sijaitsee tontin luoteisneljänneksessä. Alueelle on mahdollisesti tuotu täyttömaata 1900-luvulla.

Lounaiskoordinaatit: 23545,88/51677,65

Korkeus alin-ylin: 16,39–17,07 m mpy

Pinta-ala: 0,3 m²

Kerrostumat:

0–23 cm ruskeanharmaa siltti, jonka seassa tiilenpaloja ja -muruja

23–36 harmaa savi

36–67 ruskea multa, jonka seassa pieniä kiviä Ø 5–10 cm, tiilenpuolikkaita, tiilenpaloja, laastinpaloja, laastimurua

Alinna oleva tiiltä sisältävä hieno aines vaikutti jatkuvan syvemmälle. Se ei sisältänyt kookkaampia kiviä. Kuoppaa ei kaivettu tätä syvemmälle. Aines on 1900-luvulla paikalle tuotua täyttömaata, myös muutaman löydön perusteella.

Koepisto 15 sijaitsi edellisestä runsaat 5 m lounaaseen. Se sijaitsi kohdassa, missä ilmakuvien perusteella vaikutti olevan uudempaa täyttömaata. Kuopan syvyys oli enimmillään 76 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23540,97/51674,03

Korkeus alin-ylin: 17,61–18,38 m mpy

Pinta-ala: 0,4 m²

Kerrostumat:

0–60 cm ruskeanharmaa silttinen hiekka, jonka seassa, tiilenpaloja, erikokoisia kiviä Ø 5–35 cm, laastipintaisia kiviä,

60–76 ruskea multa, jonka seassa tiilihippuja

Ohuen multakerroksen alla oleva purkuaines jatkui todennäköisesti syvemmälle. Tontin luoteisosan pengerrykset vaikuttavat sisältävän kivistä tiilistä purkumassaa. Pinnasta 30 cm syvyyteen saatiin löytöinä mm. *erikokoisia rautanauloja ja pala punasavea*.

KK 15 lounaaseen kuvattuna. Kuva H. Hämäläinen/HKM 15.11.2012.

Koekuoppa 16 sijaitsi etelään koekuoppa KK6:sta. Kuopan syvyys oli enimmillään 73 cm.

Lounaiskoordinaatit: 23532,30/51690,69

Korkeus alin-ylin: 15,06–15,85 m mpy

Pinta-ala: 0,5 m²

Kerrostumat:

0–~20 cm tumma multa, jonka seassa ilmeisesti kalliosta irronnutta pientä kivimurskaa.

~20–38 cm hiekkainen multa, jossa runsaasti tiiltä, *rautanauloja*, *piiposliinia*, *koristekaakelia*, *punasavea*, *lasia*

38–73 ruskea multa, jonka seassa tiilenmuruja

Kuopan pohjalla oli pari pientä kiveä, muutoin aineksessa oli kiviä vähänlaisesti. Kuoppaa ei pystytty syventämään, koska vettä alkoi kertyä kuoppaan. Todennäköisesti kallio olisi pian tullut vastaan. Kalliossa oli tässä kohtaa notkelma, johon kertyi vettä. Tiiltä sisältävästä hiekkaisesta kerrostumasta saatiin löytöinä mm. koristekaakelia ja muuta uudehkon näköistä aineistoa sekä pari eläimen luuta. Kerroksessa oli ympäristöstä levinnyttä uudehkoa aineistoa, joka oli jäänyt viljelymullan alle.

Muita ilmiöitä

Tontin lounaisosassa kallion päällä KK8:n vieressä oli pieni kivillä reunustettu kukkaistutus.

Tontin länsilaidalla sijaitsevan jyrkkäpiirteisen kallion eteläpuolelle oli rakennettu kivistä pengerrys kallion juureen. Luonnonpyöreitä ja särmikkäitä kiviä oli aseteltu löyhästi kahteen kerrokseen. Kivien Ø 15–70 cm. Korkeutta kivrakenteella oli noin puoli metriä ja leveyttä 70–80 cm. Rakenteen itä- ja etelälaidat olivat ehjät, mutta länsireuna oli hajonnut/epämääräinen. Kivien päällä oli vahva sammal. Rakennelman sisäpuolella kasvoi villiintynyttä syreeniä. Aita ulottui osittain tontin ulkopuolelle eli länsipuolelle. Tontin raja kulkee rakenteen poikki.

Tontin länsilaidalla kallionpyylän eteläpuolella oli kivipengerrys syreenille.

Naapurin kiviaita lounaasta kuvattuna. Kuva H. Hämäläinen/HKM 15.11.2012.

Tontin lounaisnurkan paikkeilta mitattiin takymetrillä myös kiviaita (yllä). Jälkitöissä sen havaittiinkin olevan naapurin puolella tonttien rajan tuntumassa. Se koostui pääasiassa

luonnonpyöreistä kivistä, kooltaan $\varnothing$ 15–60 cm ja oli kasattu löyhästi aitamuodostelmaan. Se alkoi tontin länsirajan linjalta ja päättyi idässä kalliopaljastumaan. Aidassa on kiviä 2–3 kerrosta ja se on noin 8 metriä pitkä. Leveyttä aidalla oli puolisen metriä. Aidan pohjoispuolella kallio nousee jonkin verran. Kiviaidan eteläpuolella on naapurin käytöstä pois jäänyt pelto, joka kasvaa nuorta lehtipuuta, nokkosta ja putkikasveja. Kivet lienee raivattu pellosta.

Tulkinta havainnoista

Koekuopitus painottui siis tontin koillisosaan, missä maakerroksia vaikutti olevan paksummalti. Koekuopissa oli päällimmäisenä multakerros (tai hieman sorainen multakerros). Multakerroksen paksuus vaihtelee 15–80 cm ja se on todennäköisesti tuotu paikalle 1900-luvun palstaviljelyn aikaan.

Tontin koillisosaan sijoitettuja koekuoppia 1–3 yhdisti kivinen kerros noin 40–50 syvyydellä maanpinnasta. Koekuopassa 1 se vaikutti suorastaan kivilattialta. Lattia ja kiviset maa-ainekset em. koekuopissa liittyvät todennäköisesti varastoon, joka on sijainnut nykyisen tontin koillisosassa ja jotka on purettu 1900-luvun alussa.

Kuvassa päällekkäin vuoden 1877 kartta sekä nykykartta koekuoppineen. Koekuopat on merkitty sinisillä kuvioilla. Vihertävä viiva kuvaa tutkitun tontin rajoja. Koekuoppien numerot selviävät yleiskartasta 2. Pohjoinen on kuvan yläreunassa. Pohjakartta on Helsingin kaupungin sähköinen johtokartta. Muokkaus H. Hämäläinen 2015.

Varastojen sijainti suhteessa koekuoppiin havainnollistuu karttarekonstruktiossa, jossa on asetettu päällekkäin vuoden 1877 kartta sekä nykymaasto koekuoppineen. Päällekkäisprojisointi on suuntaa antava, mutta saattaa antaa selityksiä joillekin ilmiöille. Sen perusteella koekuopat 1-3 vaikuttavat osuvan pohjoisemman varaston kohdalle. Pohjoisin koekuoppa 1 on aivan varaston pohjoisseinän tuntumassa. Kiveys voi hyvinkin liittyä tähän varastoon.

Koekuoppien 1–3 eteläpuolella samassa rivissä sijainneissa koekuopissa 4–5 ei ollut enää niinkään paljon kiviä, mutta viitteitä purkujätteestä betonin, tiilenpalojen ja pistävältä tuoksuvan eristeen (piki, kreosiitti?) muodossa. Purkujäte oli sekoittunut multaan, jota koekuopissa oli paksu kerros.

Koekuopat 6, 7, 11, ja 12 vaikuttavat osuvat eteläisemmän varaston kohdalle päällekkäisprojisoinnin perusteella. Näistä kaikista kuopista saatiin betoni/laastipaloja, vähän kiviä ja joitakin tiiliä. Erityisen selkeä laastimöykkykerros oli koekuopissa 6 ja 12. Kyse lienee purkujätteestä, joka on jäänyt alueelle varastojen jäljiltä. Kivisten ja laastisten kerrostumien päällä oli aina tuo peltomulta. Koekuopassa 12 havaittu kookas kivi saattaisi osua eteläisemmän varaston etelälinjalle, jolloin se voisi liittyä seinän perustukseen. Sen yhteydessä havaittiin tummaa eristettä.

Varastojen rakenteista lienee peräisin myös tämä tumma, pistävältä tuoksuva aines. Tämä saattaa olla pikeä tai kreosiitiksi. Kreosiittia on käytetty vanhoissa rakennuksissa kosteuseristeenä 1800-luvulta.

Harmaa savi, jota havaittiin useissa koekuopissa, vaikuttaa olevan myöhemmin tuotua täyttömaata ja liittyy mahdollisesti vaiheeseen, jolloin alueella on harjoitettu palstaviljelyä. Savikerros esiintyy vaihtelevasti koekuopissa yleensä peltomullan alapuolella ja toisinaan se sijaitsee purkukerrokselta vaikuttavan kerroksen päällä. Toisinaan se esiintyy alimpana kerroksena kallion päällä, jolloin sen päällä on vain peltomultaa.

Tontin luoteisosassa vaikutti olevan ainakin 70–80 cm:n paksuudelta täyttömaata. Tänne alueelle kaivettiin koepistot 14 ja 15. Molemmissa oli peltomultakerroksen alla erikokoisia kiviä ja tiilenpaloja sisältävä silttinen täyttömaa. Kuopissa oli myös laastia ja laastipintaisia kiviä. Näiden kivisten kerrosten läpi ei kyetty kaivamaan. Ainesta oli koekuopissa noin 60–80 cm syvyydelle. Vanhoissa viistoilmakuvissa 1900-luvun alusta tällä alueella näkyy kaarevia pengerryksiä, jotka ilmeisesti muodostuvat tästä kivisestä ja tiilisestä aineksestä.

Koekuopissa 6, 10 ja 12 oli alinna ruskea orgaanista ainesta sisältävä kerros. Tämä saattaa ajoittua varastojen käyttöaikaan tai olla alueen luonnollista maannosta. Ilman enempiä löytöjä näitä alimpia kerroksia on vaikea ajoittaa. Tontin alueelta ei löytynyt selkeitä viitteitä varhaisemmista rakenteista tai kulttuurikerroksista koekuoppien perusteella.

Löydöt

Koekuopista saatu löytömateriaali viittaa lähinnä toimintaan 1800- ja 1900-luvuilla. Löytöinä saatiin asutuksen liepeille tyypillisesti kertyvää materiaalia, kuten astia- ja pullolasia, punasavikeramiikkaa, piiposliinia, posliinia, kaakelia, kattohuopaa, muovia, ikkunalasia, rautanauvoja.

Koekaivauksessa saatiin kolme rahaa. Koekuopasta **1** lattian alta (konteksti hieman epävarma) saatiin ruotsalainen kupariraha. Raha on erittäin kulunut ja vaikea tulkittava. Rahasta erottaa heikosti kuvion, jonka perusteella raha voisi ajoittua 1700-luvun alkupuolelle (1719–1750). Kyseessä saattaisi olla $\frac{1}{2}$ tai yhden äyrin raha, jossa on ristikkäiset nuolet vaakunan sisällä ja tämän kuvion yläpuolella kruunu. Toinen pinta on täysin kulunut.

Koekuopasta **2** kivisen purkukerroksen yhteydestä saatiin yhden pennin raha vuodelta 1916. Koekuopasta **12** purkujätekerroksen alta saatiin viiden pennin raha vuodelta 1872.

Esimerkiksi tupakanpoltoon liittyviä ns. liitupiippuja, joita yleensä löytyy runsaasti 1600–1700-luvun asutuksen yhteydestä, ei löydetty lainkaan. Löytöaineisto painottuu siis yhtä rahaa lukuun ottamatta 1800-luvulle/1800-luvun lopulle ja nuoremmaksi. Löytöjä ei ole tallennettu kokoelmiin, vaan niistä on tehty poistettujen löytöjen luettelo raportin yhteyteen sekä kuvaliite (liite 5).

Kopterikuva Kellomäki 2012:sta. Kuvan vasemmassa alanurkassa näkyy vuonna 1999 tehty polku, jonka kohtaa kaivettiin ja koekuopitettiin. Kuvaussuunta N. Kuva: Fonecta kartat, kopterikuvat.

5.2. Kellomäki 2009

Kellomäki 2009 käsitti kahden uuden eko-talon (Hämeentie 168 ja 170) rakennuspaikan arkeologisen potentiaalin selvittämisen (ks. kartta s. 83; kuvat Vanhakaupunki 2009:1-56). Tarkastusalue oli kooltansa noin 25 x 68 metriä ja 1212 m². Kohteessa käytiin jo vuonna 2008 tilanteen kartoittamiseksi (kuvat 1-6). Maastokäynnin ja arkistolähteiden perusteella katsottiin silloin arkeologisten kaivausten tai edes varsinaisten koekaivausten järjestämisen olevan turhaa. Suurimmaksi osaksi avokalliona olleiden molempien tonttien kadunvarsilla on ollut asuinrakennukset kadun suuntaisesti ja niiden lisäksi vielä muualla muita rakennuksia 1800- ja 1900-luvuilla. Rakennuskanta on myös uusiutunut tänä aikana. Neuvotteluissa päädyttiin, että tontin eteläosaan tehdään vielä varmuuden vuoksi ennen maarakennustöiden alkamista seuraavana vuonna koneellisesti kaivettavat koekuopat ja maarakennustöitä valvotaan tarvittaessa tarkastuskäynneillä.

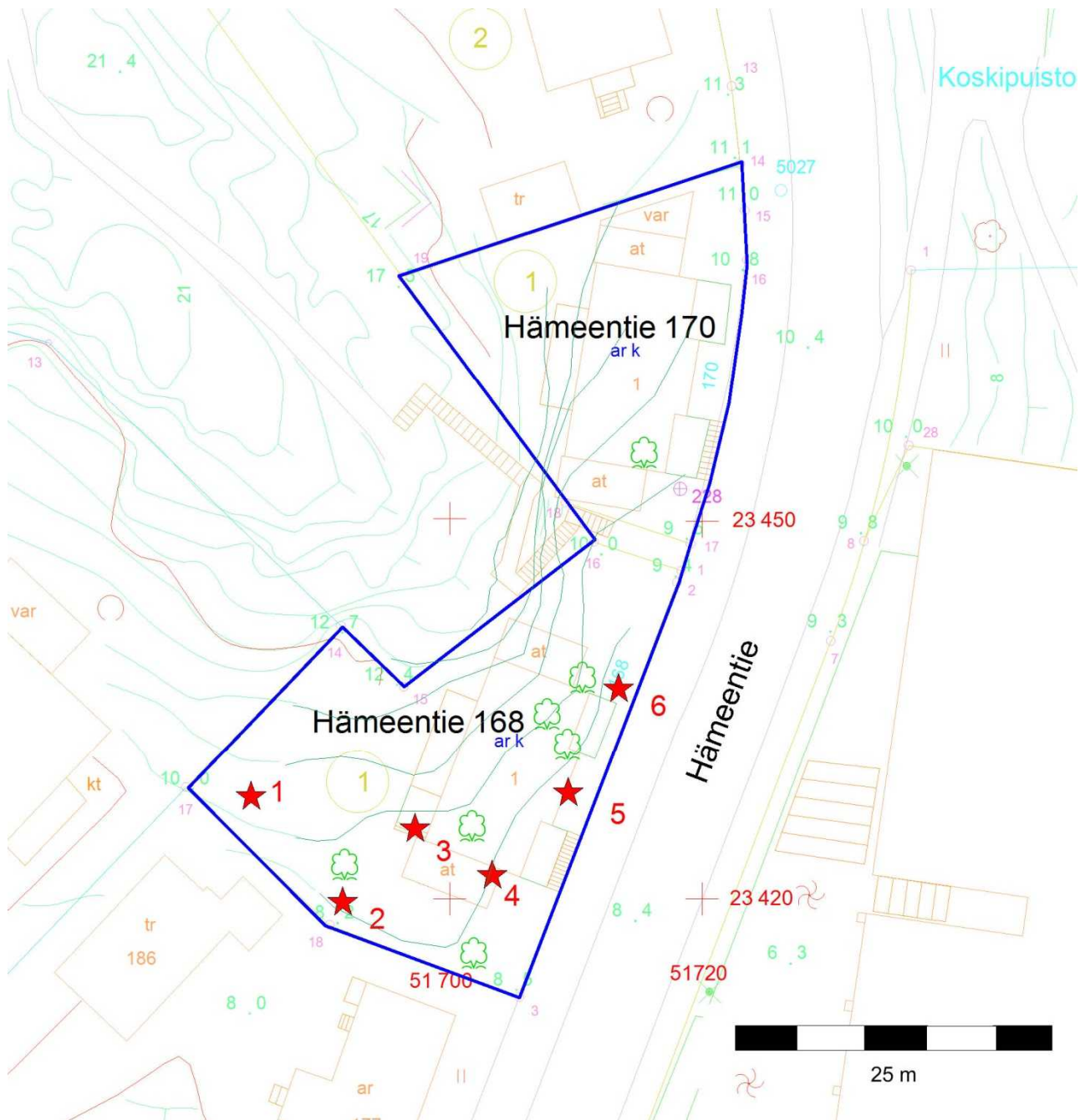
Pääosa Hämeentie 168:n tontista kuvattuna tontin pohjoisosasta ylhäältä kalliolta vuonna 2009. Kuvan vasemmassa reunassa kadun varressa on sijainnut karttojen ja kuvien perusteella ainakin vuosina 1839-1907 asuinrakennus ja punaisten rakennusten edessä tontin lounais- ja koillisnurkissa ulkorakennuksia. Kuvaussuunta S. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:9).

Työt alkoivat 19.5.2009 neljän koekuopan kaivamisella Hämeentie 168 etelärajan tuntumaan ja kahden koekuopan kaivamisella tontin itäosaan Hämeentien jalkakäytävän viereen. Alue kuvattiin uudelleen ennen töiden aloittamista (kuvat 7-11).

Ensimmäisen ryhmän kuopat sijaitsivat tontin eteläosassa. Heti niiden pohjoispuolella oli kalliopaljastumia, joilla oli sijainnut karttojen ja kuvien perusteella ulkorakennus ainakin vuosina 1877-1907 (ks. kuvat 35-37; kartat s. 17-20, 32 ja 34). Tontin luoteis- ja pohjoisosissa oli jyrkästi luoteeseen kohoava rikkonainen avokallio. Se tuli tontin keskellä kaakkoa kohden laskevana osittain mullan ja kasvillisuuden peittämänä. Tontin Hämeentien varrella on sijainnut 1800-luvulla pitkittäin asuinrakennus osittain nykyisen jalkakäytävän kohdalla, sillä Hämeentietä on levennetty myöhemmin paljon. Asuinrakennuksen eteläpuolella on ollut nykyisen tontin kaakkoisnurkassa ja osittain eteläpuolisen tontin puolella vielä yksi ulkorakennus. Tontin lounais- ja kaakkoiskulmiin jäi hiukan arkeologisesti potentiaalisia kerroksia, joissa kasvoi muutamia puita. Seuraavalla sivulla olevassa kartassa näkyvät vanhemmasta kartasta otetut puut olivat suurimmaksi

osaksi paikoillaan, mutta eteläräjällä lounaiskulmassa puu oli kaadettu ja uusi melko iso oli jo kasvamassa lännempänä.

Kaivetut kuopat olivat korkeudella 9-10 m mpy. Kaivinkone kaivoi kuopat kerroksittain kaapimalla arkeologin valvonnassa leveällä kauhalla noin 1,0-1,5 metrin levyiseksi ja noin kahden metrin pituisiksi. Kuoppa kaivettiin kallioon tai luonnolliseen maahan saakka. Kuopat sijoitettiin kartalle ja kerrokset dokumentoitiin. Tarkempia korkeustietoja kuopista ei otettu. Kiinteitä rakenteita ei tavattu. Vähäistä uudempaa esineistöä ei otettu talteen ja vanhempaa (-1800-l) esineistöä ei tavattu.

Mk 1:500

Helsingin erilliskoordinaatisto

Tarkastusalue Kellomäki 2009 kantakartalla. Punaisilla tähdillä on merkitty kaivinkoneella tehtyt koekuopat. Tarkastusalueen vahvemmat vihreät korkeuskäyrät ja puut on siirretty vanhemmasta kantakartasta. Puut eivät kaikin osin vastaa vuoden 2009 tilannetta. Karttapohja Helsingin kaupungin kiinteistöviraston kaupunkimittaus.

Koekuoppa 1 (kuvat 14-17) sijaitsi tontin lounaisosassa. Se oli 1,7 metriä syvä. Maanpinnasta noin yksi metri alaspäin oli yhtenäinen multakerros, jonka alla oli 40 cm tummempaa multaa. Alimpana oli noin 30 cm kellertävää luonnollista hiekkaa. Ylin multakerros näytti paikalle melko myöhään kertyneeltä maalta, jossa oli vain vähäisesti uudempaa esineistöä. Alempi tummempi multakerros oli löydötön. Kyseessä oli luultavasti alkuperäinen maakerros. Heti eteläpuolella olevan tontin eteläisen rajalinjan kohdalla meni niin vesi- kuin viemäriputket lännestä itään Hämeentielle.

Koekuoppa 1:n itäprofiili. Alimpana oli luonnollinen hiekka. Kuvaussuunta S. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:16).

Koekuoppa 2 (kuvat 17-18) tehtiin edellisestä noin 11 metriä kaakkoon tontin etelärajan keskivaiheelle. Kuoppa oli 1,3 metriä syvä. Pohjalla oli tasainen kallio. Sen päällä oli 40-50 cm multaa ja 10-20 cm mullan ja hiekan sekainen kerros. Pintakerros muodostui mullasta. Alin kerros oli luultavasti alkuperäistä maata, mutta ylemmät kerrokset ovat syntyneet melko myöhäisestä toiminnasta. Vanhoja esinelöytöjä ei tullut.

Koekuoppa 3 (kuvat 19-20) tehtiin noin kahdeksan metriä edellisen koillispuolelle lähelle avokalliota. 1,1 metrin syvyinen kuoppa muodostui 90 cm paksusta yhtenäisestä multakerroksesta, jonka alla oli melko samanlainen 20-30 cm paksu multakerros. Ylemmässä multakerroksessa profiilissa roikkui syvällä vielä uudempia kangaspaloja. Ylempi multakerros ja todennäköisesti myös alempi multakerros ovat uudempaa kerrostumaa.

Koekuoppa 3 tontin luoteisosassa avokallioalueen reunalla. Kuvaussuunta NW. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:19).

Koekuoppa 4 (kuva 21) tehtiin tontin kaakkoisosaan noin seitsemän metriä edellisen kuopan itäpuolelle. Tämä oli ainoa kuoppa, jossa oli useampia selvempiä kerrostumia. 1,6 metriä syvässä kuopassa oli alimpana 20 cm hiekkää. Sen päällä oli 50 cm multaa, 10 cm harmaata hiekkää, 20 cm vaaleanharmaata hiekkää, 20 cm punertavaa hiekkää, 30 cm hiekkaisista multaa ja lopuksi 10 cm multaa. Alin hiekkakerros oli luonnollinen hiekkakerros ja multakerros sen päällä oli myös vanha. Yläpuoliset kerrokset olivat uudempia. Alimmat niistä liittyivät todennäköisesti kohdalla karttojen ja kuvien perusteella ainakin vuosina 1839-1907 kadun varressa pitkittäin sijainneeseen asuinrakennukseen. Rakennus on sijainnut koekuoppien 4-6 kohdilla. Punertava hiekka on melko uutta muodostumaa. Vastaavaa tuli runsaasti Hämeentien jalkakäytävän kohdalta. Kyse voi olla kadunpinnan nostamista. Esimerkiksi eteläpuolinen Hämeentien 166 sijaitsee huomattavasti nykyisen Hämeentie alapuolella. Kuopasta ei tullut vanhempia esinelöytöjä.

Koekuoppa 4 vanhan rakennuksen kohdalla. Luonnollisen hiekkakerroksen päällä on vanha multakerros ja sitten uudempia hiekka- ja multakerroksia. Kuvaussuunta N. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:21).

Tontin äärimmäiseen kaakkoisnurkkaan ei tehty koekuoppaa kohdalla olleiden puiden ja eteläpuolella menevien putkilinjojen takia ja kiverrostuman takia. Kyseessä oli ilmeisesti 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun rakennusten kivijalkojen kasattu irtokiviä.

Koekuoppa 5 (kuva 22) tehtiin Hämeentien jalkakäytävän viereen kahdeksan metriä pohjoisemmaksi koekuopasta 4. Noin 50 cm syvässä kuopassa oli pohjalla kallio ja sen päällä oli yhtenäinen multakerros, joka oli uudempaa kerrostumaa.

Koekuoppa 5 Hämeentie 168:n keskiosan itäreunalla Hämeentien vieressä. Yhtenäisen multakerroksen alla oli kallio. Tällä kohtaa on sijainnut ainakin vuosina 1839-1907 asuinrakennus. Kuvaussuunta N. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:22).

Koekuoppa 6 (kuvat 23-26) tehtiin edellisestä koekuopasta yhdeksän metriä pohjoiseen tontin koillisnurkkaan Kellomäelle johtavan portaikon hiekkatasanteen eteläpuolelle. Kuoppa oli noin 80 cm syvä. Ohuen multakerroksen alla oli uudempi sekoittunut hiekka-, multa- ja rakennusjätekerros tiiliseen ennen kalliota. Ne liittyivät todennäköisesti kohdalla karttojen ja kuvien perusteella ainakin vuosina 1839-1907 sijainneeseen rakennukseen.

Koekuopissa ei ollut rakennejäännöksiä eikä niistä tullut vanhaa kaupunkiajalle ajoittuvaa tai muuta 1600-1700-lukujen esineistöä. Vähäiset löydöt olivat uudempia.

11.6. tarkastuksen aikana kallion päältä oli kuorittu maata pois ja tontin eteläosassa oli poistettu multaa ja hiekkaa tiettyyn korkeustasoon saakka. Tällöin (kuvat 26-43) näkyi selvästi kuinka kallio on ollut lähes koko tontin alueella aivan lähellä maanpintaa. Ainoastaan tontin lounais- ja kaakkoiskulmissa oli multaa tai hiekkamaata. Tontin koillisnurkassa kallion päällä on ollut luonnollista hiekkaa ennen kalliota. Vanhaa esineistöä ei näkynyt kaavitulla alueella.

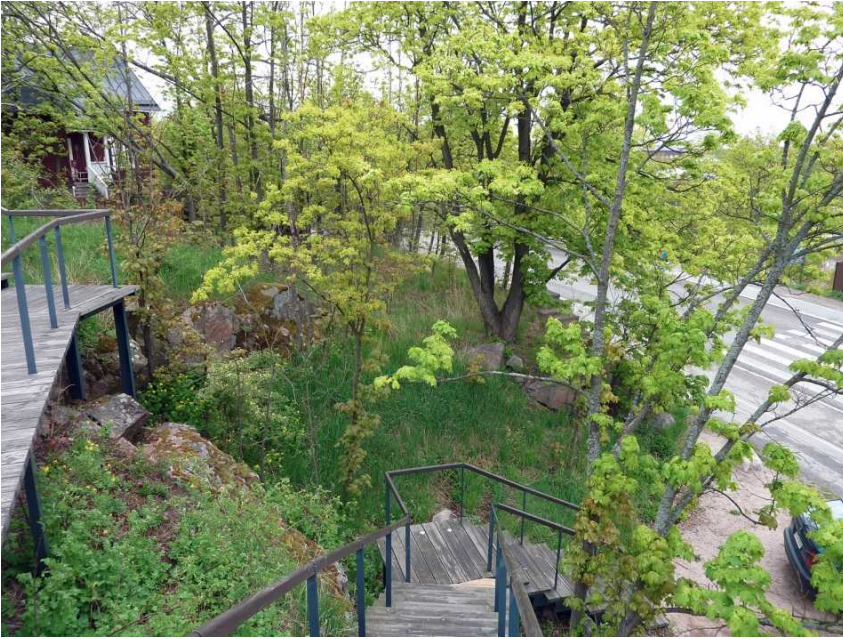
Kuvapanorama Hämeentie 168 maankuorimisen aikana. Lähes koko tontilla tuli kallio esiin äärimmäisiä lounais- ja kaakkoisnurkkia lukuun ottamatta. Kuvaussuunta S. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:26-27).

Edellinen tilanne vastakkaisesta suunnasta kuvattuna. Oikealla näkyy runsaasti täytekerroksia Hämeentien kohdalla. Kuvaussuunta N. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:41-42).

Tontin lounaisnurkan länsiprofiilissa näkyi selvästi paksu roskajätekerros, jonka alla oli multa- ja hiekkakerrokset. Niissäkin ainakin yläkerroksissa oli uudempaa sotkua.

Hämeentien 168 ja 170 välissä oli kallioalue (ks. kuva s. 12), jossa sijaitsi portaat ylös Kellomäelle. Kallio oli rikkonainen kohdalla ja sitä oli louhittu laajalti. Tällöin alue on tuhoutunut kokonaan. Louhinta on tapahtunut luultavasti 1800-luvun lopussa. Se on voinut liittyä vesilaitoksen rakentamiseen.

Hämeentie 170:n tarkastusalue kuvattuna tontin eteläpuolelta Kellomäelle johtavilta portailta ennen maanrakennustöitä. Alueella on sijainnut rakennuksia karttojen perusteella ainakin 1839-1950/60-luvut. Portaiden kohdalla kalliota oli louhittu joskus aiemmin laajalla alueella. Kuvaussuunta N. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:12).

Hämeentie 170:ssä (kuvat 12-13, 45-49) päätettiin tehdä vain valvontaa. Voimakkaasti poimuttunut kallio oli melko pinnassa ja suurimman osan tontista täytti ennen vuotta 1964 puretun rakennuksen jäännökset. Tontilla on ollut karttojen ja kuvien perusteella useita rakennuksia 1839-1950/60-luvuilla (kuvat s. 21-23, 28-29 ja 36-37; kartat s. 17-20, 32 ja 34). Viimeisen rakennuksen ajalta on tontin betoninen tukimuuri jalkakäytävän vieressä. Tontin arkeologinen potentiaali nähtiin häviävän pieneksi myöhemmän rakennustoiminnan takia. Kaavitulla alueella näkyi vain uudempaa roskaa ja edellä mainitun rakennuksen tiiliä ym.

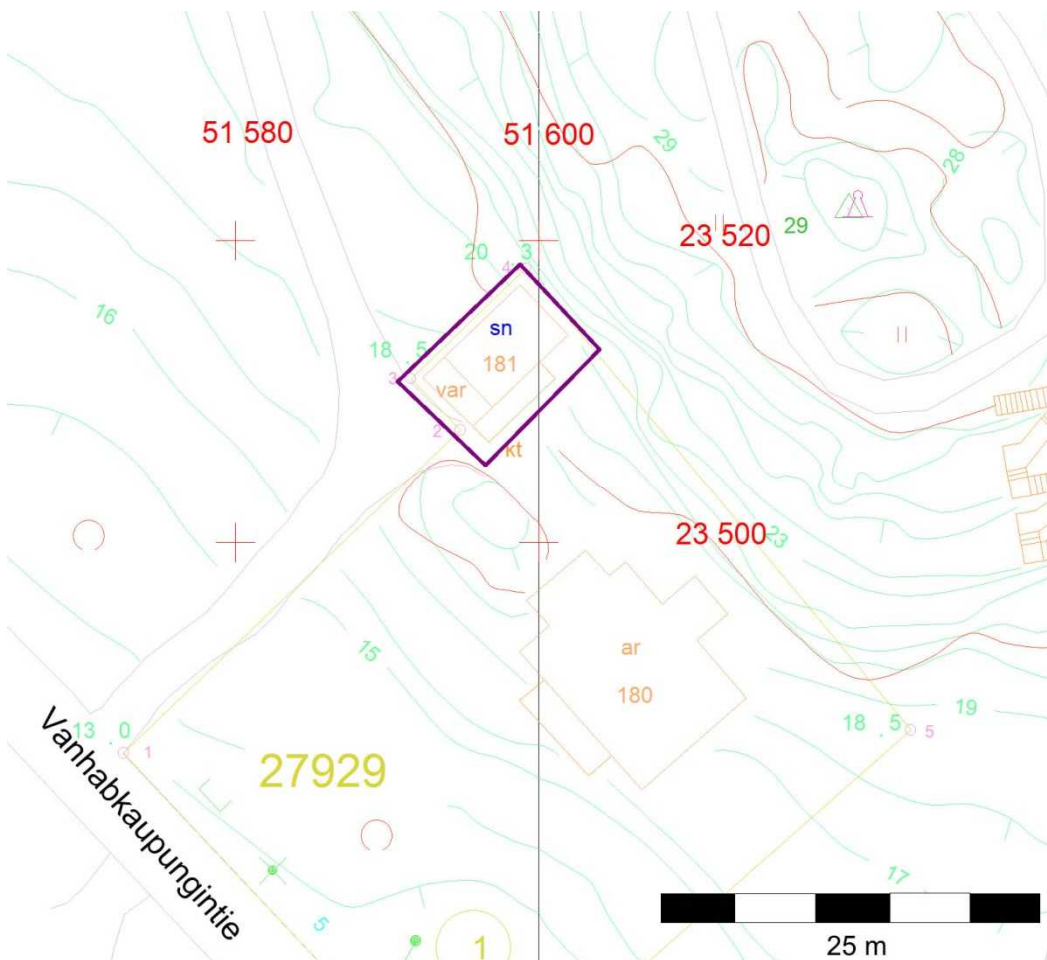

Hämeentie 170:stä on poistettu rakennuksen jäännökset ja maakerrokset on kuorittu pois kallioon saakka. Hämeentie varrella on vielä jäljellä vanha betoninen tukimuuri. Kuvaussuunta E. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2009:49).

Valvonta varmisti ennakkoajatukset Kellomäki 2009:ssä. Kallio oli enimmäkseen esillä tonteilla tai aivan heti kasvillisuuden ja ohuen multakerroksen alla. Osa multa-alueista oli selvästi melko myöhään muodostuneita ihmisen toimesta. Ne olivat yllättävän paksuja sekoittuneita kerroksia kallion tai vanhan alkuperäisen multakerroksen päällä. Muutamassa kohdassa saattoi olla vanhaa multakerrosta. 1800- ja 1900-lukujen rakennustoiminta tai muut toiminta oli tuhonnut mahdolliset arkeologiset kerrokset näillä multa-alueilla. Esinelöytöjä tai rakennusjäännöksiä 1800-lukua vanhemmalta ajalta ei tavattu.

5.3. Kellomäki 2008

Kellomäki 2008:ssa oli kyse 19-20 m mpy:n korkeudella sijaitsevan vanhan kevytrakenteisen ulkorakennuksen purkamisesta ja uuden sauna- ja varastorakennuksen rakentamisesta sen tilalle. Rakennustyöhön liittyi myös vesi- ja viemäriinjojen liittämiset rakennuksesta entisiin linjoihin. Tarkastusalue (ks. kartta alla; kuvat Vanhakaupunki 2008:1-9) oli kooltansa noin 11 x 8 metriä eli 80 m².

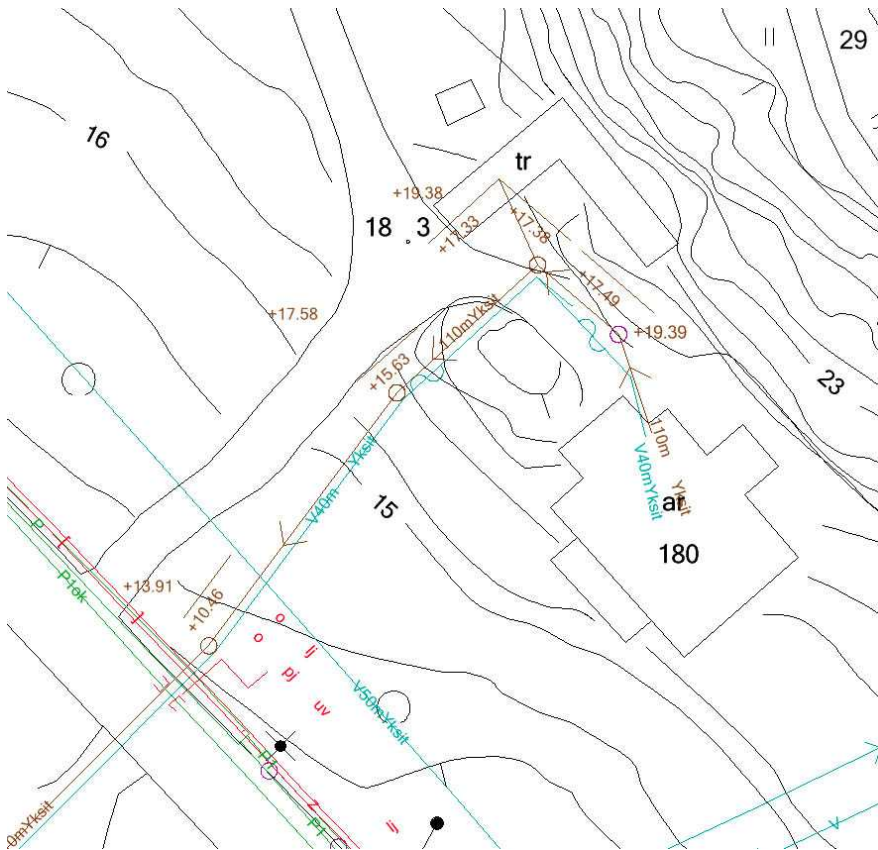

Mk 1:500

Helsingin erilliskoordinaatisto

Tarkastusalue Kellomäki 2008 kantakartalla. Kartassa näkyy uusi ulkorakennus. Karttapohja Helsingin kaupungin kiinteistöviraston kaupunkimittaus.

Purettu rakennus sijaitsi uuden rakennuksen kohdalla SW-NE – suunnassa tontin päärakennus Johannesbergin luoteispuolella Kellomäen jyrkän kallioseinämän vieressä. Sen eteläpuolella on ollut vuosien 1932 ja 1943 ilmakuviin perusteella sitä edeltävä rakennus (ks. kuvat 22-23, 38-39; kartta s. 18). Edellistä uudempi ja tarkastuksen aikana purettu ulkorakennus näkyy vuoden 1964 ilmapäivästä. Rakennus oli ollut kevytrakenteinen kapea ja pitkä lämmittämätön lautarakennus, jossa ei ollut kellaria. Vuoden 1932 ilmapäivästä lähtien näkyy että sen pohjoispään kohdalta itään päin on aiemmin lähtenyt vastaavanlainen rakennus. Tämä itäsiipi oli purettu jo vuoteen 2006 mennessä (kuva s. 107), mutta se näkyy vielä mm. vuoden 1987 kuvassa (kuva s. 53).

Vanha kantakartta, jossa näkyy L-muotoinen ulkorakennus, jonka länsiosan kohdalle tuli uusi saunarakennus. Kartassa näkyy myös vanhat putkiliinjat. Vanhankaupungintielle johtavasta putkikaivannosta tehtiin 1987 havaintoja arkeologisessa valvonnassa. Kartta: Helsingin kaupunkimittaus.

Ulkorakennus vuonna 2006, jolloin sen itäsiipi jyrkän kallion viereltä on jo purettu. Oikealla näkyy piha-alueen avokalliopaljastumia. Kuvaussuunta N. Kuva:Oranssi ry .

Kohteella käytiin rakennuksen länsisiiven purun jälkeen ja rakennustöiden aikana. Purettun rakennuksen kohdalla ja ympärillä kallio oli osittain esillä (kuvat 1-4). Poimuttuneen kallion syvemmissä kohdissa oli sotkeentunutta tummaa maata (kiviä, tiiltä), mutta kerroksissa ei ollut mitään vanhempaa esineistöä. Uudempaa alueelle joutunutta esineistöä löytyi sen sijaan hieman (mm. lasipulloja, metallia).

Vanhan ulkorakennuksen länsisiipi on purettu. Kuvaussuunta NE. 17.6.2008. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2008:4).

Uuden rakennuksen (9x5 m) kunnollisen perustuksen takia jouduttiin louhimaan jonkin verran kalliota (kuvat 5-9). Maakerrokset olivat kohdalla yhä vähäisiä ja arkeologisesti merkityksettömiä. Samoin putkikaivannoissa ei havaittu arkeologisesti kiinnostavaa.

Uusi ulkorakennus on valmistumassa. Kalliota on jouduttu louhimaan rakennuksen kohdalta. Kuvaussuunta NW. (Kuva: HKM/Vanhakaupunki 2008:6).

Tontin päärakennuksen lounaisnurkasta Vanhankaupungintielle johtavan tien eteläpuolelle kaivettiin vuonna 1988 viemärikaivanto suoraan Vanhankaupungintielle. Työtä valvoi kaupunginmuseon tutkija. Tällöin kaivannon pohjoispäässä rakennuksen eteläpuolella kallio ulottui maanpinnalla. Hiukan etelämpänä jyrkässä rinteessä kaivannon profiilissa

näkyi ylhäällä 20-30 cm tummaa maata ja sen alla 180 cm ruskeaa kivistä hiekkaa. Alimpana oli kallio.

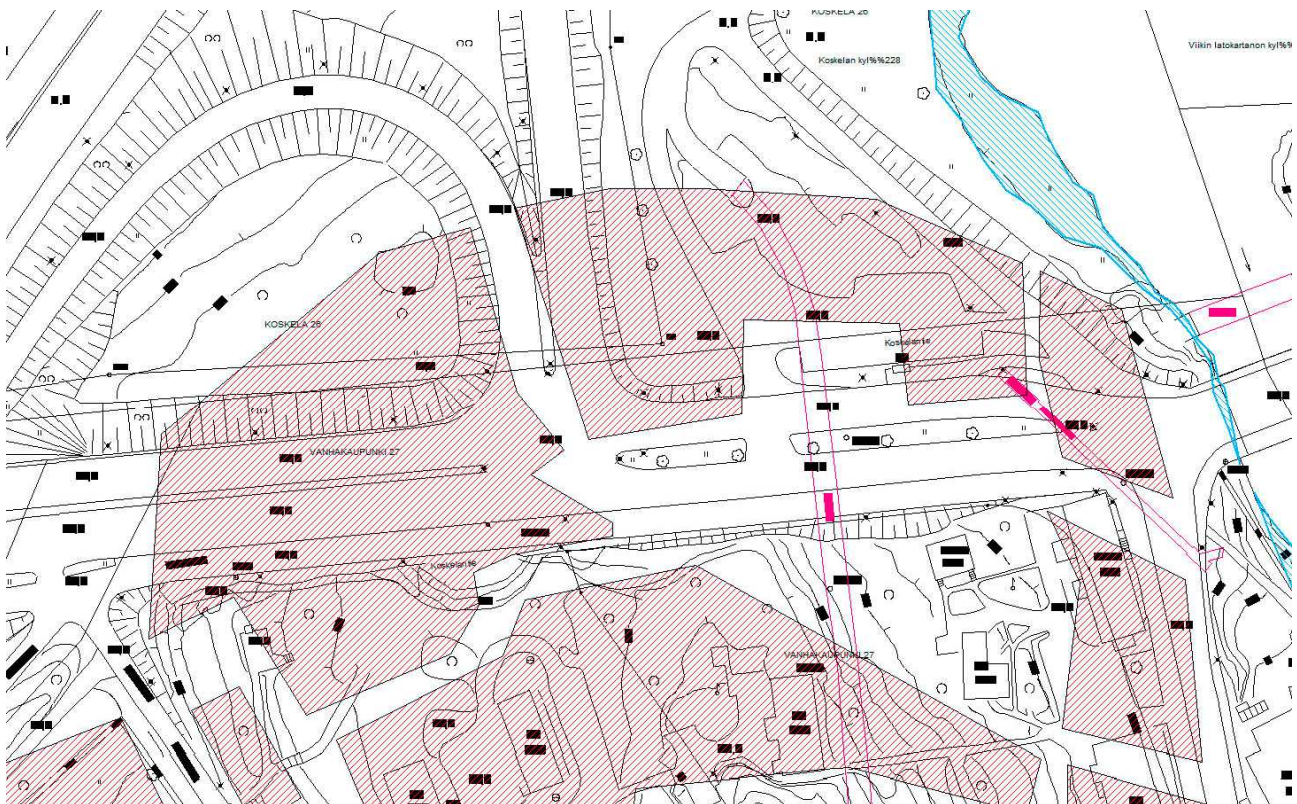
Alueen länsi-, etelä- ja itäpuolille ulottui myös vuoden 1984 fosfaattikartoitus, joiden kuopissa näkyi vastaavat maakerrostumat.

Voimassa olevan asemakaavan mukaan rakennukselta Vanhankaupungintielle johtavan tien ja Vanhankaupungintien risteyksen kaakkoispuolelle pitäisi tulla rakennuksen parkkipaikka ym. Sen rakentaminen olisi vaatinut arkeologista kaivausta. Kaupunkisuunnitteluvirasto on kuitenkin tämän valvonnan jälkeen luopunut tästä vaatimuksesta.

5.4. Kellomäki 2007-2008

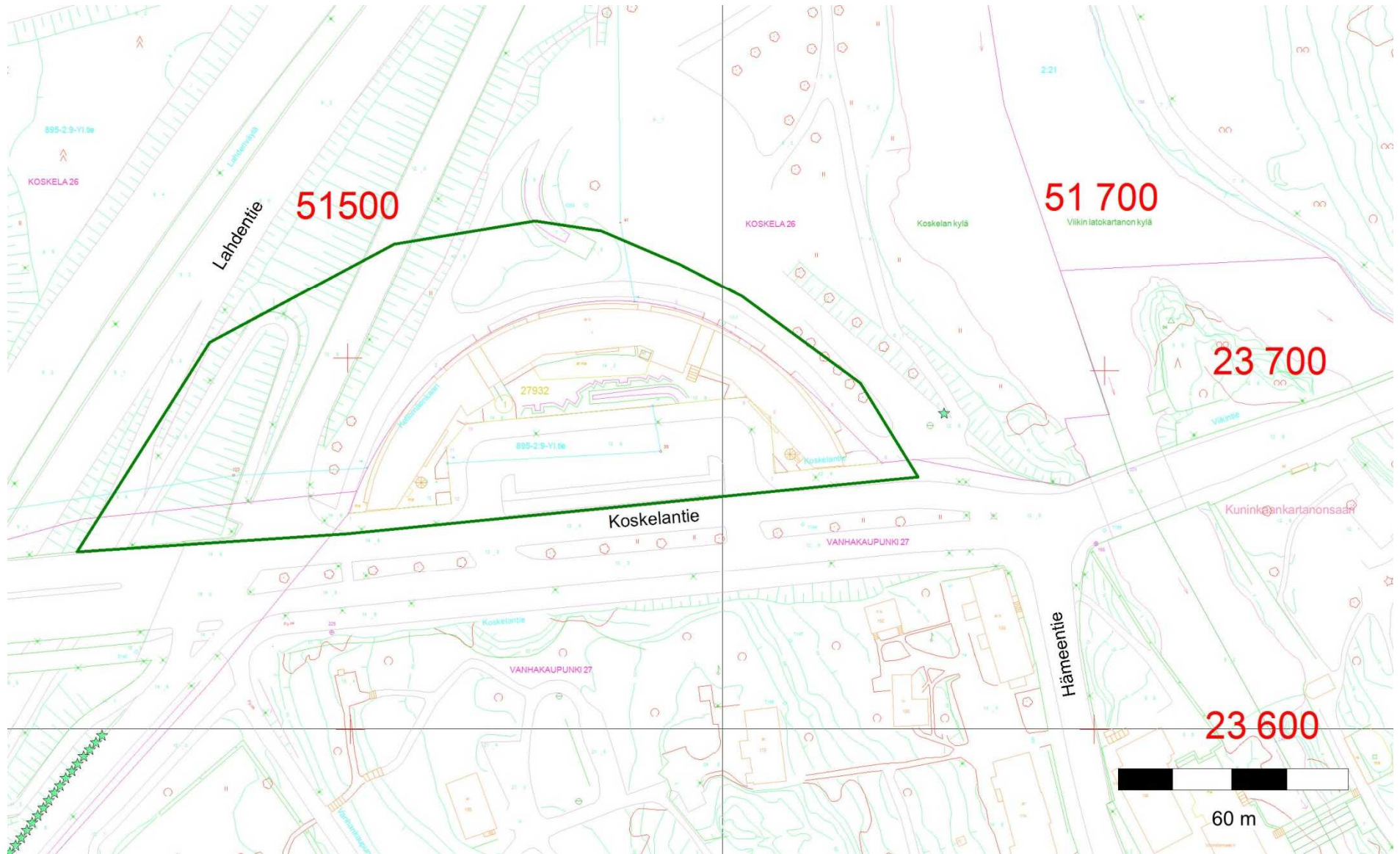
Vuonna 2003 hyväksytyssä asemakaavassa Kellomäen entiseen pohjoisrinteeseen Koskelantien pohjoispuolelle kaavoitettiin hotellirakennukselle ja muiden matkailua palvelevien majoitusrakennusten korttelialue. Alueelle sai rakentaa myös erityisasuntoja ja niihin liittyviä työhuoneita. Rakennuksen kohdalla oleva tunnelinsuuaukko siirrettiin asemakaavassa pohjoisemmaksi. Samoihin aikoihin hyväksyttiin Lahdentien ja Koskelantie uudet tiesuunnitelmat, jotka siirsivät Lahdentien tierampit länteen päin lähemmäksi Lahdentietä pois hotellirakennuksen tieltä.

Koskelantie pohjoispuolella on sijainnut aiemmin kaareva rinne noin korkeudella 9-15 m mpy ennen tasaisia peltoja/niittyjä (ks. kuva s. 40; kartat 13-14 ja 17-20). Vanhan Helsingin pohjoisimmat kolme korttelia ovat sijainneet näillä kalliopaljastumien värjittämällä luoteeseen ja koilliseen laskevilla rinteillä ennen tasaista maastoa. Tarkastusalueen ääriimitat olivat 225 x 80 metriä eli 12 360 m² (ks. kartta s. 111).

Rekonstruktio- ja asemakaavakartta Vanhan Helsingin pohjoisosasta. Vanhat korttelit on asemoitu vuoden 1645 kartasta ennen vuoden 2007 kantakartalle, jossa näkyy vielä Lahdentien liittymisrampit.

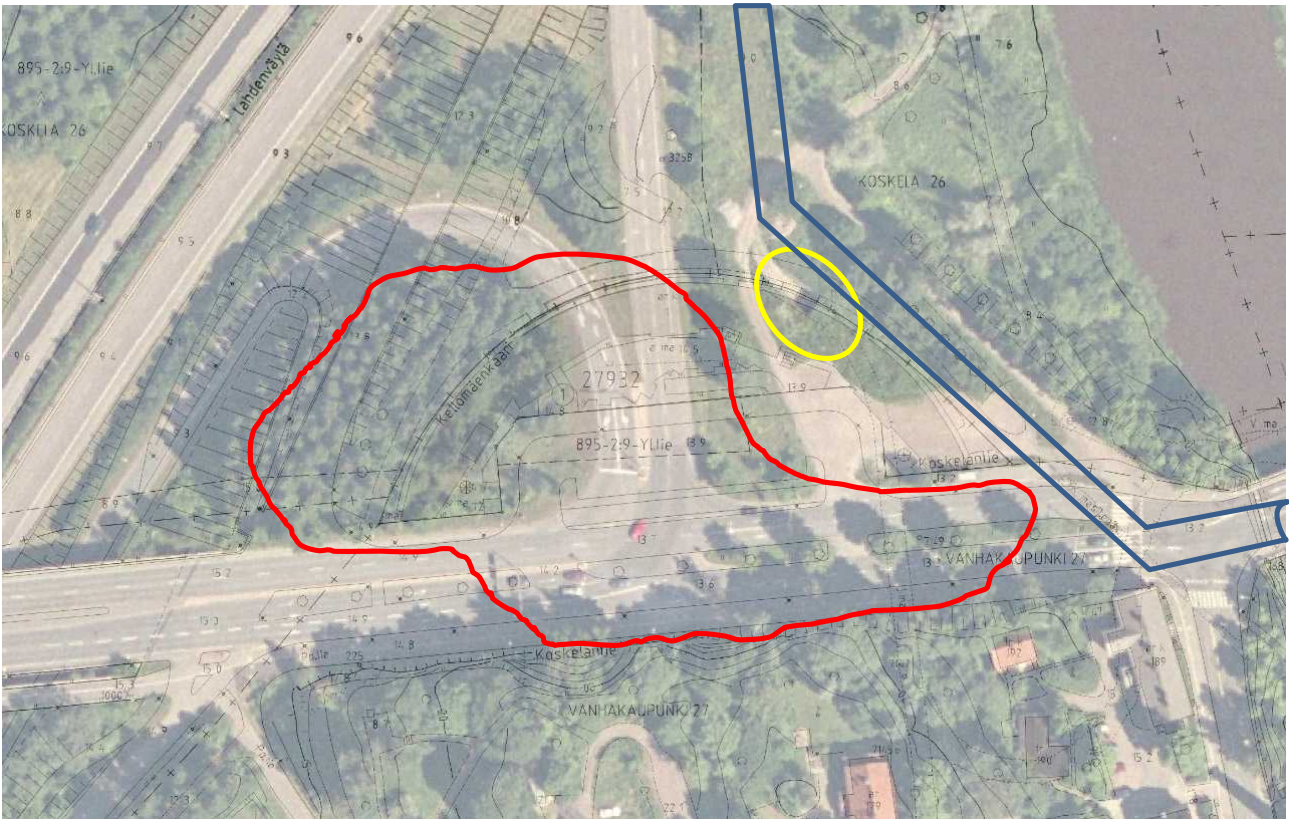

Mk 1:1500

Tarkastusalue Kellomäki 2007-2008 nykyisellä kantakartalla. Karttapohja Helsingin kaupungin kiinteistöviraston kaupunkimittaus.

Helsingin erilliskoordinaatisto

Vuoden 2005 ilmakuva ja tämän hetken kantakartta päällekkäin. Ilmakuvassa näkyy vanhat Lahdentien rampit ja tunneliaukko. Kartassa vastaavasti näkyvät uudet tierampit ja keskellä uusi kaareva rakennus ja luoteeseen siirretty tunneliaukko. Punaisella on rajattu vuoden 1930 tutkimusalue. Keltaisella on merkitty vanha tunnelinsuuaukko ja sinisellä 1920-luvun putkilinjakaivanto vesilaitosten välillä. Kuva: Helsingin kaupunki.

Koskelantien pohjoispuoli oli vuonna 2007 ennen rakennustöitä jo pahasti arkeologisesti tuhoutunut vuoden 1930 arkeologisen kaivauksen (kuvat ja kartat s. 46-48), 1960-70 - lukujen taitteen Lahdentien tieramppien rakentamisen ja 1990-luvun alun tunnelityön takia (Viikinmäen jätevedenpuhdistuslaitoksen tunnelit).

Kellomäen kallioisen pohjoisrinteen läpi W-E – suunnassa oli rakennettu Koskelantie 1930-luvun alussa. Tällöin suoritettiin arkeologinen kaivaus, jossa löydettiin kaupunkiaikaisten rakennusten pohjia ja esineistöä. Pääosa vuoden 1930 kaivausalueesta oli sijainnut purettavien tieramppien kohdalla ja tulevan kaarevan rakennuksen keski- ja länsiosien kohdalla. Kaivausalueen itäosa oli lähinnä Koskelantien kohdalla. Tulevan rakennuksen itäosan kohdalla sijaitsevat tasainen hiekkakenttä ja pohjoisempana tunnelin suuaukko.

Koskelantien pohjoispuolinen rinne jäi Koskelantien rakentamisen jälkeen pääosin joutomaaksi 1930-luvulta 1960-luvun loppuun saakka (kuvat s. 22-23, 25 ja 42-43), jolloin sen länsipuolelle rakennettiin Lahdentie ja sen kohdalle Lahdentien tierampit. Alue on sijainnut tällöin korkeuksilla 10-14 m mpy. Koskelantie sijaitsee korkeudella 12,5-15,0 m mpy. Tie nousee länteen päin. Koskelantien eteläpuolella on korkea kallioleikkaus ja Kellomäen koskematon rinne on sen yläreunassa korkeudella 20-23 m mpy. Kellomäen pohjoisrinteen alkuperäinen maanpinta on laskenut pohjoiseen päin Koskelantien eteläreunan kohdalta korkeudelta 20 m mpy korkeuteen 9 m mpy.

Ilmakuva vuodelta 1932. Koskelantien tietyömaa on vielä kesken ja mäen pohjoisosa on kokonaan työmaata. Uudelle vedenpuhdistuslaitokselle johtava tie ja sen länsipuolella 1926 laitetut vesiputkikaivanto näkyvät lähempänä jokea. Vanhankaupunginkoskessa näkyvät yhä vanhat sillat uusien vieressä. Länsikosken uusi silta on rakennettu 1926 ja itäkosken silta on valmistunut 1933/34. Viikin puolella näkyy Viikintien vanha linjaus. Nykyisen tien kohdalla on vielä rakennuksia. Kellomäen huipun 1. maailmansodan aikaiset linnoitteet on ilmeisesti peitetty. Kuva HKM.

Tieramppien ja tunnelin alueiden maankäyttöä ja niiden korkeussuhteita verrattaessa Kellomäen korkeuksiin pidettiin kaupunginmuseossa täysin varmana että kaikki mahdollinen kaupunkiajalta oli tuhoutunut jo aikoja sitten. Kaupunginmuseo varasi kuitenkin mahdollisuuden rakennustöiden valvontaa ja hyvin epätodennäköisiin arkeologisiin tutkimuksiin.

Ensimmäisessä työvaiheessa Koskelantieltä pohjoiseen lähtevät rampit purettiin. Uusi ramppi ja maaleikkaukset tulivat lännemmäksi kohtaan, joka karttatutkimusten (1920-luvun kartan rinteet ja tasaisen alueen raja, Vanhan Helsingin rekonstruktio kartta) perusteella sijaitsi juuri Vanhan Helsingin luoteisrajalla tai ulkopuolella. Työmaalla käytiin tarkastamassa kohdetta, mutta alueella ei ollut mitään muinaisuuteen viittaavaa tai vanhoja kulttuurikerrostumia johtuen mm. vuoden 1930 arkeologisesta kaivauksesta ja vanhemmista tietöistä.

Samoin lopulta vuonna 2010 Nuorisosäätiön 18-30 -vuotiaille työssäkäyville, työelämään pyrkiville tai opintojensa loppuvaiheessa oleville henkilöille asuintaloksi valmistuneen kaarevan rakennuksen maanrakennustöissä ei tavattu arkeologisesti kiinnostavaa, sillä länsiosa oli tuhoutunut 1960- ja 1970- lukujen taitteessa rakennettujen tieramppien takia ja vuoden 1930 arkeologisen tutkimuksen takia. Itäosa oli tuhoutunut lopullisesti 1990-luvun alun tunnelityömaan takia. Alueella oli keskimäärin kaksi metriä erilaisia maita ennen kalliota maaperätutkimuksen mukaan.

Vuosien 2007-2008 tarkastusalueen itäpuolella sijaitseva alue oli tuhoutunut 1920-luvun puolivälissä, kun Kuninkaankartanonsaassa sijaitsevan vesilaitoksen ja Koskelan Vanhankaupungin uuden vedenpuhdistuslaitoksen väliin oli kaivettu iso vesiputkikaivanto (+viemäriputki v. ?) rinteeseen ja tasaisen alueen taitteeseen ja sen itäpuolelle tie vesilaitokselle.

Kaupunkiaikaiset kerrokset oli poistettu Kellomäki 2007-2008:n alueelta ennen vuosien 2007-2010 rakennustöitä jo vesilaitoksen putkitöissä 1920-luvun puolivälissä, Koskelantien rakentamisessa ja arkeologisen kaivauksessa 1930-luvun alussa, tieramppien rakentamisessa 1960-/70-lukujen vaihteessa, tunnelityömaan töissä 1990-luvun alussa ja tunneliaukon 2008-2010 pohjoisemmaksi siirtämisessä.

6. YHTEENVETO

Vuonna 2012 marraskuussa tehtiin viikon mittainen koekaivaus Kellomäen itärinteellä sijaitsevalla rakennettavalla tontilla. Kohteen osoite on Hämeentie 176. Menetelmänä oli koekuopitus. Viikon aikana tontille kaivettiin 13 koekuoppaa sekä tehtiin 3 pienempää koepistoa. Tutkimuksissa havaittiin katkelma lattiantapaista kiveystä sekä kivisiä, laastisia ja betonisia maannoksia, jotka sijaitsivat tontin alavemmalla alueella sen koillisosassa. Ilmiöt liittyvät todennäköisesti varastoihin, jotka sijaitsivat tontilla 1800-luvulta 1900-luvun alkuun. Varastojen purkamisen jälkeen tontille on tuotu savea sekä multaa palstaviljelyä varten. Tontin luoteisosassa havaittiin kiviä ja tiiliä sisältävä paksu täyttömaakerros. Tontin eteläosaa dominoi avokallio.

Koekaivauksessa saatu löytöaineisto viittaa toimintaan 1900- ja 1800-luvuilla. Löytöjä ei tallennettu kokoelmiin. Tätä vanhempia esim. kaupunkiaikaan (1550-1640-l.) viittaavia rakenteita tai löytöjä ei havaittu.

Vuosien 2007-2008, 2008 ja 2009 tarkastuksissa ei havaittu keskiaikaan (-1550) tai kaupunkiaikaan (1550-1640-l.) ajoittuvia kiinteitä rakenteita tai esinelöytöjä. Kellomäki 2007-2008:n alueella syinä olivat aiemmat arkeologiset kaivaukset ja erilaiset maanrakennustyöt. Kellomäki 2008 ja 2009 kohdilla syinä olivat avokalliot ja myöhemmät rakennukset. Näillä alueilla ei tullut esiin myöskään kaupunkiajan jälkeisiä 1600- ja 1700-lukujen rakennusjäännöksiä tai esineitä. Kellomäki 2009:ssä oli ollut rakennuksia 1800-luvun puolivälistä 1960-luvun alkuun ja Kellomäki 2008:ssa 1800-luvun lopusta lähtien. Kellomäki 2009:n Hämeentie 168:ssa 1800-luvun rakennusten kivijalat olivat kadonneet. Tämän tontin lounais- ja kaakkoisosiin oli tuotu runsaasti täytemaata kallion ja alkuperäisen maan päälle ilmeisesti alueen rakennusten purkamisen jälkeen. Hämeentie 170:ssä oli vasta 1960-luvun alussa puretun rakennuksen jäännökset. Kaupunkiajan jälkeiset vähäiset esinelöydöt olivat vasta 1800- ja 1900-luvuilta. Niitä ei otettu talteen.

Koekaivaus ja tarkastukset eivät tuoneet lisätietoa ensimmäisestä Helsingistä, mutta niiden avulla pystytään tarkemmin arvioimaan Kellomäelle mahdollisesti tulevien rakennustöiden vaatimia arkeologisia tutkimuksia.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

VERKKOTIETOKANNAT

Museovirasto; muinaisjäännösrekisteri. Katsottu 26.5.2014.

INTERNET

www.fonecta.fi. Kopterikuvat katsottu 26.5.2014.

<http://kvkmos0011/ptp/>. Helsingin Paikkatietovipunen. Kuvat katsottu 25.5.2014.

KIRJALLISUUS

Heikkinen, Markku 1989: Vaasa-ajan kaupungit 1. Helsinki. Helsingin kaupunginmuseo.

Narinkka 1994. Helsingin kaupunginmuseo.

KARTTALUETTELO

KARTTALUETTELO

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2012

Nro	Kartta	Mk
1	Yleiskartta 1. Hämeentie 176 tutkimusalue ympäristöineen.	1:500
2	Yleiskartta 2. Tutkimusalueen koekuopat ja havaitut rakenteet.	1:200
3	Tasokartta ja profiilikartta. Koekuoppa 1:n tasokartta sekä koekuopan itäprofiili.	1:20

KARTTALUETTELO

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2009

Nro	Kartta	Mk
1	Yleiskartta. Koekuopat merkitty tähdin 1-6.	1:500

KARTTALUETTELO

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2008

Nro	Kartta	Mk
1	Yleiskartta	1:500

KARTTALUETTELO

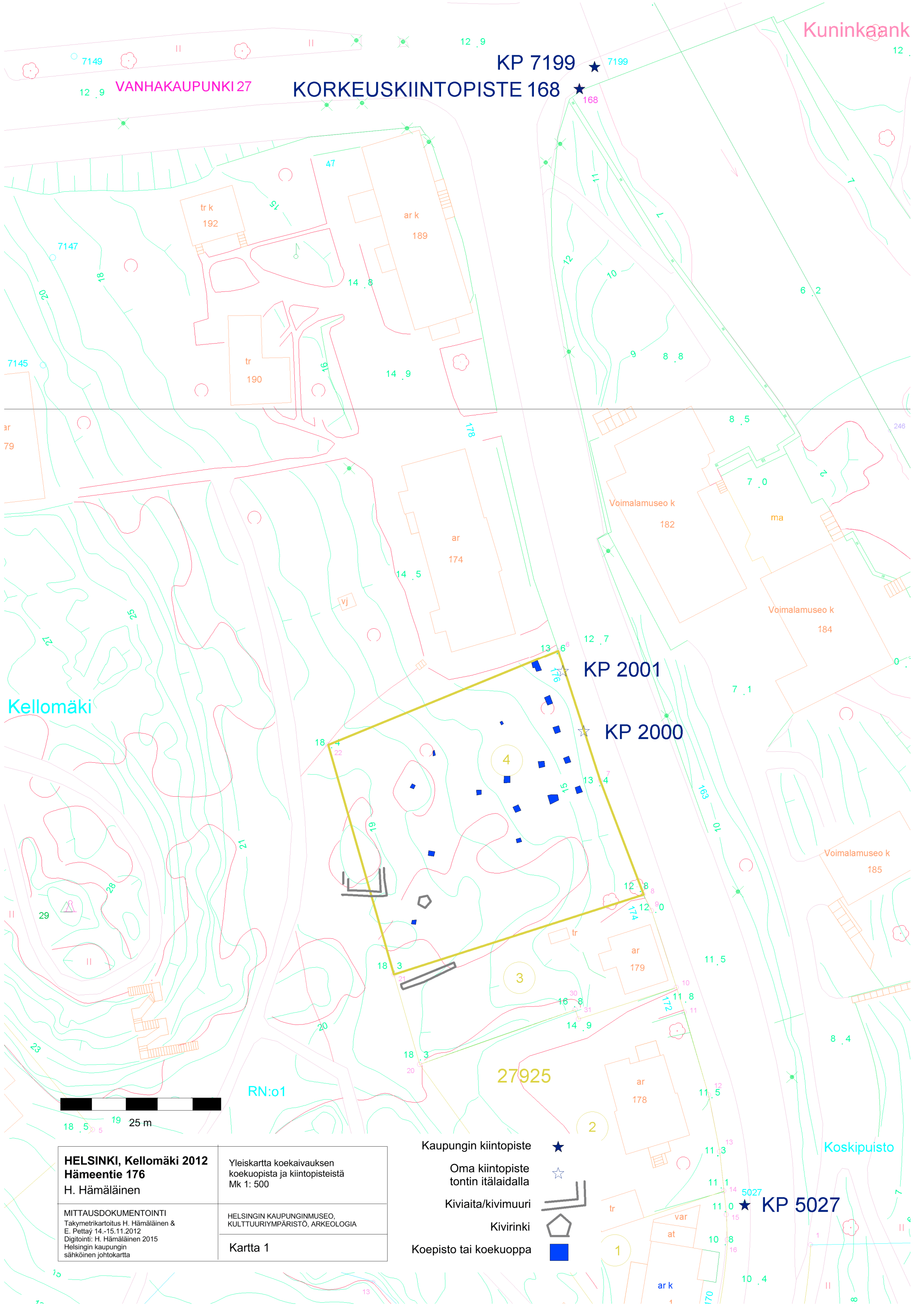
Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2007-2008

Nro	Kartta	Mk
1	Yleiskartta	1:1500

Liite 2

KARTAT

Kuninkaank

KP 7199

KORKEUSKIINTOPISTE 168

VANHAKAUPUNKI 27

Kellomäki

KP 2001

KP 2000

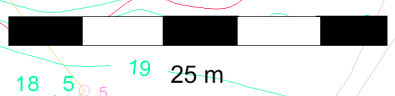
27925

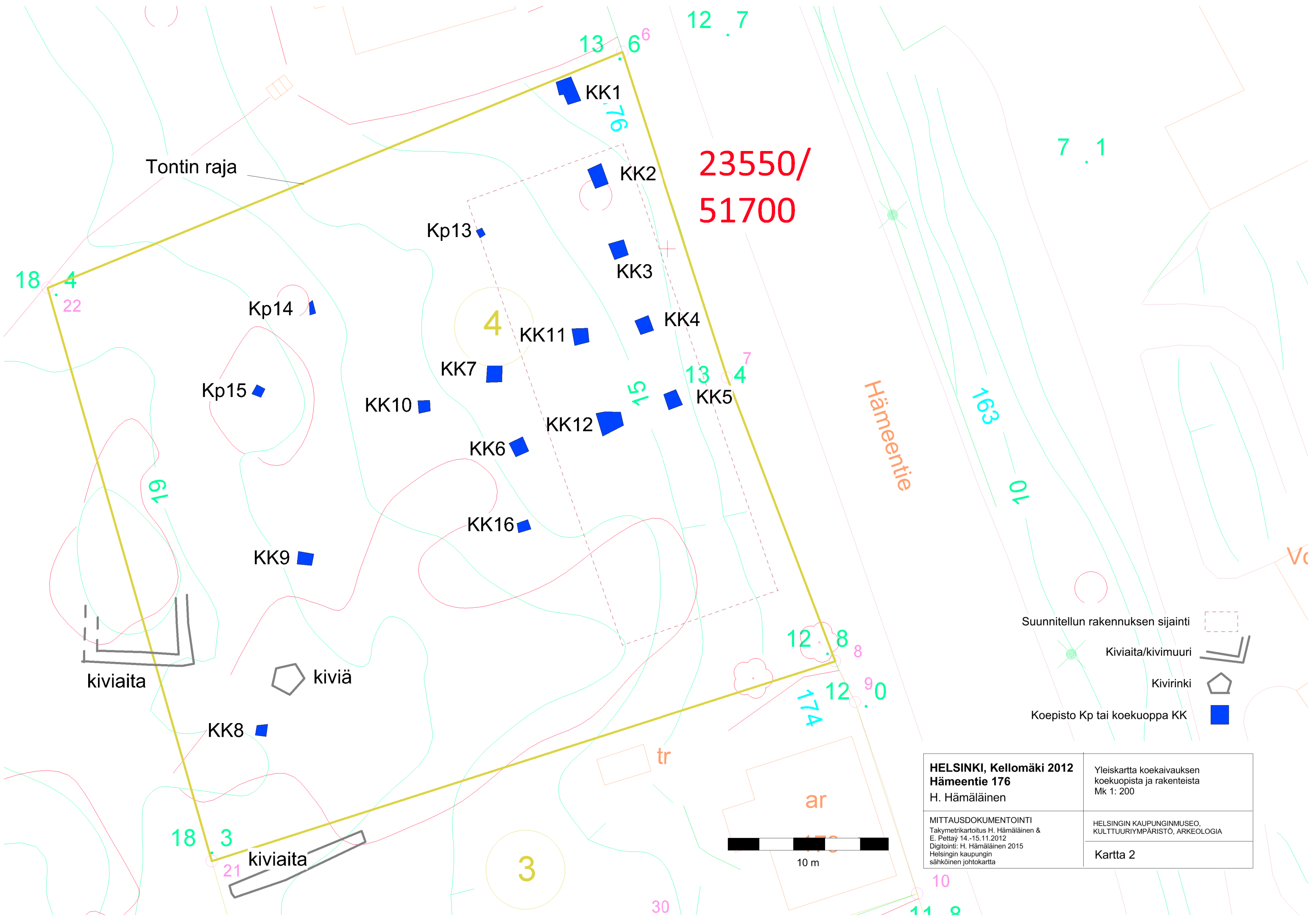
Koskipuisto

KP 5027

<p>HELSINKI, Kellomäki 2012 Hämeentie 176 H. Hämäläinen</p>	<p>Yleiskartta koekavauksen koekuopista ja kiintopisteistä Mk 1: 500</p>
<p>MITTAUSDOKUMENTOINTI Takymetrikartoitus H. Hämäläinen & E. Pettäy 14.-15.11.2012 Digitointi: H. Hämäläinen 2015 Helsingin kaupungin sähköinen johtokartta</p>	<p>HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA</p>
<p>Kartta 1</p>	

- Kaupungin kiintopiste ★
- Oma kiintopiste tontin itälaidalla ☆
- Kiviaita/kivimuuri
- Kivirinki
- Koepisto tai koekuoppa

Tontin raja

23550/
51700

Hämeentie

kiviaita

kiviä

kiviaita

tr

ar

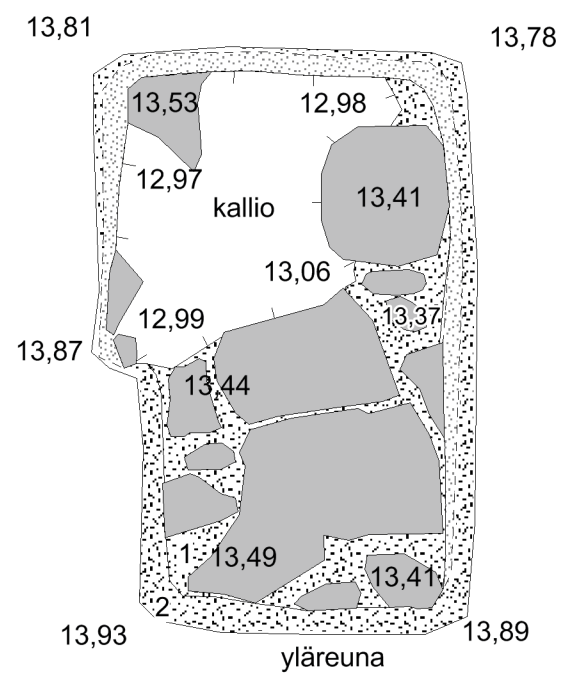

- Suunnitellun rakennuksen sijainti
- Kiviaita/kivimuuri
- Kivirinki
- Koepisto Kp tai koekuoppa KK

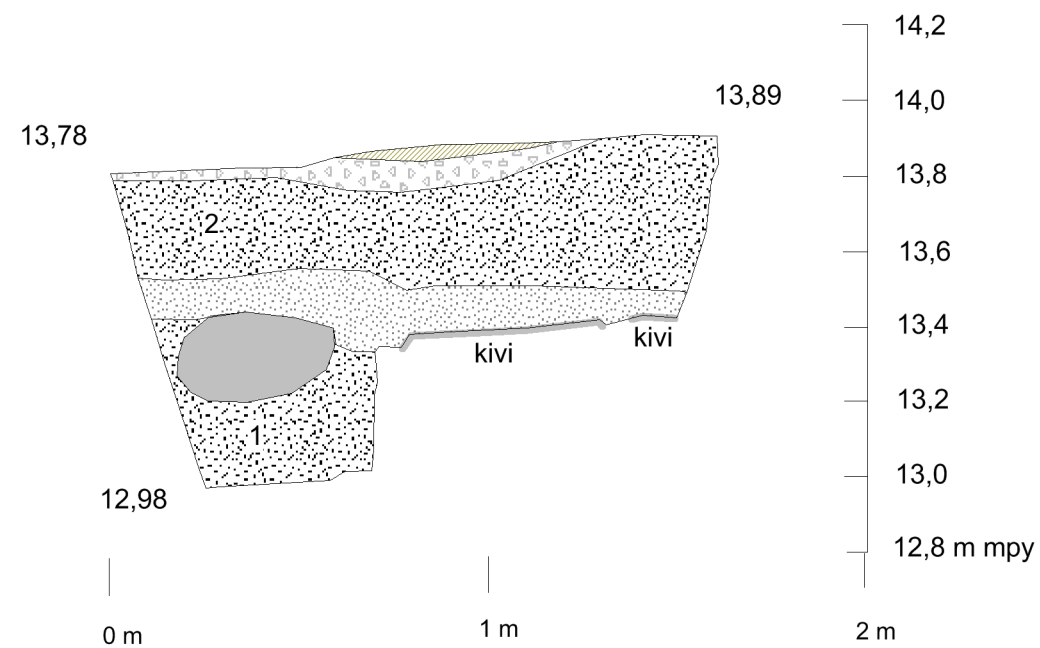
HELSINKI, Kellomäki 2012 Hämeentie 176 H. Hämäläinen	Yleiskartta koekaivauksen koekuopista ja rakenteista Mk 1: 200
	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA
MITTAUSDOKUMENTOINTI Takymetrikartoitus H. Hämäläinen & E. Pettäy 14.-15.11.2012 Digitointi: H. Hämäläinen 2015 Helsingin kaupungin sähköinen johtokartta	Kartta 2

Koekuoppa 1 tasokartta

Koekuoppa 1 itäprofiili

Koekuopan eteläosassa on vielä kiviä.
pohjoisosasta ne on otettu pois ja pohjalla on kallio.

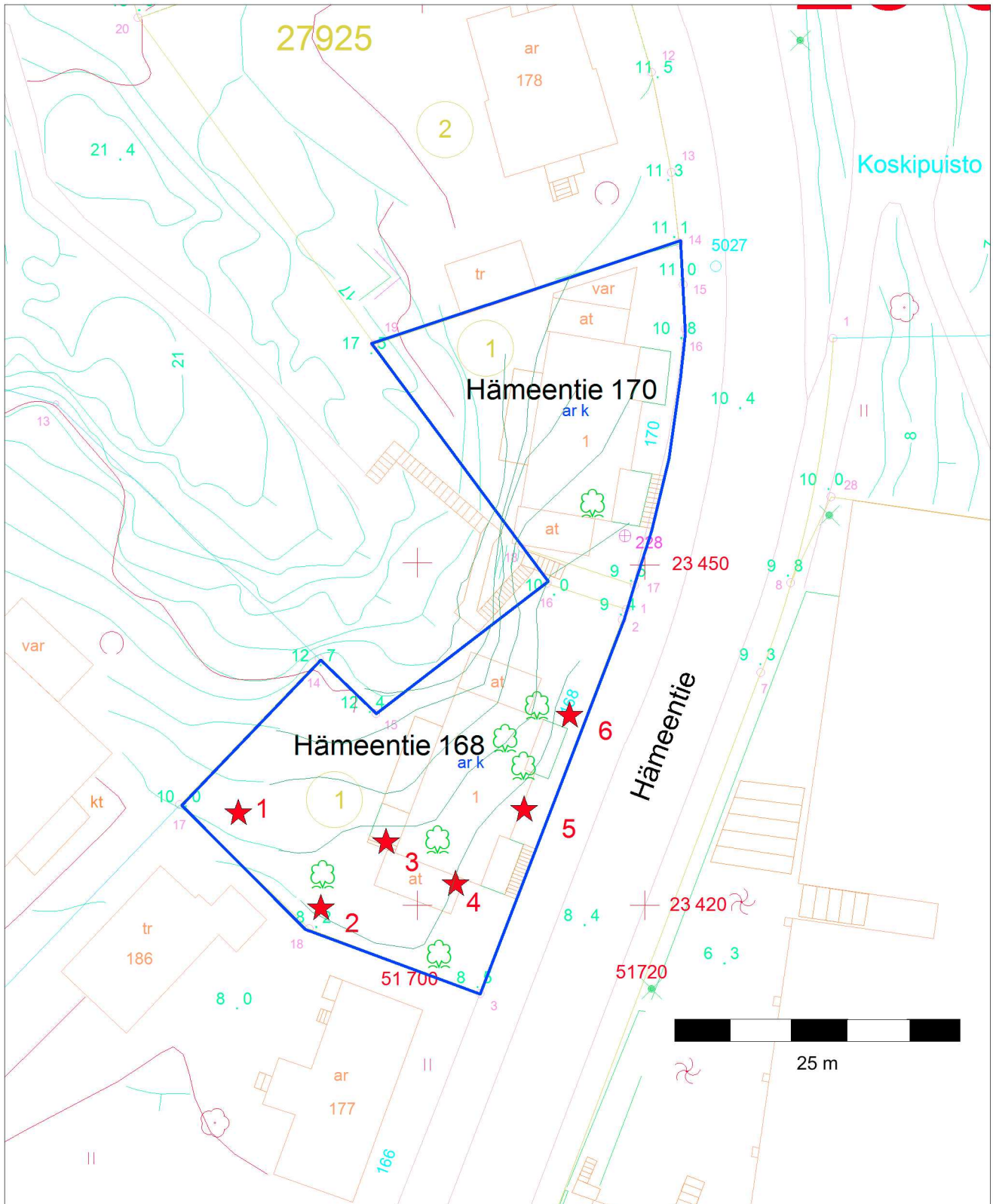

- Kivi
- Tummempi hiekkansekainen multa
- Tumma hiekkansekainen multa

- Turve/maatuneita lehtiä
- Karkea hiekka
- Savi/siltti

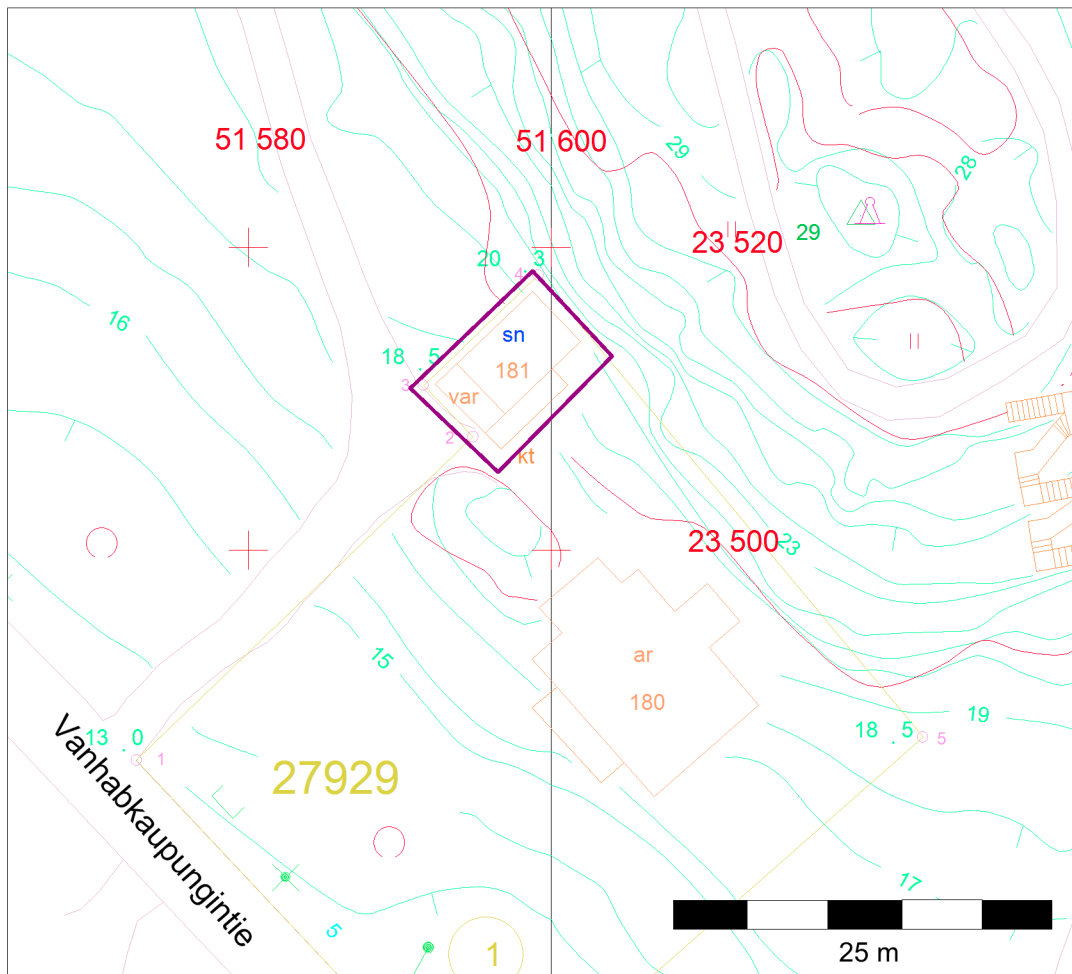
HELSINKI, Kellomäki 2012 Hämeentie 176 H. Hämäläinen	Koekuoppa 1:n tasokartta sekä itäprofiili Mk 1: 20
MITTAUSDOKUMENTOINTI Piirt. H. Hämäläinen & E. Pettäy 14.-15.11.2012 Digitointi: H. Hämäläinen 2015	HELSINGIN KAUPUNGINMUSEO, KULTTUURIYMPÄRISTÖ, ARKEOLOGIA
Kartta 3	

KELLOMÄKI 2009

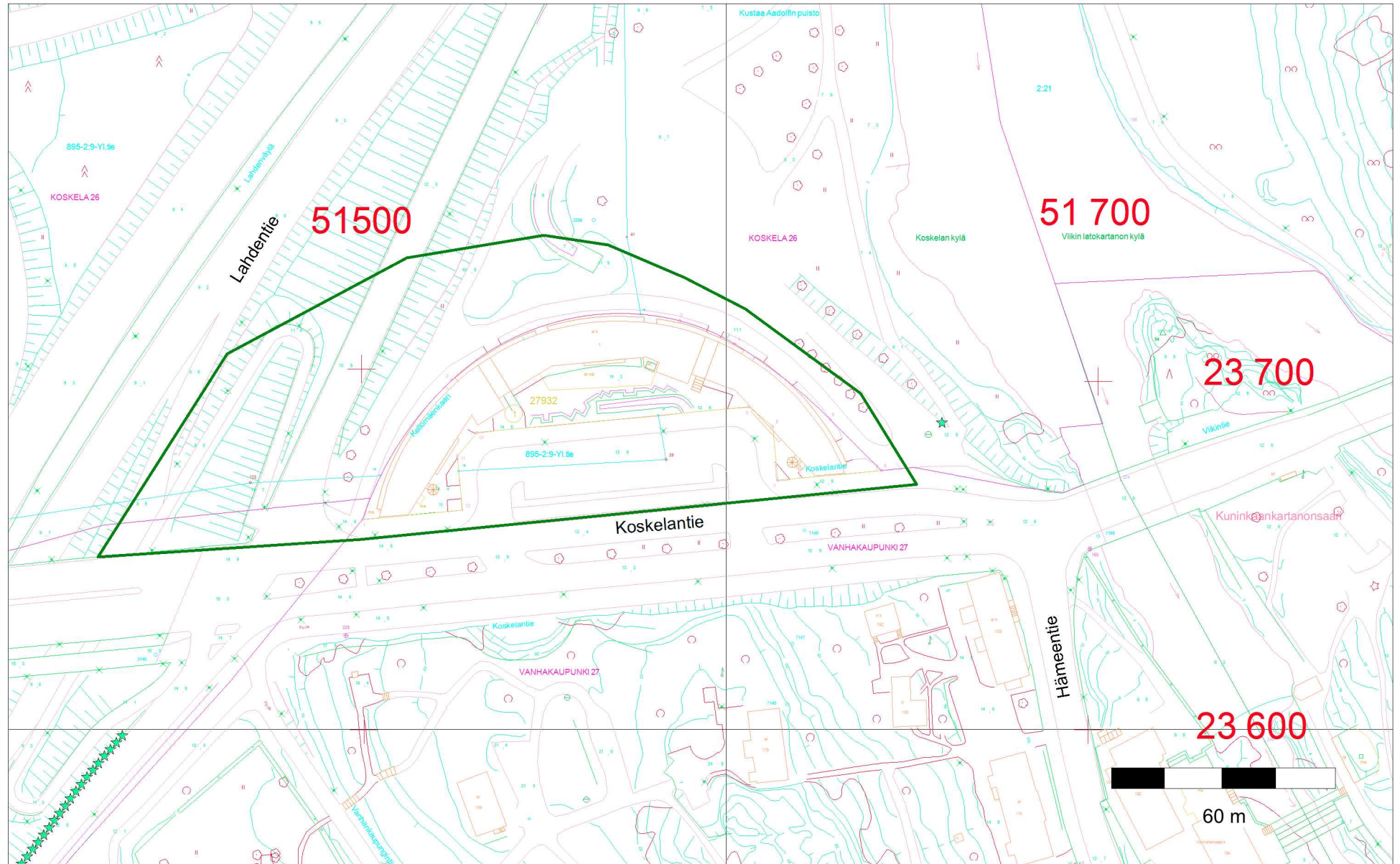
Kellomäki 2009. Punaisilla tähdillä on merkitty koekuopat 1-6.
Mk 1:500. Koordinaatisto Helsingin erilliskoordinaatisto.
Karttapohja Helsingin kaupungin kiinteistöviraston
kaupunkimittaus. Piirt. Markku Heikkinen.

KELLOMÄKI 2008

Kellomäki 2008. Mk 1:500. Koordinaatisto Helsingin erilliskoordinaatisto. Karttapohja Helsingin kaupungin kiinteistöviraston kaupunkimittaus. Piirt. M. Heikkinen.

KELLOMÄKI 2007-2008

Kellomäki 2007-2008. Mk 1:1500. Koordinaatisto Helsingin erilliskoordinaatisto. Karttapohja Helsingin kaupungin kiinteistöviraston kaupunkimittaus. Piirt. M. Heikkinen.

DIGITAALIKUVALUETTELOT

KUVALUETTELO

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2012

Digitaalikuvat HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2012:1-67

Ala-numero	Aihe	Kuvaus-suunta	Päivä-määrä	Kuvaaja
1	<i>Yleiskuva Hämeentien varrella sijaitsevasta rakentamattomasta tontista osoitteessa Hämeentie 176.</i>	S	12.11.2012	H. Hämäläinen
2	<i>Yleiskuva Hämeentien varrella sijaitsevasta rakentamattomasta tontista osoitteessa Hämeentie 176.</i>	NW	12.11.2012	H. Hämäläinen
3	<i>Koekuopitettava tontti ennen tutkimuksia tontin koillisnurkalta kuvattuna.</i>	S	12.11.2012	H.Hämäläinen
4	<i>Koekuopitettava tontti ennen tutkimuksia tontin koillisnurkalta kuvattuna. Kuvassa tutkimuksen apulaistutkijat Tiina Mikkanen ja Eeva Pettaý.</i>	SW	12.11.2012	H.Hämäläinen
5	<i>Koekuopitettava tontti ennen tutkimuksia tontin koillisnurkalta kuvattuna. Kuvassa tutkimuksen apulaistutkijat Tiina Mikkanen ja Eeva Pettaý.</i>	W	12.11.2012	H.Hämäläinen
6	<i>Koekuopitettava tontti ennen tutkimuksia tontin lounaisosasta kuvattuna. Taustalla rakennus Hämeentie 178.</i>	NE	12.11.2012	H.Hämäläinen
7	<i>Koekuopitettava tontti ennen tutkimuksia tontin lounaisosasta kuvattuna. Taustalla rakennus Hämeentie 178.</i>	E	12.11.2012	H.Hämäläinen
8	<i>Koekuopitettava tontti ennen tutkimuksia tontin lounaisosasta kuvattuna. Taustalla Hämeentien itäpuolella olevia rakennuksia.</i>	E	12.11.2012	H.Hämäläinen
9	<i>Koekuoppa 1 puolen metrin syvyydenä.</i>	N	12.11.2012	H.Hämäläinen
10	<i>koekuoppa 1 laajennettuna pohjoiseen vajaan neliön verran. Pinnalla savea.</i>	E	12.11.2012	H.Hämäläinen
11	<i>Koekuoppa 1. Edellisen kuvan savi on kaivettu pois ja lisää kiveystä tuli esiin. Kiveys vaikutti lattialta, sillä se oli varsin tasaisesti ladottu.</i>	E	12.11.2012	H.Hämäläinen
12	<i>Koekuoppa 1. Kivitason kiviä poistettu.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
13	<i>Koekuoppa 1:n itäprofiili.</i>	E	13.11.2012	H.Hämäläinen
14	<i>Koekuoppa 2. Kuopassa oli kerros erikokoisia kiviä noin puolen metrin syvyydessä.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
15	<i>Koekuoppa 2 pohjaan kaivettuna.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
16	<i>Koekuoppa 2:n länsiprofiili. Kuopan alaosassa on muutama kookkaampi kivi.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
17	<i>Koekuoppa 3. Kuopassa oli kerros pienehköjä kiviä noin puolen metrin syvyydessä.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
18	<i>Koekuoppa 3. Hieman syvemmältä tuli kerros kattohuovan tapaista materiaalia.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
19	<i>Koekuoppa 3 pohjaan kaivettuna. Pohjalla kallio, kuopassa oli muutoin varsin samantyyppinen multa pinnasta pohjaan.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
20	<i>Koekuoppa 3:n länsiprofiili.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
21	<i>Koekuoppa 3:n pohjoisprofiili.</i>	N	13.11.2012	H.Hämäläinen
22	<i>Koekuoppa 4 pohjaan kaivettuna. Pohjalla kallio, kuopassa oli samantyyppinen multa pinnasta pohjaan.</i>	W	13.11.2012	H.Hämäläinen
23	<i>Koekuoppa 4:n eteläprofiili.</i>	S	13.11.2012	H.Hämäläinen
24	<i>Koekuopat 1-4 etelästä kuvattuna.</i>	N	13.11.2012	H.Hämäläinen

25	Koekuoppa 5 pohjaan kaivettuna.	N	14.11.2012	H.Hämäläinen
26	Koekuoppa 5:n eteläprofiili.	S	14.11.2012	H.Hämäläinen
27	Koekuoppa 5:n länsiprofiili.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
28	Koekuoppa 6 pohjaan kaivettuna. Paksun multakerroksen alta tuli vaaleanharmaa laastinen kerros.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
29	Koekuoppa 6:n länsiprofiili.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
30	Koekuoppa 6:n itäprofiili.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
31	Koekuoppa 7 pohjaan kaivettuna. Pohjalla kallio.	N	14.11.2012	H.Hämäläinen
32	Koekuoppa 7:n länsiprofiili.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
33	Koekuoppa 7:n eteläprofiili.	S	14.11.2012	H.Hämäläinen
34	Koekuoppa 8 kaivettiin tontin lounaiskulmalle kallion päälle. Kuopan sijainti lännestä kuvattuna.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
35	Koekuoppa 8:ssa oli vain parikymmentä cm multaa, kunnes tuli kallio vastaan.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
36	Koekuoppa 8:n länsiprofiili.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
37	Koekuoppa 9:ssa oli noin kuusikymmentä cm multaa, kunnes tuli kallio vastaan.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
38	Koekuoppa 9:n länsiprofiili.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
39	Koekuoppa 10:ssa oli pohjalla porrasmainen kallio.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
40	Koekuoppa 10:n pohjoisprofiili.	N	14.11.2012	H.Hämäläinen
41	Koekuoppa 11:ssa oli myös paksu multakerros ja kallio pohjalla.	W	14.11.2012	H.Hämäläinen
42	Koekuoppa 11:n pohjoisprofiili.	N	14.11.2012	H.Hämäläinen
43	Koekuoppa 11:n itäprofiili.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
44	Koekuoppa 12, jonka taustalla näkyy Hämeentie.	E	15.11.2012	H.Hämäläinen
45	Koekuoppa 12:n pohjoisprofiili. Koekuopan lounaisnurkalla oli kookas kivi ja sen ympärillä laastista purkumassaa.	N	15.11.2012	H.Hämäläinen
46	Koekuoppa 12:n länsiprofiili.	W	15.11.2012	H.Hämäläinen
47	Koekuoppa 12:n länsiprofiili.	W	15.11.2012	H.Hämäläinen
48	Saman koekuopan eteläprofiili.	S	15.11.2012	H.Hämäläinen
49	Koekuoppa 12 kokonaisuudessaan lännestä kuvattuna.	E	16.11.2012	H.Hämäläinen
50	Kuvassa näkyy mustaa eristettä, jota oli kookkaan kiven pinnalla ja länsipuolella.	W	16.11.2012	H.Hämäläinen
51	Kuten yllä.	W	16.11.2012	H.Hämäläinen
52	koepisto 13:ssa oli vain ohut multakerros ennen kalliota. Mullan pintaosa oli hieman sorainen.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
53	Koepiston 13:n itäprofiili.	E	14.11.2012	H.Hämäläinen
54	Koepisto 14.	W	15.11.2012	H.Hämäläinen
55	Koepisto 15.	W	15.11.2012	H.Hämäläinen
56	Koepisto 15:n lounaisprofiili.	SW	15.11.2012	H.Hämäläinen
57	Kuvassa maisemaa koepisto 15:n länsipuolelta itä-koilliseen.	ENE	15.11.2012	H.Hämäläinen
58	Kuvassa maisemaa koepisto 15:n länsipuolelta itään.	E	15.11.2012	H.Hämäläinen
59	Kuvassa maisemaa koekuoppa 16:n eteläpuolelta kuvattuna pohjoiseen päin.	N	15.11.2012	H.Hämäläinen
60	KK16 pohjaan kaivettuna.	S	15.11.2012	H.Hämäläinen
61	Kuten yllä.	SE	15.11.2012	H.Hämäläinen
62	Kuten yllä.	N	15.11.2012	H.Hämäläinen
63	Tutkimuksissa mitattiin paikoilleen myös naapurin kiviaita, joka sijaitsi tontin	E	16.11.2012	H.Hämäläinen

	<i>lounaisnurkan eteläpuolella.</i>			
64	<i>Kuten yllä.</i>	E	16.11.2012	H.Hämäläinen
65	<i>Kuten yllä.</i>	N	16.11.2012	H.Hämäläinen
66	<i>Tutkimuksissa havaittiin myös pensaita reunustava kivirakenne tontin länsirajalta.</i>	N	16.11.2012	H.Hämäläinen
67	<i>Kallion päällä lähellä koekuoppa 8:aa oli kivikehän ympäröimä kukkaistutus.</i>	NW	16.11.2012	H.Hämäläinen

KUVALUETTELO

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2009

Digitaalikuvat HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2009:1-56

Ala-numero	Aihe	Kuvausuunta	Päivämäärä	Kuvaaja
1-3	<i>Kuvapanoraama tarkastusalueesta vuonna 2008 Hämeentie 168-170:ssä kuvattuna Hämeentie itäpuolelta. Kuvausuunta W. 5.9.2008.</i>	W	5.9.2008	M. Heikkinen
4-6	<i>Kuvapanoraama tarkastusalueen eteläosasta vuonna 2008 Hämeentie 168:ssa kuvattuna tontin luoteisnurkasta. Avokalliot täyttivät tontin suurimmaksi osaksi. Taustalla on Hämeentie. Punainen rakennus on Hämeentie 166.</i>	SE	5.9.2008	M. Heikkinen
7	<i>Tarkastusalue Hämeentie 168 kohdalla vuonna 2009 ennen maarakennustöiden aloittamista. Kuvan kohdalla on sijainnut karttojen ja kuvien perusteella ainakin 1839-1907 asuinrakennus.</i>	N	19.5.2009	M. Heikkinen
8	<i>Edellinen kohta kuvattuna vastakkaisesta suunnasta.</i>	S	19.5.2009	M. Heikkinen
9	<i>Hämeentie 168 kuvattuna tontin pohjoisosasta. Kuvan vasemmassa reunassa kadun varressa on sijainnut ainakin 1839-1907 asuinrakennus ja oikeassa reunassa ulkorakennus.</i>	S	19.5.2009	M. Heikkinen
10	<i>Hämeentie 168:n koillisosa.</i>	SE	19.5.2009	M. Heikkinen
11	<i>Hämeentie 168:n keskiosa. Avokallio kurottautuu tontin kaakkoiskulmaan kohti kuvan keskellä.</i>	SE	19.5.2009	M. Heikkinen
12	<i>Hämeentie 170:n tarkastusalue kuvattuna tontin eteläpuolelta Kellomäelle johtavilta portailta ennen maanrakennustöitä. Alueella on sijainnut rakennuksia karttojen perusteella ainakin 1839-1950/60-luvut.</i>	N	19.5.2009	M. Heikkinen
13	<i>Hämeentie 170.</i>	N	19.5.2009	M. Heikkinen
14	<i>Koekuoppa 1 Hämeentie 168:n lounaisosassa.</i>	NE	19.5.2009	M. Heikkinen
15	<i>Koekuoppa 1 kaivamisen aikana.</i>	E	19.5.2009	M. Heikkinen
16	<i>Koekuoppa 1:n itäprofiili. Alimpana oli luonnollinen hiekka.</i>	S	19.5.2009	M. Heikkinen
17	<i>Koekuoppa 2 Hämeentie 168:n eteläreunan keskellä. Kuopan pohjalla on kallio.</i>	NE	19.5.2009	M. Heikkinen
18	<i>Koekuoppa 2:n itäprofiili. Vain alin kerros vaikutti alkuperäiseltä maalta.</i>	SE	19.5.2009	M. Heikkinen
19	<i>Koekuoppa 3 tontin luoteisosassa.</i>	NW	19.5.2009	M. Heikkinen
20	<i>Koekuoppa 3:n pohjoisprofiili. Kuopan pohjalla on kallio. Kerros vaikutti yhtenäiseltä myöhemmältä kerrokselta.</i>	NW	19.5.2009	M. Heikkinen
21	<i>Koekuoppa 4 Hämeentie 168:n kaakkoisosan keskellä. Pohjoisprofiili. Alin siltikerros ja sen yläpuolinen multakerros olivat alkuperäisiä kerroksia ja muut olivat paikalle tuotuja.</i>	N	19.5.2009	M. Heikkinen
22	<i>Koekuoppa 4 Hämeentie 168:n keskiosan itäreunalla Hämeentien vieressä. Yhtenäisen multakerroksen alla oli kallio.</i>	N	19.5.2009	M. Heikkinen
23	<i>Koekuoppa 6 Hämeentien 168:n pohjoisosassa Hämeentie vieressä.</i>	E	19.5.2009	M. Heikkinen
24	<i>Koekuoppa 6:n pohjoisprofiili. Koekuopan kerrokset olivat uudehkoja sekoittuneita kerroksia.</i>	N	19.5.2009	M. Heikkinen

	<i>Kallio oli esillä kuopan pohjalla.</i>			
25	<i>Lähikuva koekuoppa 6:n luoteisnurkasta.</i>	NW	19.5.2009	M. Heikkinen
26	<i>Hämeentie 168 maankuorimisen aikana. Tontin itäosa. Lähes koko tontilla tuli kallio esiin äärimmäisiä lounais- ja kaakkoisnurkkia lukuun ottamatta.</i>	S	11.6.2009	M. Heikkinen
27	<i>Edellinen tilanne. Tontin länsiosa. Suurin osa kalliosta oli ylempänä paljaana esillä ja alempana ohuen kasvillisuuden peittämä. Kuvaussuunta S. 11.6.2009.</i>	S	11.6.2009	M. Heikkinen
28	<i>Edellinen tilanne. Tontin lounaisnurkka, josta sotkukerrosten alla oli alkuperäistä multaa/silttiä ja luonnollista hiekkaa. Oikealla on Berghyddan.</i>	SW	11.6.2009	M. Heikkinen
29	<i>Hämeentie 168:n lounaisosan länsiprofiilia.</i>	NW	11.6.2009	M. Heikkinen
30	<i>Lähikuva edellisestä. Suurin osa maista oli uudempaa täyttömaata ja sotkua.</i>	NW	11.6.2009	M. Heikkinen
31-33	<i>Kuvapanoraama Hämeentie 168:sta kuvattuna tontin lounaisnurkasta.</i>	NE	11.6.2009	M. Heikkinen
34	<i>Hämeentie 168:n kaakkoisnurkkaa, jossa kallio ei ollut esillä.</i>	NE	11.6.2009	M. Heikkinen
35	<i>Kaakkoisnurkan maakerrostumia Hämeentien jalkakäytävää vastaan.</i>	E	11.6.2009	M. Heikkinen
36	<i>Edellinen tilanne.</i>	SE	11.6.2009	M. Heikkinen
37	<i>Hämeentie 168:n luoteisosan kalliota.</i>	N	11.6.2009	M. Heikkinen
38	<i>Lähikuva Hämeentien 168:n luoteisosan kalliosta, jonka päällä on ollut vain ohuelti kasvillisuutta ja paikoitellen maata.</i>	NE	11.6.2009	M. Heikkinen
39	<i>Kalliota edellisen kohdan kaakkoispuolelta. Taustalla kellertävä alue on kallio, jonka päällä on ollut luonnollinen hiekkakerros.</i>	NE	11.6.2009	M. Heikkinen
40	<i>Edellinen kohta.</i>	SE	11.6.2009	M. Heikkinen
41-42	<i>Kuvapanoraama Hämeentie 168:n alueesta kuvattuna tontin kaakkoisnurkasta. Oikealla näkyy runsaasti täytekerroksia Hämeentien kohdalla.</i>	NW	11.6.2009	M. Heikkinen
43	<i>Lähikuva tontin itäreunasta.</i>	N	11.6.2009	M. Heikkinen
44	<i>Hämeentie 168:n alueella tehdyn louhinnan kiviä siirrellään. Oikealla on tonttien väliin jäänyt Kellomäelle johtavat portaat.</i>	S	16.6.2009	M. Heikkinen
45	<i>Hämeentie 170:stä on kuorittu maakerrokset pois kallioon saakka.</i>	WSW	16.6.2009	M. Heikkinen
46	<i>Edellinen tilanne. Taustalla on entinen Vanhankaupungin poliisivartioasema.</i>	NNW	16.6.2009	M. Heikkinen
47	<i>Edellinen tilanne. Vasemmalla on vanhan rakennuksen itäpuolelle, tontin rajalle, tehty betoninen tukimuuri levennettyä Hämeentietä vastaan.</i>	SSE	16.6.2009	M. Heikkinen
48	<i>Edellinen tilanne.</i>	NE	16.6.2009	M. Heikkinen
49	<i>Edellinen tilanne.</i>	E	16.6.2009	M. Heikkinen
50	<i>Tonttien louhinta ja tasoitus on tehty.</i>	NW	21.8.2009	M. Heikkinen
51	<i>Edellinen tilanne. Hämeentie 168.</i>	S	21.8.2009	M. Heikkinen
52	<i>Edellinen tilanne. Hämeentie 170.</i>	N	21.8.2009	M. Heikkinen
53	<i>Uudet rakennukset vuonna 2012.</i>	N	26.6.2012	M. Heikkinen
54	<i>Edellinen tilanne. Edessä on Hämeentie 168 ja takana Hämeentie 170.</i>	NW	26.6.2012	M. Heikkinen
55	<i>Hämeentie 168:n takapiha.</i>	SE	26.6.2012	M. Heikkinen
56	<i>Hämeentie 170:n takapiha ja Hämeentielle johtavat portaat.</i>	NE	26.6.2012	M. Heikkinen

KUVALUETTELO

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2008

Digitaalikuvat HKM/Helsinki, Vanhakaupunki 2008:1-9

Ala-numero	Aihe	Kuvaus-suunta	Päivä-määrä	Kuvaaja
1	<i>Tarkistusalue sijaitsi Vanhankaupungintie 5:n tontin pohjoisreunassa Kellomäen huipun jyrkän avokallion juuressa. Kuvan keskellä kasvillisuudesta vapaalla alueella on sijainnut purettu ulkorakennus.</i>	NW	17.6.2008	M. Heikkinen
2	<i>Edellinen tilanne. Purkualueen lounaispuolella oli avokallio esillä.</i>	NW	17.6.2008	M. Heikkinen
3	Lähikuva ulkorakennuksen pohjoisosan kohdalta. Kuvan vasemmassa reunassa rakennuksen kohdalla on myös avokallio.	N	17.6.2008	M. Heikkinen
4	<i>Puretun kapean rakennuksen kohta kokonaisuudessaan.</i>	NE	17.6.2008	M. Heikkinen
5	<i>Uusi ulkorakennus on valmistumassa entisen ulkorakennuksen kohdalle hiukan laajempaan.</i>	NE	5.9.2008	M. Heikkinen
6	<i>Edellinen tilanne. Edessä näkyy kuvan 2 kallio.</i>	NW	5.9.2008	M. Heikkinen
7	<i>Rakennuksen perustusta varten jouduttiin louhimaan kalliota jonkin verran.</i>	NW	5.9.2008	M. Heikkinen
8	<i>Luonnollista ja louhittua kalliota rakennuksen koillisnurkan edessä.</i>	N	5.9.2008	M. Heikkinen
9	<i>Louhittua kalliota rakennuksen länsiseinän kohdalla.</i>	NE	5.9.2008	M. Heikkinen

KUVATAULUT

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2012, Hämeentie 176

Kuvat 1-2. Kuvat Hämeentien varrella sijaitsevasta rakentamattomasta tontista osoitteessa Hämeentie 176. Edustalla Hämeentie ja koekuopitettu tontti sijaitsee kuvassa näkyvien rakennusten välissä punaisen aidan takana. Vasemmanpuoleinen kuva otettu pohjoisesta Hämeentie itäpuolelta ja oikeanpuoleinen kaakosta Hämeentie itäpuolelta. Kuvaussuunnat S ja NW. 12.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 3-5. Kuvat otettu ennen koekuopituksen aloittamista tontin koillisnurkalta etelään, lounaaseen ja länteen. Kuvissa tutkimuksen apulaistutkijat Tiina Mikkanen ja Eeva Pettäy. Maasto kohoaa lounaaseen. Kuvaussuunnat S, SW, W. 12.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 6-8. Kuvat otettu ennen koekuopituksen aloittamista tontin länsilaidalta koilliseen ja itään. Taustalla näkyy tontin pohjoispuolella sijaitseva rakennus. Marraskuun lehdettömästä ajankohdasta huolimatta tontilta oli vaikea saada avaraa kuvaa. Nuorta lehtipuuta oli runsaasti. Kuvaussuunnat NE ja E. 12.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 9-10. Koekuoppa 1. Koekuoppaa kaivettu noin puoli metriä, kun vastaan tuli kivinen taso. Kuva 9 kuvaussuunta N. Kuoppaa laajennettiin vajaan neliön verran pohjoiseen, missä kivitason päällä oli harmaa savinen kerros. Kuva 10 kuvaussuunta E.

Kuva 11. Edellisen kuvan savi on kaivettu pois ja lisää kiveystä tuli esiin. Kiveys vaikutti lattialta, sillä se oli varsin tasaisesti ladottu. Kuvaussuunta E. 12.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 12-13. Koekuopan pohjoisosasta poistettiin kiviä, jotta nähtäisiin mitä lattian alla on. Kallio tuli pian vastaan (ks. kartta 3). Kuva 12 kuvaussuunta W. Kuva 13 kuvaussuunta E. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 14-15. Koekuoppa 2. Kuopassa oli kerros erikokoisia kiviä noin puolen metrin syvyydessä. Pinnan multakerroksen alla oli noin 10 cm paksuinen hiekkakerros, uudempaa täyttöä. Kuva 14 kuvaussuunta W. 12.11.2012. Kuva 15 kuvaussuunta W. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuva 16. Koekuoppa 2:n länsiprofiili. Kuopan alaosassa on muutama kookkaampi kivi. Kuva 16 kuvaussuunta W. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 17-18. Koekuoppa 3. Paksun multakerroksen alta tuli pieniä kiviä ja hieman syvemmältä kerros kattohuovan tapaista materiaalia. Kuva 17 kuvaussuunta W 12.11.2012. Kuva 18 kuvaussuunta W. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 19-21. Koekuoppa 3 pohjaan kaivettuna. Pohjalla kallio, kuopassa oli muutoin varsin samantyyppinen multa pinnasta pohjaan. Kuva 19 kuvaussuunta W. Kuva 20 kuvaussuunta W. Kuva 21 kuvaussuunta N. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 22-23. Koekuoppa 4 pohjaan kaivettuna. Pohjalla kallio, kuopassa oli samantyyppinen multa pinnasta pohjaan. Kuva 22 kuvaussuunta W. Kuva 23 kuvaussuunta S. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuva 24. Koekuopat 1-4 etelästä kuvattuna. Näiden eteläpuolelle kaivettiin koekuoppa 5. Kuva 24 kuvaussuunta N. 13.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 25-27. Koekuoppa 5 pohjaan kaivettuna. Kuva 25 kuvaussuunta N. Kuva 26 kuvaussuunta S. Kuva 27 kuvaussuunta W. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 28-30. Koekuoppa 6 pohjaan kaivettuna. Paksun multakerroksen alta tuli vaaleanharmaa laastinen kerros. Kuva 28 kuvaussuunta E. Kuva 29 kuvaussuunta W. Kuva 30 kuvaussuunta E. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuva 31. Koekuoppa 7 pohjaan kaivettuna. Pohjalla kallio. Kuva 31 kuvaussuunta N. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 32-33. Koekuoppa 7 pohjaan kaivettuna. Kuva 32 kuvaussuunta W. Kuva 33 kuvaussuunta S. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuva 34. Koekuoppa 8 kaivettiin tontin lounaiskulmalle kallion päälle. Kuopan sijainti lännestä kuvattuna. Kuva 34 kuvaussuunta E. Kuva 33 kuvaussuunta S. 14.11.2012. H.

Kuvat 35-36. Koekuoppa 8:ssa oli vain parikymmentä cm multaa, kunnes tuli kallio vastaan. Kuva 35 kuvaussuunta E. Kuva 36 kuvaussuunta W. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 37-38. Koekuoppa 9:ssa oli noin kuusikymmentä cm multaa, kunnes tuli kallio vastaan. Kuva 37 kuvaussuunta W. Kuva 38 kuvaussuunta W. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 39-40. Koekuoppa 10:ssa oli pohjalla porrasmainen kallio. Kuva 39 kuvaussuunta W. Kuva 40 kuvaussuunta N. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 41-42. Koekuoppa 11:ssä oli myös paksu multakerros ja kallio pohjalla. Kuva 41 kuvaussuunta W. Kuva 42 kuvaussuunta N. 14.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 43-44. Koekuoppa 11:n itäprofiili. Kuva 43 kuvaussuunta E. Kuvassa 44 on koekuoppa 12, jonka taustalla näkyy Hämeentie. Kuvaussuunta E. 14.-15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 45-46. Koekuoppa 12:n pohjoisprofiili ja viereisessä kuvassa koekuopan länsiprofiili. Koekuopan lounaisnurkalla oli kookas kivi ja sen ympärillä laastista purkumassaa. Kuva 45 kuvaussuunta N. Kuva 46 kuvaussuunta W. 15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 47-48. Koekuoppa 12:n länsiprofiili. Viereisessä kuvassa saman koekuopan eteläprofiili. Kuvaussuunnat W ja S. 15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 49-51. Koekuoppa 12 kokonaisuudessaan lännestä kuvattuna. Alla olevissa kuvissa näkyy mustaa eristettä, jota oli kookkaan kiven pinnalla ja länsipuolella. Kuvaussuunnat E, W ja W. 15.-16.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 52-54. Yläkuvien koepisto 13:ssa oli vain ohut multakerros ennen kalliota. Mullan pintaosa oli hieman sorainen. Alla olevassa kuvassa on koepisto 14, joka sijaitsi edellisen länsipuolella. Kuvaussuunnat E, E ja W. 14.-15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 55-56. Yläkuvien koepisto 15:ssä oli erikokoisia kiviä ja tiilenpaloja multakerroksen alla. Kuvaussuunnat W ja SW. 15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 57-58. Kuvissa maisemaa koepisto 15:n länsipuolelta itä-koilliseen ja itään. Kuvissa mittaskaala pystyssä koepistossa 15. Kuvaussuunnat ENE ja E. 15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 59-60. Kuvassa maisemaa koekuoppa 16:n eteläpuolelta kuvattuna. KK16:n taustalla näkyy KK6. Viereisessä kuvassa KK16 pohjaan kaivettuna. Kuvaussuunnat N ja S. 15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 61-62. Koekuoppa 16 kaakkoon kuvattuna ja oikeanpuoleisessa kuvassa saman koekuopan pohjoisprofiili. Kuvaussuunnat SE ja N. 15.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuva 63. Tutkimuksissa mitattiin paikoilleen myös kiviaita, joka sijaitsi tontin lounaisnurkan eteläpuolella. Se sijoittui eteläisen naapurin tontin puolelle. Kuva on otettu itään kohti Hämeentietä. 16.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 64-65. Sama kiviaita kuvattuna itään ja pohjoiseen. 16.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Kuvat 66-67. Tutkimuksissa havaittiin myös pensaita reunustava kivirakenne tontin länsirajalta, joka on yläkuvassa. Kallion päällä lähellä koekuoppa 8:aa oli kivikehän ympäröimä kukkaistutus. Tämä on alakuvassa. Kuvaussuunnat N ja NW. 16.11.2012. H. Hämäläinen/HKM.

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2009

Hki, Vanhakaupunki 2009:1

Kuvat 1-3. Kuvapanoraama tarkastusalueesta vuonna 2008 Hämeentie 168-170:ssä kuvattuna Hämeentie itäpuolelta. Kuvaussuunta W. 5.9.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2009:2

Hki, Vanhakaupunki 2009:3

Hki, Vanhakaupunki 2009:4

Kuvat 4-6. Kuvapanoraama tarkastusalueen eteläosasta vuonna 2008 Hämeentie 168:ssä kuvattuna tontin luoteisnurkasta. Avokalliot täyttivät tontin suurimmaksi osaksi. Taustalla on Hämeentie.

Hki, Vanhakaupunki 2009:5

Hki, Vanhakaupunki 2009:6

Punainen rakennus on Hämeentie 166.
Kuvaussuunta SE. 5.9.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2009:7

Kuva 7. Tarkastusalue Hämeentie 168 kohdalla vuonna 2009 ennen maarakennustöiden aloittamista. Kuvan kohdalla on sijainnut karttojen ja kuvien perusteella ainakin 1839-1907 asuinrakennus. Kuvaussuunta N. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:8

Kuva 8. Edellinen kohta kuvattuna vastakkaisesta suunnasta. Kuvaussuunta S. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:9

Kuva 9. Hämeentie 168 kuvattuna tontin pohjoisosasta. Kuvan vasemmassa reunassa kadun varressa on sijainnut ainakin 1839-1907 asuinrakennus ja oikeassa reunassa ulkorakennus. Kuvaussuunta S. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:10

Kuva 10. Hämeentie 168:n koillisosa. Kuvaussuunta SE. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:11

Kuva 11. Hämeentie 168:n keskiosa. Avokallio kurottautuu tontin kaakkoiskulmaan kohti kuvan keskellä. Kuvaussuunta SE. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:12

Kuva 12. Hämeentie 170:n tarkastusalue kuvattuna tontin eteläpuolelta Kellomäelle johtavilta portailta ennen maanrakennustöitä. Alueella on sijainnut rakennuksia karttojen perusteella ainakin 1839-1950/60-luvut. Kuvaussuunta N. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:13

Kuva 13. Hämeentie 170. Kuvaussuunta N. 19.5.2009.

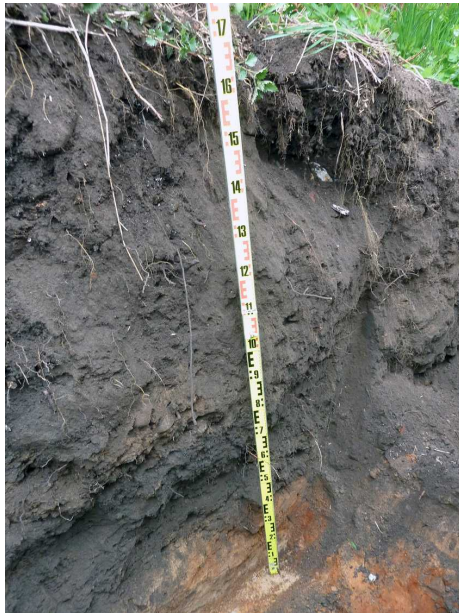
Hki, Vanhakaupunki 2009:14

Kuva 14. Koekuoppa 1 Hämeentie 168:n lounaisosassa. Kuvaussuunta NE. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:15

Kuva 15. Koekuoppa 1 kaivamisen aikana. Kuvaussuunta E. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:16

Kuva 16. Koekuoppa 1:n itäprofiili. Alimpana oli luonnollinen hiekka. Kuvaussuunta S. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:17

Kuva 17. Koekuoppa 2 Hämeentie 168:n eteläreunan keskellä. Kuopan pohjalla on kallio. Kuvaussuunta NE. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:18

Kuva 18. Koekuoppa 2:n itäprofiili. Vain alin kerros vaikutti alkuperäiseltä maalta. Kuvaussuunta SE. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:19

Kuva 19. Koekuoppa 3 tontin luoteisosassa. Kuvaussuunta NW. 15.9.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:20

Kuva 20. Koekuoppa 3:n pohjoisprofiili. Kuopan pohjalla on kallio. Kerros vaikutti yhtenäiseltä myöhemmältä kerrokselta. Kuvaussuunta NW. 15.9.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:21

Kuva 21. Koekuoppa 4 Hämeentie 168:n kaakkoisosan keskellä. Pohjoisprofiili. Alin silttikerros ja sen yläpuolinen multakerros olivat alkuperäisiä kerroksia ja muut olivat paikalle tuotuja. Kuvaussuunta N. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:22

Kuva 22. Koekuoppa 4 Hämeentie 168:n keskiosan itäreunalla Hämeentien vieressä. Yhtenäisen multakerroksen alla oli kallio. Kuvaussuunta N. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:23

Kuva 23. Koekuoppa 6 Hämeentien 168:n pohjoisosassa Hämeentie vieressä. Kuvaussuunta E. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:24

Kuva 24. Koekuoppa 6:n pohjoisprofiili. Koekuopan kerrokset olivat uudehkoja sekoittuneita kerroksia. Kallio oli esillä kuopan pohjalla. Kuvaussuunta N. 19.5. 2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:25

Kuva 25. Lähikuva koekuoppa 6:n luoteisnurkasta. Kuvaussuunta NW. 19.5.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:26

Kuva 26. Hämeentie 168 maankuorimisen aikana. Tontin itäosa. Lähes koko tontilla tuli kallio esiin äärimmäisiä lounais- ja kaakkoisnurkkia lukuun ottamatta. Kuvaussuunta S. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:27

Kuva 27. Edellinen tilanne. Tontin länsiosa. Suurin osa kalliosta oli ylempänä paljaana esillä ja alempana ohuen kasvillisuuden peittämä. Kuvaussuunta S. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:28

Kuva 28. Edellinen tilanne. Tontin lounaisnurkka, josta sotkukerrosten alla oli alkuperäistä multaa/silttiä ja luonnollista hiekkaa. Oikealla on Berghyddan. Kuvaussuunta SW. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:29

Kuva 29. Hämeentie 168:n lounaisosan länsiprofiilia. Kuvaussuunta NW. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:30

Kuva 30. Lähikuva edellisestä. Suurin osa maista oli uudempaa täyttömaata ja sotkua. Kuvaussuunta NW. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:31

Kuvat 31-33. Kuvapanoraama Hämeentie 168:sta kuvattuna tontin lounaisnurkasta. Kuvaussuunta NE. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:32

Hki, Vanhakaupunki 2009:33

Hki, Vanhakaupunki 2009:34

Kuva 34. Hämeentie 168:n kaakkoisnurkkaa, jossa kallio ei ollut esillä. Kuvaussuunta NE. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:35

Kuva 35. Kaakkoisnurkan maakerrostumia Hämeentien jalkakäytävää vastaan. Kuvaussuunta E. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:36

Kuva 36. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta SE. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:37

Kuva 37. Hämeentie 168:n luoteisosan kalliota. Kuvaussuunta N. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:38

Kuva 38. Lähikuva Hämeentien 168:n luoteisosan kalliosta, jonka päällä on ollut vain ohuelti kasvillisuutta ja paikoitellen maata. Kuvaussuunta NE. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:39

Kuva 39. Kalliota edellisen kohdan kaakkoispuolelta. Taustalla kellertävä alue on kallio, jonka päällä on ollut luonnollinen hiekkakerros. Kuvaussuunta NE. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:40

Kuva 40. Edellinen kohta. Kuvaussuunta SE. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:41

Kuvat 41-42. Kuvapanoraama Hämeentie 168:n alueesta kuvattuna tontin kaakkoisnurkasta. Oikealla näkyy runsaasti täyterroksia Hämeentien kohdalla. Kuvaussuunta NW. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:42

Hki, Vanhakaupunki 2009:43

Kuva 43. Lähikuva tontin itäreunasta. Kuvaussuunta N. 11.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:49

Kuva 44. Hämeentie 168:n alueella tehdyn louhinnan kiviä siirrellään. Oikealla on tonttien väliin jäänyt Kellomäelle johtavat portaat. Kuvaussuunta S. 16.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:45

Kuva 45. Hämeentie 170:stä on kuorittu maakerrokset pois kallioon saakka. Kuvaussuunta WSW. 16.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:46

Kuva 46. Edellinen tilanne. Taustalla on entinen Vanhakaupungin poliisivartioasema. Kuvaussuunta NNW. 16.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:47

Kuva 47. Edellinen tilanne. Edellinen tilanne. Vasemmalla on vanhan rakennuksen itäpuolelle, tontin rajalle, tehty betoninen tukimuuri levennettyä Hämeentietä vastaan. Kuvaussuunta SSE. 16.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:48

Kuva 48. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta NE. 16.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:49

Kuva 49. Edellinen tilanne. Kuvaussuunta E. 16.6.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:50

Kuva 50. Tonttien louhinta ja tasoitus on tehty. Kuvaussuunta NW. 21.8.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:51

Kuva 51. Edellinen tilanne. Hämeentie 168. Kuvaussuunta S. 21.8.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:52

Kuva 52. Edellinen tilanne. Hämeentie 170. Kuvaussuunta N. 21.8.2009.

Hki, Vanhakaupunki 2009:53

Kuva 53. Uudet rakennukset vuonna 2012. Kuvaussuunta N. 26.6.2012.

Hki, Vanhakaupunki 2009:54

Kuva 54. Edellinen tilanne. Edessä on Hämeentie 168 ja takana Hämeentie 170. Kuvaussuunta NW. 26.6.2012.

Hki, Vanhakaupunki 2009:55

Kuva 55. Hämeentie 168:n takapiha. Kuvaussuunta SE. 26.6.2012.

Hki, Vanhakaupunki 2009:56

Kuva 56. Hämeentie 170:n takapiha ja Hämeentielle johtavat portaat. Kuvaussuunta NE. 26.6.2012.

Helsinki, Vanhakaupunki, Kellomäki 2008

Hki, Vanhakaupunki 2008:1

Kuva 1. Tarkistusalue sijaitsi Vanhakaupungintie 5:n tontin pohjoisreunassa Kellomäen huipun jyrkän avokallion juuressa. Kuvan keskellä kasvillisuudesta vapaalla alueella on sijainnut purettu ulkorakennus. Kuvaussuunta NW. 17.6.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:2

Kuva 2. Edellinen tilanne. Purkualueen lounaispuolella oli avokallio esillä. Kuvaussuunta NW. 17.6.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:3

Kuva 3. Lähikuva ulkorakennuksen pohjoisosan kohdalta. Kuvan vasemmassa reunassa rakennuksen kohdalla on myös avokallio. Kuvaussuunta N. 17.6.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:4

Kuva 4. Puretun kapean rakennuksen kohta kokonaisuudessaan. Kuvaussuunta NE. 17.6.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:5

Kuva 5. Uusi ulkorakennus on valmistumassa entisen ulkorakennuksen kohdalle hiukan laajempana. Kuvaussuunta NE. 5.9.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:6

Kuva 6. Edellinen tilanne. Edessä näkyy kuvan 2 kallio. Kuvaussuunta NW. 5.9.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:7

Kuva 7. Rakennuksen perustusta varten jouduttiin louhimaan kalliota jonkin verran. Kuvaussuunta NW. 5.9.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:8

Kuva 8. Luonnollista ja louhittua kalliota rakennuksen koillisnurkan edessä. Kuvaussuunta N. 5.9.2008.

Hki, Vanhakaupunki 2008:9

Kuva 9. Louhittua kalliota rakennuksen länsiseinän kohdalla. Kuvaussuunta NE. 5.9.2008.

**POISTETTUIJEN LÖYTÖJEN
LUETTELO/KELLOMÄKI 2012**

Kellomäki 2012, Hämeentie 176, Heini Hämäläinen
poistetut löydöt

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
1	KK1	68-95	Messinkiseos	Kiväärin hylsy	Kiväärin tms. hylsy, jonka päässä on valmistajan tekstiä. Halk. 22 mm. Ja pituus 13 mm.	1	13x22	5,5
2	KK1	68-95	Rauta	Naula	Erikokoisia taottuja rautanauvoja ja katkelmia. Kannat soikeita tai pyöreitä, varret neliön tai suorakaiteen muotoisia. Kookkain mitattu; pituus 177 mm, kannan halk. 20 mm ja varren halk. 10/11 mm.	7	177x20x10/11	117,0
3	KK1	68-95	Posliini	Astia	Koristelemattomia posliiniastian suureuna- ja kylkipaloja, ainakin lautasesta.	3	54x34x4	23,6
4	KK1	68-95	Piiposliini	Astia	Suureuna-, pohja- ja kylkipaloja eri astioista. Yhdessä lilaa kasviaihekoristelua ja yhdessä lähellä suureunaa ympyräkeskisiä ohuita punaisia raitoja. Yksi pala vaikuttaa fajanssikaakelilta.	9	35x29x8	17,7
5	KK1	68-95	Punasavi	Astia	Suureuna- ja kylkipaloja eri astioista. Kahdessa lyijylasitus sisäpinnalla. Yhdessä ulkopinnalla reunassa vaaleaa savilietettä. Muutoin ulkopinnat lasitteettomat.	6	46x25x12	39,0
6	KK1	68-95	Savi	Vesiputki	Katkelma keraamista vesi-/salaojaputkea putken päästä. Ulkopinta lasitettu ja väriltään ruskea. Sisäpinnalla sauman kohdalla harmaata laastia.	1	122x100x17/26	387,0
7	KK1	68-95	Lasi	Pullolasi ja/tai astialasi	Kaulapala ruskeasta lasipullosta sekä kylkipalat kirkkaasta ja vihertävästä pullosta tai astiasta.	3	52x41x3	17,2
8	KK1	68-95	Lasi	Ikkunalasi	Paloja kirkasta ikkunalasia, paksuus 2 mm.	14	55x39x2	43,9
9	KK1	68-95	Luu	Eläimen palamaton luu	Katkelmat eläimen palamatonta luuta.	2		76,1

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
10	KK1	68-95	Muovi?	Esine/astia	Litteä, kaareva pala esinettä tai astiaa, jossa toinen pinta on valkoinen ja toinen kirkas. Näiden välissä on oranssi ohut kerros. Vaikuttaa muovilta tai muulta modernilta materiaailta.	1	44x35x6	14,7
11	KK1	68-95	Kateaine	Kattohuopa	Mustat litteät palat kattuhuopaa.	2	34x24x4	4,7
12	KK1	0-35	Kupari	Raha	Ruotsalainen kupariraha. Toinen pinta kulunut. Toisella pinnalla erottuu ristikkäiset nuolet ja niiden päällä kruunu. Kyseessä saattaa olla yhden tai puolen äyrin raha väliltä 1719-1750. Huonokuntoinen.	1	24x1	3,6
13	KK1	0-35	Rauta	Naula	Taottu rautanaula ja katkelma. Kanta on soikea ja varret neliön muotoisia.	2	145x13x8/6	37,0
14	KK1	0-35	Punasavi	Astia	Kylkipala astiasta, jonka molemmilla pinnoilla lyijyglasitus.	1	30x19x6	4,4
15	KK1	0-35	Lasi	Pullolasi	Pohjapala aavistuksen vihertävästä pullostasta, halkaisija noin 50 mm. Kylkipala kirkkaasta, kaarevasta lasipullostasta.	2	48x32x4	16,5
16	KK1	0-35	Lasi	Ikkunalasi	Pieni pala ohutta kirkasta ikkunalasia.	1	22x17x1	0,6
17	KK2	45-68	Kupari	Raha	Suomen suuriruhtinaskunnan aikainen yhden pennin kuparinen raha vuodelta 1916. Toisella puolella "N" kirjain, joka viittaa Venäjän Keisari Nikolai II:en.	1	15x1	1,2
18	KK2	45-68	Rauta	Esine, naula	Kookas sinkilä, esineen katkelma, niitti sekä taottu naula. Esine on litteä ja kapenee hieman molempiin päihin, ehkä murtunut. Niitin päät soikeat, varsi pyöreä. Naulan kanta pyöreä, varsi neliön muotoinen.	4	120x20x6 (niitti)	110,5
19	KK2	45-68	Posliini	Astia	Koristelemattomia suureuna-, pohja- sekä kylkipaloja eri astioista. Yhden palan toinen pinta on ruskea.	8	44x27x5	32,3

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
20	KK2	45-68	Piiposliini	Astia	Koristelemattomia pohja- sekä kylkipaloja eri astioista. Osa mahdollisesti lautasista.	13	41x26x9	34,1
21	KK2	45-68	Punasavi	Astia	Suureuna-, pohja- sekä kylkipaloja eri astioista, osa vadeista. Useissa sisäpinnalla raitakoristelua ja/tai lyijylasitusta. Ulkopinnat enimmäkseen lasittamattomat.	10	96x38x14/7	82,2
22	KK2	45-68	Lasi	Astia, pullo	Kylkipaloja kirkkaasta, vihertävästä ja ruskeasta lasista tehdyistä pulloista tai astioista. Yksi kaulapala ruskeasta pullosta, jonka kaulaa kiertää lasinauha.	8	84x33/34	124,1
23	KK2	45-68	Lasi	Ikkunalasi	Paloja kirkkaasta ikkunalasista. Eri paksuisia.	7	49x17x2	20,4
24	KK2	0-25	Rauta	Esineen katkelmat, sanko, nauvoja	Soikea litteä esine, jonka keskellä pyöreä reikä ja litteä pitkänomainen terää muistuttava katkelma. Lisäksi astian kaareva sanko sekä runsaasti taottuja rautanauvoja.			1965,0
25	KK2	0-25	Kivisavikeramiikka	Astia/pullo	Kylkipala pullosta (mineraalivesipullo?). Ulkopinnalla ruskea liete ja suolalasisitus, sisäpinta ja saviaines harmaata.	1	26x23x4	3,0
26	KK2	0-25	Fajanssi	Kaakeli	Paloja kaakelistä, jonka toisella pinnalla valkoinen tinalasisitus. Saviaines keltaruskea.	12	47x38x12	71,3
27	KK2	0-25	Posliini	Esine, astian pala	Posliininen koriste-esine, jossa kuvattuna potalla istuva hahmo (mitat: 40x20x20). Lisäksi suureuna- ja pohjareunapala astiasta, mahdollisesti lautasesta.	3	69x49x6	34,8
28	KK2	0-25	Piiposliini	Astia	Suureuna-, pohja- sekä kylkipaloja eri astioista. Paloissa sinistä, lilaa ja punaista kasviaihe- ja raitakoristelua. Yksi pala on pienen nupillisen sokerikon tms. kansipala.	30	65x60x15	168,1

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
29	KK2	0-25	Punasavi	Astia	Suureuna-, pohja- sekä kylkipaloja eri astioista. Runsaasti paloja vadista, jonka reunaa kiertää aaltoviiva ja viivakoristelu, keskellä on pilkkuja, halk. ~29 cm. Yksi pala sisäp. Kullattu ja ulkopuolella on kultausta sekä sinistä maalauskoristelua.	35	290x90x15	1501,6
30	KK2	0-25	Lasi	Pullo, astia	Suureuna- pohja- sekä kylkipaloja eri astioista sekä pulloista, väreinä ruskea, turkoosi, vihreä ja kirkas. Yksi kookas pullon pohjapala, kovera, puntteliarpi, halk. 150 mm.	44	64x150x4-9	~900,0
31	KK2	0-25	Lasi	Ikkunalasi	Paloja ohuesta, lähes kirkkaasta ikkunalasista.	36	41x27x1	37,4
32	KK2	0-25	Kuona	Rautakuona	Kookas tumma möykky rautakuonaa, huokoinen.	1	112x90x35	362,1
33	KK2	0-25	Eriste	Kreosiitti?	Litteä pala tummaa pistävänhajuista ainetta; pikeä tai kreosiittia.	1	46x32x9	12,5
34	KK3	60-105	Rauta	Esine, naula	Korkorauta, naula ja rautaesineen katkelma. Litteän korkoraudan kolmesta piikistä on kaksi jäljellä. Piikki 25 mm pitkä ja 3,5x3,5 mm paksuinen. Naula on soikeakantainen ja varsi suorakaiteen muotoinen. Kolmas rauta on pitkänomainen epämääräinen pala.	3	66x50x5	58,8
35	KK3	60-105	Punasavi	Astia	Pohja- ja kylkipaloja astioista. Kukkaruukun lasitteeton pohjapala. Toisessa pohjapalassa sisäp. lyijylasitus. Toisessa kylkipalassa lyijylasitus ulkopinnalla ja toisessa sisäpinnalla myös vaaleita raitoja. Vastapinnat lohjenneet.	4	50x35x13	33,5
36	KK3	60-105	Posliini	Astia, nappi	Nappi ja astian kylkipalat. Pyöreän valkoisen napin alapinnalla jääne kiinnityslenkistä. Napin alapinta tasainen, yläpinta kupera, halk. 14,5 mm, paksuus 8 mm. Astian kaarevat kylkipalat ovat koristelemattomia.	3	38x23x3	6.9

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
37	KK3	60-105	Lasi	astia, pullo	Pohja-, kylki-, jalka- ja kaulapaloja eri pulloista ja astioista kirkkaasta, ruskeasta ja vihertävästä lasista. Yksi pullon tai astian pohjapala, halk. 60 mm. Yksi vihertävä kaulapala limonaadipullosta.	12	60x16x6	105,7
38	KK3	60-105	Lasi	Ikkunalasi	Palat kirkasta ikkunalasia.	2	32x26x3	7,6
39	KK3	60-105	Luu	Palamaton eläimen luu	Eläimen kookas selkänikama, josta leikattu lähes puolet pois.	1	85x61x53	49,9
40	KK3	35-60	Rauta	Naula	Taottuja rautanauvoja ja niiden katkelmia, eri kokoisia ja paksuisia. Kannat pyöreitä tai soikeita ja varret neliön tai suorakaiteen muotoisia. Paksuimman kanta 23x23 mm ja varsi 9x11 mm.	14	145x15x5/6	231,9
41	KK3	35-60	Piiposliini	Astia, esine	Pohjakylki- ja kylkipaloja eri astioista. Yhdessä kylkipalassa ulkop. kasviaihe- ja raitakoristelua ja pohjakylkipalassa sisäp. mustaa kasviaihekoristelua. Pyöreä, litteä esine saattaa olla keramiikan (Arabian?) poltossa käytetty tuki.	4	31x25x3	10,1
42	KK3	35-60	Punasavi, savi	Astia, putki	Pohjapala astiasta, ulkopinta lasittamaton, sisäpinta lohjennut. Toinen pala on pieni katkelma salaoja- tai vesiputkea. Molemmilla pinnoilla ruskea väritys.	2	58x20x5	35,3
43	KK3	35-60	Lasi	Pullo	Kaula-, pohja- ja kylkipaloja ruskeista ja vihertävistä pulloista. Ruskean pohjapalan halk. 80 mm.	7	60x48x5	88,7
44	KK3	35-60	Lasi	Ikkunalasi	Paloja ja yksi reunapala kirkkaista ja vihertävistä ikkunalaseista, paksuudet 1-2 mm.	5	37x32x1,5	7,1
45	KK3	35-60	Luu	Palamaton eläimen luu.	Yksi pallonivel sekä erilaisia ja eri kokoisia eläimen luita. Osassa on leikkuujälkiä.	12		65,9
46	KK3	35-60	Eriste	Kreosiitti?	Levymäisiä paloja pistävänhajuista, mustaa eristettä. Saattaa olla pikeä tai kreosiittia.	5	123x75x10	107,0

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
47	KK3	0-35	Rauta	Naula	Taottuja, erikokoisia rautanauvoja. Kannat soikeita, varren neliön tai suorakaiteen muotoisia. Kookkaimman kanta halk. 19 mm ja varsi 9x10 mm ja pituus 180 mm.	5	180x19x9/10	146,2
48	KK3	0-35	Piiposliini	Astia	Suureuna-, pohja-, pohjarengas- ja kylkipaloja eri astioista. Ei koristelua. Pohjarenkaan halk. 120 mm.	10	78x10x7	39,3
49	KK3	0-35	Punasavi	Astia, pala	Kylkipala astiasta, jossa ulkopinnalla kulunut keltavihreä lyijylasitus, sisäp. Lasitteeton. Kaksi muuta palaa ovat möykkymäisiä, punertavia ja muistuttavat enemmän palanutta savea, jossa on hiekkaa sekoitteena.	3	35x20x6	12,7
50	KK3	0-35	Lasi	Pullo	Kaula- ja kylkipaloja ruskeista, kirkkaista ja vihertävistä pulloista. Yksi kirkkaasta lasista tehty siro kaulapala, jonka suureunassa kapea 90 asteen taite ulospäin. Suun halk. 22 mm ja kaulan halk. 17 mm, palan pituus 18 mm.	11	80x80x5	152,7
51	KK3	0-35	Lasi	Ikkunalasi	Paloja kirkkaasta ikkunalasista, paksuudet 1-1,5 mm.	3	49x35x1	6,1
52	KK3	0-35	Pii	Pala	Pieni, litteä pala ruskeankirjavaa piitä. Reunoilla kulumisen jälkiä.	1	18x10x3	0,5
53	KK3	0-35	Luu	Eläimen palamaton luu	Katkelma eläimen palamatonta luuta.	1	40x22x11	3,6
54	KK4	0-80	Rauta	Esine, naula	Pieni suorakaiteen muotoine solki, jossa kieli mukana, mitat 33x25x4 mm. Kehän poikkileikkaus pyöreä. Neljä erikokoista taottua naulaa tai naulan katkelmaa. Kookkaimman naulan kanta 19x19 mm ja varsi 10x11 mm.	5	80x19x10/11	77,7

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
55	KK4	0-80	Posliini	Astia, esine	Yksi koristeeton kylkipala astiasta. Muuta palat vaikuttavat olevan keraamisia tukia, joita on käytetty astioiden (Arabian?) poltossa. Mitat ovat keraamisesta tuesta, joka on suorakaiteen muotoinen pala, jonka yksi kylki on 'kärjekäs'.	3	25x17x12	7,1
56	KK4	0-80	Piiposliini	Astia	Suureuna-, pohja-, pohjareuna- ja kylkipaloja astioista. Yhdessä palassa sisäp. Sinistä koristelua ja toisessa ulkop. Harmaa kapea vaakaraita. Pohjapalan halk. 90 mm.	8	60x20x8	33,5
57	KK4	0-80	Punasavi	Astia	Suureuna- ja kylkipalat astioista. Suureunapalassa ei lasitusta. Toisessa kylkipalassa molemminpuolinen kulunut lyijylasitus ja toisessa vain sisäpinnalla kulunut ruskea lyijylasitus.	3	40x18x6	12,4
58	KK4	0-80	Lasi	Astia, pullo	Kylkipaloja kirkkaista, ruskeista ja vihertävistä pulloista ja astioista.	7	37x21x3,5	25,4
59	KK5	0-60	Rauta	Naula	Taottuja rautanauvoja ja niiden katkelmia. Kannat lähinnä soikeita aja varret neliön tai suorakaiteen muotoisia.	8	130x18x5/6	79,7
60	KK5	0-60	Posliini	Astia	Suureunapala kupista sekä kahva. Suureunapalassa kullanvärisiä sekä sinisiä vaakaraitoja ulkopinnalla. Siro kaareva kahva haarautuu toisessa päällä kahtia.	2	38x35x2	7,1
61	KK5	0-60	Piiposliini	Astia, esine	Suureunapala sekä kylkipaloja astioista. Yhdessä palassa sinertävää kasviaihekoristelua. Hyvin pieni valkoinen kuppi, jossa otin. Kuppi voisi kuulua nukkekodin astiastoon kokonsa puolesta; kork. 14 mm ja leveys 17 mm.	6	26x27x3	12,8

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
62	KK5	0-60	Punasavi	Astia	Suureuna-, pohja- ja kylkipaloja astioista. Pohjapalassa tasainen pohja. Kaikissa ulkopinnat lasitteettomat. Kahdessa palassa sisäpinnalla väritöntä tai ruskeaa lyijylasitusta sekä ympyräkeskisiä vaaleita raitoja.	4	48x28x12	42,1
63	KK5	0-60	Lasi	Pullo, astia	Kylkipaloja kirkkaista ja ruskeista pulloista tai astioista. Yhdessä aavistuksen turkoosinsävyisessä pullon kylkipalassa tekstinkatkelma '...OT...'	8	33x32x4,5	26,2
64	KK5	0-60	Lasi	Ikkunalasi	Pieni pala kirkasta ikkunalasia.	1	23x11x2	0,9
65	KK6	44-78	Lasi	Pullo	Kylkipala ruskeasta (kalja-) pullosta.	1	26x25x2,5	3,3
66	KK6	0-44	Rauta	Naula	Taottu rautanaula, kanta soikea ja varsi suorakaiteen muotoinen.	1	109x13x4/5	11,1
67	KK6	0-44	Posliini	Astia	Kylkipaloja kupista ja astiasta. Kupin kylkipala kolmessa osassa ja koristeena kasviaihetta sinisellä, kullalla ja vaaleanpunaisella maalattuna. Kolmessa palassa ohutta kultaraitaa ja yhdessä palassa kahvan tynkä.	5	75x57x3,5	44,0
68	KK6	0-44	Piiposliini	Astia	Suureunapalat sekä kylkipaloja lautasesta ja muista astioista. Osassa koristeena kasviaihetta sinisellä, lilalla ja mustalla tehtynä tai vaakasuoria kultaisia raitoja.	7	77x29x3	42,1
69	KK6	0-44	Punasavi	Astia	Suureuna-, pohja- ja kylkipaloja kahdesta astiasta. Yksi lasittamaton suureunapala kuudessa osassa. Toisen astian sisäpinnalla vihertävä lyijylasitus, ulkopinta lasittamaton ja yksi pala kahdessa osassa.	6	178x69x10,5	292,5
70	KK6	0-44	Lasi	Pullo	Kylkipalat ruskeasta ja vihertävästä pullosta. Ruskea pala kahdessa osassa.	2	120x55x2,5	33,2
71	KK6	0-44	Luu	Eläimen palamaton luu	Palamattomat eläimen luun katkelmat.	2	65x29x8	12,0

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
72	KK6	0-13	Rauta	Naula	Taotun naulan katkelma. Kanta soikea ja varsi suorakaiteen muotoinen.	1	46x17x4/4,5	4,9
73	KK6	0-13	Lasi	Pullo	Kaulapala vihertävästä pullosta. Suuta kiertää lasinauha. Kaulassa kapeita viistoja pystyuria. Suun halkaisija 32 mm.	1	78x33x6	53,3
74	KK7	30-60	Alumiini	Korkki	Alumiinisen aukipyöräytettävän limsapullon korkin pala.	1	28x19x1	0,6
75	KK7	30-60	Kivisavikeramiikka	Pullo	Mineraalivesipullon (?) kylkipala. Ulkopinnalla ruskeanoranssi liete ja suolalásitus. Palassa on sanojen loppuosat kolmella rivillä: ylinnä 'OLS', keskirivillä 'SJE' ja alinna 'RDAM'. Alin voi viitata Amsterdamiin (valmistuspaikka?).	1	39x37x5,5	13,2
76	KK7	30-60	Posliini	Astia	Kylkipaloja eri astioista, koristelemattomia.	4	43x34x4	12,0
77	KK7	30-60	Piiposliini	Astia	Pohjapala (?) ja kylkipalat eri astioista. Yhdessä palassa koristeena vaakasuoria kapeita mustia ja punaisia raitoja ulkopinnalla.	3	33x26x4	7,8
78	KK7	30-60	Lasi	Ikkunalasi	Pala kirkasta ikkunalasia.	1	45x20x3	5,4
79	KK7	30-60	Rauta	Naula, esine	Taottuja nautoja tai naulan katkelmia, kannat lähinnä soikeat, varret neliöt tai suorakaiteen muotoiset. Kookas pitkä puikkomainen esine, poikkileikkaus neliö ja kapenee toiseen päähän kärjekkääksi. Terä/työkalun osa?	5	190x16x17	293,6
80	KK7	30-60	Posliini	Astia	Suureuna- ja kylkipaloja astioista, osa mahdollisesti lautasista. Yksi pala kahdessa osassa. Osa paloista saattaa olla valkoista muovia.	7	52x35x2	25,6

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
81	KK7	30-60	Piiposliini	Astia	Suureuna-, pohja-, pohjareuna- ja kylkipaloja astioista, osa lautasista. Valtaosa on koristelemattomia paloja, mutta joissain on kasviaihe- (vihreä, sininen) tai raitakoristelua (ruskea).	71	90x66x6	555,0
82	KK7	30-60	Punasavi	Astia, kaakeli	Suureuna- ja kylkipaloja eri astioista. Osa lasittamattomia. Kahdessa palassa sisäpinnalla ympyräkeskisiä savilieteraitoja, ulkopinta lohjennut. Yksi pala on kaakelin reunapala.	5	125x43x25	140,8
83	KK7	30-60	Lasi	Pullo, astia	Pohja- ja kylkipaloja pulloista ja astioista. Ohutta kirkasta lasia astiasta? Runsaasti paloja ruskeasta pullosta. Kylkipala pullosta, jossa sanan ensimmäinen kirjain 'A' ja tämän alapuolella sanan alku 'MINE', joka viitanee mineraaliveteen.	22	60x70x7,5	190,5
84	KK7	30-60	Lasi	Ikkunalasi	Paloja kirkasta sekä aavistuksen vihertävää ikkunalasia, paksuudet 1-1,5 mm.	6	43x17x1	8,0
85	KK8	0-30	Lasi	Pullo	Kylkipalat kirkkaasta ja ruskeasta lasipullosta.	2	35x21x1,5	5,9
86	KK9	0-50	Rauta	Naula	Jykevien naulojen katkelmat. Kookkaamman kanta 36x30 mm, varsi halkaisijaltaan 12x14 mm. Toinen hieman pienempi.	2	75x36x12/14	63,1
87	KK9	0-50	Posliini	Astia	Suureunapala sekä kylkipala astioista. Suureunapalassa kahvan tynkä lähellä suureunaa.	2	41x29x3	5,7
88	KK9	0-50	Piiposliini, fajanssi	Astia, kaakeli	Suureuna-, pohja- ja kylkipaloja eri piiposliiniasiasta. Yhdessä suureunapalassa reunan päällä kiertää ohut sininen raita. Yksi pala fajanssiastiasta ja kolme palaa fajanssikaakelistä (mitat tästä).	10	68x55x12	61,4
89	KK9	0-50	Punasavi	Astia	Kylkipala, jossa molemmilla pinnoilla värittömän ja vihreänkirjava lyijylasitus.	1	34x23x7	5,7

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
90	KK9	0-50	Lasi	Pullo, astia	Kylkipaloja kirkkaista, vihreistä ja ruskeista pulloista ja astioista, valtaosa pulloista.	12	86x36x3	109,1
91	KK9	0-50	Lasi	Ikkunalasi	Paloja kirkkaista ikkunalaseista, paksuudet: 1,5-2,5 mm.	4	39x21x2,5	7,4
92	KK9	0-50	Muovi	Astia, esine	Paloja muoviasiosta. Ontto putkimainen esine tuntemattomasta materiaalista sekä sulaneen näköinen pötkömäinen pitkänomainen esine tai esineen katkelma.	5		35,7
93	KK10	28-75	Posliini	Astia?	Paksu, kaareva (kylki?)pala astiasta tai esineestä.	1	44x33x10	16,2
94	KK10	28-75	Piiposliini	Astia	Pohjakylkipala astiasta, mahdollisesti lautasesta, jonka sisäpinta on lähes kokonaan lohjennut. Ulkopuolella matala pohjareuna.	1	44x30x4	6,9
95	KK10	0-20	Lasi	Pullo	Kylkipalat ruskeasta ja kirkkaasta pullosta.	3	38x32x3,5	8,8
96	KK11	10-77	Rauta	Naula	Taottuja nautoja, erikokoisia. Kannat soikeita tai pyöreitä, varret neliön tai suorakaiteen muotoisia. Osa hyvin kookkaita: kookkaimman kanta 41x42 mm, varsi 12x13 mm.	14	175x32x15/10	790,3
97	KK11	10-77	Piiposliini	Astia	Suureuna- ja kylkipaloja astioista. Yhdessä sisäpinnalla vihertävää kasviaiheista koristelua ja yhdessä ulkopinnalla punaisia ohuita vaakaraitoja.	6	31x31x3	19,5
98	KK11	10-77	Punasavi	Astia	Kylkipalat eri punasaviastiosta. Toinen lasittamaton, toisessa sisäpinnalla ruskea lyijylasitus.	2	37x29x4,5	12,5
99	KK11	10-77	Lasi	Pullo, astia	Pohja- ja kylkipaloja kirkkaista, ruskeista ja vihertävistä pulloista. Kuperan pohjapalan halkaisija on 79 mm. Yksi pala kahdessa osassa. Yksi kirkas pala saattaa olla astiasta.	7	70x78x3	167,9
100	KK11	10-77	Lasi	Ikkunalasi	Palat kirkasta ikkunalasia.	2	60x22x2,5	6,6

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
101	KK12	30-90	Rauta	Naula	Taottuja rautanauvoja ja katkelmia. Kannat soikeita tai pyöreitä ja varret neliön tai suorakaiteen muotoisia.	6	143x18x6/7	88,2
102	KK12	30-90	Piiposliini, fajanssi	Astia, kaakeli	Suureuna-, pohja- ja kylkipaloja piiposliiniastioista. Yksi pala sulanut. Yksi kulmapala fajanssisesta levykaakelistä, jossa pinnalla valkoinen tinalasitus, saviaines punertavaa (mitat tästä).	8	52x38x19	51,5
103	KK12	30-90	Punasavi	Astia, kaakeli	Suureuna- ja kylkipalat astioista. Kylkipalassa molemmilla pinnoilla jäänteitä lyijylasituksesta. Kaksi reunapalaa kaakelistä, joista toisessa toisella pinnalla jäänteitä valkoisesta tinalasituksesta.	4	74x42x12	80,6
104	KK12	30-90	Lasi	Pullo	Kylkipaloja kirkkaasta, ruskeasta ja vihreistä pulloista.	4	66x20x4,5	26,8
105	KK12	30-90	Lasi	Ikkunalasi	Pala irisoitunutta ikkunalasia.	1	43x23x1,5	3,0
106	KK12	30-90	Luu	Eläimen palamaton luu	Eläimen palamattomia luun katkelmia, leikkuujälkiä.	3		62,2
107	KK12	10-30	Piiposliini	Astia	Suureunapala astiasta.	1	36x33x3	2,7
108	KK12	10-30	Lasi	Pullo	Kylkipala vihreästä pullosta.	1	26x18x4	3,7
109	KK12	0-10	Kupari	Raha	Kuparinen 5 pennin raha vuodelta 1872. Toisella puolella 'A' ja 'II', mikä viittaa Aleksanteri II:een.	1	25,1,5	5,4
110	KK12	0-10	Rauta	Naula	Taottuja nauvoja ja naulan katkelmia. Kannat soikeita ja varret neliön tai suorakaiteen muotoisia.	5	145x18x6/7	89,5
111	KK12	0-10	Posliini	Astia	Suureunapala kupista, jonka ulkopinnalla lähellä suureunaa sekä alempana kyljessä kultaisia kapeita koristeraitoja.	1	54x41x2	8,9
112	KK12	0-10	Piiposliini	Astia	Kylkipalat astiasta, koristelemattomat.	2	22x18x5,5	3,8

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
113	KK12	0-10	Lasi	Pullo, astia	Pohja- ja kylkipaloja ruskeasta ja vihreistä pulloista sekä kaksi palaa kirkkaasta astiasta. Ruskean pohjapalan halk. 78 mm ja muistuttaa kaljapulloa.	8	55x78x5	161,3
114	KK12	0-10	Luu	Palamaton eläimen luu	Palamaton eläimen raajan nikama.	1	30x23x22	3,9
115	KP13	0-22	Rauta, messinki?	Naula, hylsy	Taottu naula, jonka kanta on päältä katsottuna suorakaiteen muotoinen ja kapea. Kannan mitat 15x6 mm. Varsi 5x6 mm. Samasta yhteydestä ammuksen hylsy, jonka pit. 53, halk. 14 mm ja paino 9,5 gr.	2	78x15x5/6	7,8
116	KP13	0-22	Piiposliini	Astia	Kylki- tai pohjapala astiasta.	1	25x23x3	1,4
117	KP14	0-67	Posliini	Astia	Kylkipala astiasta, jonka sisäpinnalla katkelma sinistä ja punaista koristelua.	1	29x22x3	2,9
118	KP14	0-67	Lasi	Ikkunalasi	Pala kirkasta ikkunalasia.	1	22x16x2	1,6
119	KP15	46-76	Rauta	Naula	Taottuja nautoja, kannat pyöreitä tai soikeita ja varret neliön tai suorakaiteen muotoisia. Yksi on muita kookkaampi: kanta 26x26 ja varsi 12x13 mm.	4	150x26x12/13	140,0
120	KP15	46-76	Piiposliini	Astia	Kylkipala astiasta, koristelematon.	1	30x13x2	1,0
121	KP15	46-76	Punasavi	Astia	Pohjapala astiasta. Sisäpinnalla lyijylasitus ja vaalealla lietteellä tehdyt raidat ovat lohjenneet pois. Ulkopinta lasitteeton.	1	48x41x8	14,7
122	KP15	46-76	Lasi	Ikkunalasi	Pala kirkasta ikkunalasia.	1	68x34x1,5	6,8
123	KK16	20-38	Rauta	naula, esine	Pitkänomainen suorakaiteen muotoinen levyn karkelma, jonka toisessa päässä on pitkällä sivulla lähes suorakaiteen muotoinen loveus. Taottuja nautoja ja katkelmia, kannattomia tai korrodoituneita.	7	118x17x6/7	105,0

Nro	Alue	Pohjasta cm	Materiaali	Löytölaji	Kuvaus	Kpl	Mitat (mm)	Paino (g)
124	KK16	20-38	Fajanssi	Kaakeli	Reunapala ja pala koristekaakelia. Reunapalassa tyyliteltyä kasviaihekoristelua, toisessa palassa ura- ja kuoppakoristelua. Pinnalla valkoinen tinalasitus. Saviaines vaaleanruskeaa.	2	71x51x27	106,4
125	KK16	20-38	Piiposliini	Astia	Suureuna- pohja- ja kylkipaloja eri astioista, osa lautasista. Yhdessä suureunapalassa molemmilla pinnoilla punaista koristelua ja yhdessä suureunapalassa sisäpinnalla kultaisia vaakasuoria koristeraitoja.	11	70x37x6	77,3
126	KK16	20-38	Punasavi	Astia	Pohja- ja kylkipaloja astioista. Kahdessa palassa sisäpinnalla lieteraitoja ja lyijylasitus, yhdessä sisäp. lyijylasitus ja yhdessä molemmilla pinnoilla jäänteitä vaaleista ympyräkeskisistä lieteraidoista, mutta ei lasitusta.	4	59x34x6,5	55,4
127	KK16	20-38	Lasi	Astia, pullo	Matala pikari kirkkaasta lasista, pikarista noin neljännes jäljellä (mitat tästä). Muut palat ovat pohjakylki- ja kylkipaloja kirkkaista ja eri vihreistä pulloista ja astioista.	6	91x46x5-2	72,6
128	KK16	20-38	Luu	Eläimen palamaton luu	Pienehkö selkänikama (mitat tästä) sekä ohut putkiluun katkelma.	2	28x33x28	4,0

POISTETUT LÖYDÖT
KUVATAULUT

Kellomäki 2012, Hämeentie 176, Heini Hämäläinen

Poistetut löydöt kuvaliite

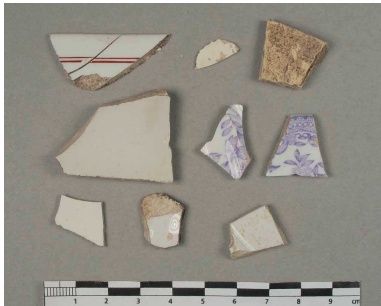
Nro 1

Nro 2

Nro 3

Nro 4

Nro 5

Nro 6

Nro 7

Nro 8

Nro 9

Nro 10

Nro 11

Nro 12

Nro 13

Nro 14

Nro 15

Nro 16

Nro 17

Nro 18

Nro 19

Nro 20

Nro 21

Nro 22

Nro 23

Nro 24.1

Nro 24.2

Nro 25

Nro 26

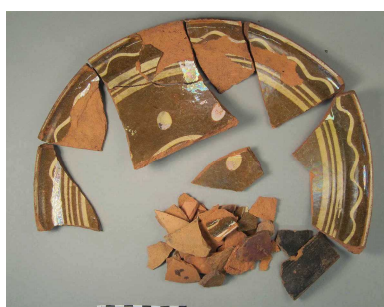
Nro 27.1

Nro 27.2

Nro 28

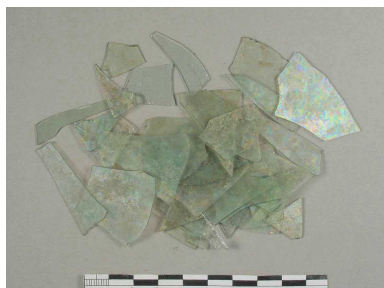
Nro 29.1

Nro 29.2

Nro 30

Nro 31

Nro 32

Nro 33

Nro 34

Nro 35

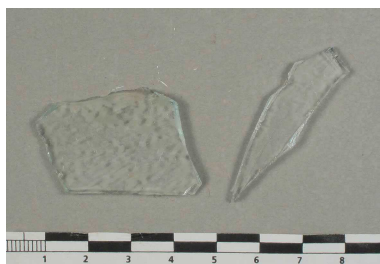

Nro 36

Nro 37

Nro 38

Nro 39

Nro 40

Nro 41

Nro 42

Nro 43

Nro 44

Nro 45

Nro 46

Nro 47

Nro 48

Nro 49

Nro 50

Nro 51

Nro 52

Nro 53

Nro 54

Nro 55

Nro 56

Nro 57

Nro 58

Nro 59

Nro 60

Nro 61

Nro 62

Nro 63

Nro 64

Nro 65

Nro 66

Nro 67

Nro 68

Nro 69

Nro 70

Nro 71

Nro 72

Nro 73

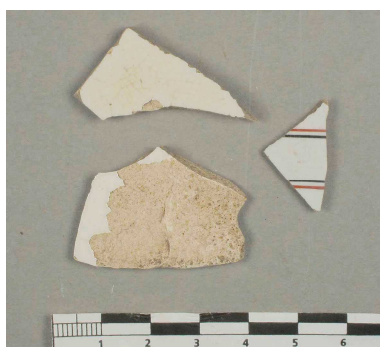
Nro 74

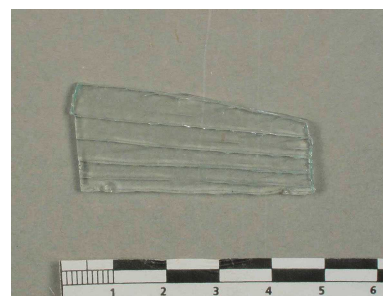
Nro 75

Nro 76

Nro 77

Nro 78

Nro 79

Nro 80

Nro 81

Nro 82

Nro 83.1

Nro 83.2

Nro 84

Nro 85

Nro 86

Nro 87

Nro 88

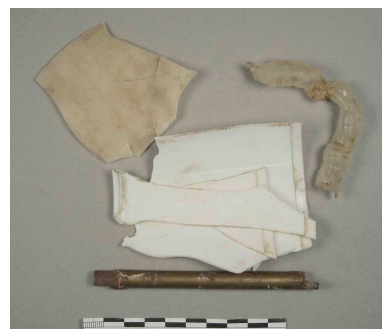
Nro 89

Nro 90

Nro 91

Nro 92

Nro 94

Nro 95

Nro 96

Nro 97

Nro 98

Nro 99

Nro 100

Nro 101

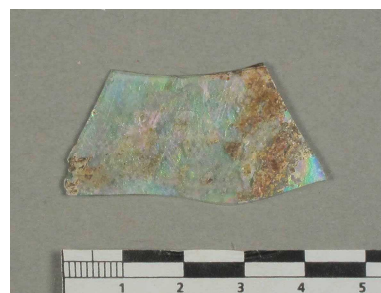
Nro 102

Nro 103

Nro 104

Nro 105

Nro 106

Nro 107

Nro 108

Nro 109

Nro 110

Nro 111

Nro 112

Nro 113

Nro 114

Nro 115

Nro 116

Nro 117

Nro 118

Nro 119

Nro 120

Nro 121

Nro 122

Nro 123

Nro 124, 125

Nro 126

Nro 127

Nro 128

Nro 29

Punasavivati koottuna.
Astian halkaisija on noin 29 cm
ja korkeus noin 9 cm.